

J. STALİN

**SON YAZILAR
1950-1953**

ERİŐ YAYINLARI

ÜÇÜNCÜ BASKI

SON YAZILAR
1950-1953

J. STALİN

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM DİL ÜZERİNE

7

- 9 Dilbiliminde Marksizm Üzerine
34 E. Kraşeninnikova Yoldaşa Mektup
41 Sanjeyev Yoldaşa Mektup
43 D. Belkin ve S. Furer Yoldaşlara Mektup
46 A. Holopov Yoldaşa Mektup

İKİNCİ BÖLÜM SOSYALİZMİN EKONOMİK SORUNLARI ÜZERİNE

53

- 55 SSCB'nde Sosyalizmin Ekonomik Sorunları – Kasım 1951
Tartışması ile İlgili Ekonomik Sorunlar Üzerine Düşünceler
55 I. Sosyalist Rejimde Ekonomik Yasaların Niteliği Üzerine
62 II. Sosyalist Rejimde Meta Üretimi Üzerine
69 III. Sosyalist Rejimde Değer Yasası Üzerine
74 IV. Kent ile Kırsal Arasındaki, Kafa ile Kol Emeği Arasındaki
Karşıtlığın Ortadan Kaldırılması ve Aralarındaki Farkların
Giderilmesi Üzerine
78 V. Tek Dünya Pazarnın Çözülüşü ve Dünya Kapitalist
Sistemi Bunalımının Ağırlaşması Üzerine
80 VI. Kapitalist Ülkeler Arasında Savaşların Kaçınılmazlığı
Üzerine
84 VII. Bugünkü Kapitalizmin ve Sosyalizmin Temel
Ekonomik Yasaları Üzerine
87 VIII. Öteki Sorunlar
90 IX. Marksist Bir Ekonomi Politik Elkitabının Uluslararası
Önemi
91 X. Ekonomi Politik Elkitabı Taslağını Yetkinleştirme Yolları
93 Aleksandır İliç Notkin Yoldaşa Yanıtı
101 L. D. Yaroşenko Yoldaşın Yanıtları
102 I. Yaroşenko Yoldaşın Başlıca Yanıtı
111 II. Yaroşenko Yoldaşın Başka Yanıtları
124 V. Sanina ve V. G. Venger Yoldaşlara Yanıt
124 I. Sosyalizmin Ekonomik Yasalarının Niteliği Üzerine
126 II. Kolhoz Mülkiyetini Ulusal Mülkiyet Düzeyine Çıkarmak
İçin Alınacak Önlemler

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GAZETECİLERLE KONUŞMALAR
134

- 135 Barış Sorunları Konusunda Demeç
142 Atom Silahı Konusunda
145 Amerikan Gazeteleri Başyazarlarından Bir Grubun Sorularına
Verilen Yanıtlar
147 James Reston'un Sorularına Yanıt

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MESAJLAR
149

- 151 Maunce Thorez Yoldaşa
152 Bay Otto Grotewohl'a
153 Javaharlal Nehru'ya Yanıt
153 15 TEMMUZ 1950
153 Mao Çe-Tung Yoldaşa
154 Mao Çe-Tung Yoldaşa
155 Otto Grotewohl Yoldaşa
155 Kim İr-Sen Yoldaşa
155 Bay Kiisi İvamoto'ya
156 Magnitogorsk Metalürji Kombinasyonuna
157 Mao Çe-Tung Yoldaşa
158 Kuznetsk Metalürji Kombinasyonuna
158 Boleslav Bierut Yoldaşa
159 Petru Groza Yoldaşa
159 Gh. Gheorghiu-Dej Yoldaşa
159 O. Grotewohl Yoldaşa
160 Zapotocky Yoldaşa
160 Sovyetler Birliği'nin Genç Piyonyelerine
160 Kim İr-Sen Yoldaşa
161 Mao Çe-Tung Yoldaşa
162 Mao Çe-Tung Yoldaşa
162 Mao Çe-Tung Yoldaşa

BEŞİNCİ BÖLÜM
SON SÖYLEV
163

- 165 Sovyetler Birliği Komünist Partisi XIX. Kongresi Kapanış
Toplantısı Konuşması

BİRİNCİ BÖLÜM
DİL ÜZERİNE

BİR genç yoldaş grubu, dilbilim sorunları konusunda ve özel-likle dilbiliminde marksizm üzerine ne düşündüğümü basında açıklamamı istedi. Dilbilimci olmadığımın, doğal olarak, yoldaşlara yeteri kadar yararlı olamayacağım. Dilbiliminde marksizme gelince, diğer toplumsal bilimler gibi, bu, bilerek konuşabileceğim bir sorundur. Bunun içindir ki, yoldaşların sorduğu bir dizi soruyu yanıtlamayı kabul ettim.

SORU. – *Dilin, temelin üstünde bir üstyapı olduğu doğru mudur?*

YANIT. – Hayır, yanlıştır.

Temel, toplumun, gelişmesinin belirli bir aşamasındaki

[sayfa 9] iktisadî rejimdir. Üstyapı, toplumun siyasal, hukuksal, dinsel, sanatsal, felsefî görüşleri ve bunlara tekabül eden siyasal, hukuksal ve diğer kurumlardır.

Her temelın, o temele tekabül eden kendi üstyapısı vardır. Feodal rejimin temelının kendi üstyapısı, siyasal, hukuksal ve diğer görüşleri ve bunlara tekabül eden kendi kurumları vardır; kapitalist temelın kendi üstyapısı vardır, sosyalist temelinde. Temel değiştiği ya da tasfiye edildiğinde, onun üstyapısı, onu izleyerek değişir ya da tasfiye olur, yeni bir temel doğunca, bunu izleyen ve buna tekabül eden bir üstyapı doğar.

Dil, bu bakımdan, üstyapıdan kökten farklıdır. Örneğin, Rus toplumunu ve Rus dilini alalım. Son otuz yıl süresince eski temel, kapitalist temel, Rusya'da tasfiye edildi; yeni, sosyalist bir temel kuruldu. Bunun sonucu olarak kapitalist temele tekabül eden üstyapı tasfiye edildi ve sosyalist temele tekabül eden yeni bir üstyapı yaratıldı. Böylece eski siyasal, hukuksal ve diğer kurumların yerine, yeni, sosyalist kurumlar geçti. Bununla birlikte, Rus dili, öz olarak, Ekim Devriminden önce olduğu gibi kaldı.

O zamandan beri Rus dilinde değişen nedir? Rus dilinin sözcük hazinesi bir dereceye kadar değişti, şu bakımdan değişti ki, yeni, sosyalist üretimin meydana gelmesiyle, yeni bir devletin meydana gelmesiyle, yeni bir sosyalist kültürün, yeni bir toplumsal ortamın, yeni bir ahlâkın ve ensonu tekniğin ve bilimin gelişmesi ile dilde büyük sayıda yeni sözcükler, yeni deyimler doğması anlamında bir zenginleşme oldu; birçok sözcük ve deyimın anlamı değişti ve yeni bir anlam kazandı, eskimiş bazı sözcükler de dilimizden yok oldu. Rus dilinin temelini oluşturan yeni bir sözcük hazinesine ve gramer sistemine gelince, bunlar, kapitalist temelın tasfiyesinden sonra tasfiye edilip, yerlerine sözcük hazinesinin yeni [sayfa 10] bir temel özü ve yeni bir gramer sistemi getirilmemiş, tersine, bunlar, oldukları gibi kalmışlar ve önemli hiç bir değişikliğe uğramadan varlıklarını sürdürmüşlerdir; özellikle, günümüzün Rus dilinin temeli olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Devam edelim. Üstyapıyı doğuran temeldir, ama bu, hiç

bir zaman, onun temeli yansıtmakla yetindiği, edilgen, yansız olduğu, temelin yazgısına, sınıfların yazgısına, rejimin niteliğine karşı kayıtsız bulunduğu anlamına gelmez. Tersine, üstyapı bir kez doğunca, etkin pek büyük bir güç olur, temelin billurlaşmasına ve güçlenmesine etkili bir biçimde yardım eder; eski düzenin ve eski sınıfların yıkımının tamamlanmasında ve onların tasfiyesinde, yeni düzene yardım etmek üzere gereken bütün önlemleri alır.

Başka türlü olamazdı da. Üstyapı, özellikle, temel tarafından, kendisine hizmet etmesi için billurlaşmasına ve güçlenmesine etkin olarak yardım etmesi için, zamanı geçmiş bulunan eski temeli ve onun eski üstyapısını tasfiye etmek üzere etkin olarak savaşım vermesi için yaratılmaktadır. Üstyapının bu alet rolünü oynamayı reddetmesi, onun, temelin etkin savunucusu durumundan temele karşı kayıtsız bir duruma geçişi, sınıflara karşı aynı tutumu takınması, niteliğini yitirmesi ve bir üstyapı olmaktan çıkması için yeterlidir.

Dil, bu bakımdan, üstyapıdan kökten farklıdır. Dil, belirli bir toplumun bağrında şü ya da bu, eski ya da yeni bir temel tarafından değil, toplum tarihinin ve yüzyıllar boyunca temellerin tarihinin ilerleyişi tarafından oluşturulmuştur. Dil, herhangi bir sınıfın eseri değildir, bütün toplumun, toplumun bütün sınıflarının eseridir. İşte bu nedenledir ki, bütün halkın dili olarak yaratılmıştır, bütün toplum için tektir ve toplumun bütün üyeleri için ortaktır. Bunun sonucu olarak, dilin, insanlar [sayfa 11] arasında bir iletişim aracı olarak yerine getirdiği alet rolü, diğer sınıfların zararına, bir sınıfa hizmet etmekten ibaret değildir, bütün topluma, toplumun bütün sınıflarına ayırım yapmaksızın hizmet etmekten ibarettir. Özellikle bu yüzdendir ki, dil, aynı zamanda, cançekişen eski düzene ve yükselen yeni düzene, eski temele ve yenisine, sömürenlere ve sömürülenlere hizmet edebilmektedir.

Herkesçe bilinmektedir ki, Rus dili, Ekim Devriminden önce Rus kapitalizmine ve Rus burjuva kültürüne ve bugün sosyalist rejime ve Rus toplumunun sosyalist kültürüne aynı biçimde hizmet etmiştir.

Ukrayna, Beyazrus, Özbek, Kazak, Gürcü, Ermeni, Estonya, Letonya, Litvanya, Moldav, Tatar, Azerî, Başkır, Türkmen dilleri ile Sovyet uluslarının diğer dilleri için aynı şeyi söyleyebiliriz; bunlar da, bu ulusların eski burjuva rejimlerine ve aynı ulusların, yeni, sosyalist rejimine aynı biçimde hizmet etmiştir.

Başka türlü olamazdı da. Dil, özellikle insanlar arasında bir iletişim aracı olarak tüm topluma hizmet etmek üzere, toplumun üyelerinin ortak malı ve toplum için biricik araç olmak üzere, hangi sınıftan olursa olsun toplum üyelerine aynı sıfatla hizmet etmek üzere oluşturulmuştur ve bunun için vardır. Dilin, bütün halkın ortak aracı durumundan uzaklaşması, belirli bir toplumsal grubu diğer toplumsal grupların zararına yeğleyip onu desteklemeye eğilim göstermesi, niteliğini yitirmesi için, toplumda insanlar arasında bir iletişim aracı olmaktan çıkması için, herhangi toplumsal bir grubun jargonu haline gelmesi için, aşağı duruma düşmesi ve yokolması için yeterlidir.

Bu yönden, dil, üstyapıdan, ilke olarak farklı olmakla birlikte, üretim araçlarından ayırdeğilemez, örneğin makineler de, dil gibi, sınıflar karşısında seçim yapmaksızın aynı şekilde kapitalist rejime de, sosyalist rejime de [sayfa 12] hizmet edebilirler.

Sonra, üstyapı, belirli bir iktisadî temelin canlı olduğu ve faaliyette bulunduğu bir dönemin ürünüdür. Bundan dolayı, üstyapının yaşamı uzun süreli değildir; belirli bir temelin tasfiyesi ve yokolması ile üstyapı tasfiye edilir ve yokolur.

Dil, tersine, herbirinde, billurlaştığı, zenginleştiği, geliştiği, inceldiği bir dizi dönemin ürünüdür. Bu yüzden bir dilin yaşamı, herhangi bir temelin, herhangi bir üstyapının yaşamından son derece daha uzundur. Bu, aslında, yalnızca bir temelin ve onun üstyapısının değil de, birçok temelin ve bu temellere tekabül eden üstyapıların doğuşları ve tasfiyelerinin, tarihte, belirli bir dilin ve yapısının tasfiyesine ve yeni bir sözcük hazinesi ve yeni bir gramer sistemi ile yeni bir dilin doğuşuna meydan vermediğini açıklar.

Puşkin'in ölümünden beri yüz yıldan fazla zaman geçti. Bu zaman süresince Rusya'da feodal ve kapitalist rejimler tasfiye edildi ve bir üçüncü rejim, sosyalist rejim ortaya çıktı. De-

mek ki, üstyapıları ile birlikte iki temel tasfiye edildi ve bir yenisi, sosyalist temel, yeni üstyapısı ile birlikte görüldü. Oysa örneğin, Rus dili ele alınırsa, görülür ki, bu uzun zaman süresince bu dil hiç yenilenmedi ve yapısı yönünden, günümüzün Rus dili, Puşkin'in dilinden az farklıdır.

Bu sürede, Rus dilinde nasıl bir değişiklik oldu? Bu sürede, Rus dilinin sözcük hazinesi belirgin bir biçimde zenginleşmiştir; devrini tamamlamış büyük sayıda sözcük, sözcük hazinesinden kaybolmuştur; önemli sayıda sözcüğün anlamı değişmiştir; dilin gramer sistemi gelişmiştir. Puşkin'in dilinin yapısına gelince, gramer sistemi ve sözcük hazinesinin temel özü ile bu dil, günümüz Rus dilinin temeli olarak anaçizgileri ile süregelmiştir.

Bu, kolayca kavranılır. Gerçekten de, neden üstyapıda [sayfa 13] olduğu gibi, her devrimden sonra, dilin var olan yapısının, gramer sisteminin ve sözcük hazinesinin temel özünün yok edilmesi ve yerine yenilerinin gelmesi gerekli olsun? *Su, toprak, dağ, orman, balık, insan, gitmek, yapmak, üretmek, alışveriş yapmak*, vb. sözcüklerinin, artık su, toprak, dağ vb. olarak adlandırılmamaları ve değişik olarak söylenmeleri, kimin işine yarar? Dildeki sözcüklerin değişmesinin ve sözcüklerin tümcelelerdeki bileşiminin var olan gramere göre değil de, bambaşka bir gramere göre yapılması, kimin işine yarar? Devrim, dildeki bu altüst oluştan ne yarar sağlamış olur? Tarih, bir şeyin gerekliliği kesin bir biçimde kendini kabul ettirmediği sürece, genel olarak, öze değgin bir işlemde bulunmaz. Var olan dilin, yapısı ile birlikte anaçizgileri bakımından yeni rejimin gereksinmelerini karşılamaya tamamen elverişli olduğu tanıtlanmışken, bu dilbilimindeki böyle bir altüst oluşa niçin gerek duyulacağı aklı gelmektedir. Toplumun üretici güçlerinin özgürce gelişebilmeleri için, eski üstyapı yıkılarak, birkaç yıl içinde yerine bir yenisi getirilebilir, getirilmelidir; ama toplum yaşamında anarşi yaratmadan, toplumun çözülüşü tehlikesini doğurmadan, mevcut dil yıkılarak, yerine, birkaç yıl içinde, bir yenisi nasıl kurulabilir? Don Kışotlardan başka kim böyle bir amaç güdebilir?

Ensonu, üstyapı ile dil arasında köklü bir fark daha vardır. Üstyapı, üretime, insanın üretici faaliyetine doğrudan bağlı

değildir. O, üretime, ancak dolaylı bir biçimde, ekonominin aracılığı ile temelın aracılığı ile bağlıdır. Bu yüzden, üstyapı, üretici güçlerin gelişme düzeyindeki değişiklikleri, dolaysız ve doğrudan değil, temeldeki değişikliklerden sonra, temeldeki değişikliklerin üretimdeki değişikliklere dönüşmesinden sonra yansır. Bu, şu anlama gelir ki, üstyapının etki alanı dar ve sınırlıdır. [sayfa

14]

Dil, tersine, insanın üretici faaliyetine doğrudan bağlıdır ve yalnızca üretici faaliyetine değil, üretimden temele kadar, temelden üstyapıya kadar, çalışmasının bütün alanlarında insanın bütün öteki faaliyetlerine de bağlıdır. Bu yüzden, dil, temeldeki değişiklikleri beklemeksizin üretimdeki değişiklikleri, dolaysız olarak ve doğrudan yansıtmaktadır. Bu yüzden, insan faaliyetinin bütün alanlarını kucaklayan dilin etki alanı, üstyapının etki alanından çok daha geniş ve çok daha çeşitlidir. Ayrıca, hemen hemen sınırsızdır.

Dilin, özellikle de sözcük hazinesinin, hemen hemen kesintisiz bir şekilde değişme durumunda bulunmasının esas nedeni budur. Sanayiın ve tarımın, ticaretin ve ulaştırmanın, tekniğin ve bilimin kesintisizce gelişmesi, bu ilerleyişin gerektirdiği yeni sözcükler ve yeni deyimlerle, dilin sözcük hazinesi zenginleşmektedir. Bu gereksinimleri doğrudan yansıtan dil, böylece, sözcük hazinesini, yeni sözcüklerle zenginleştirmekte ve gramer sistemini geliştirmektedir.

Böylece:

a) Bir marksist, dili, temelın üstünde bir üstyapı olarak göremez;

b) Dil ile bir üstyapıyı karıştırmak çok önemli bir yanılığdır.

SORU. – Dilin, her zaman bir sınıf niteliği bulunduğu ve bunu koruduğu, toplum için ortak ve birtek dil olmadığı, sınıf niteliği bulunmayan ve bütün halkın dili olacak bir dil olamayacağı doğru mudur?

YANIT. – Hayır, yanlıştır.

Sınıfsız bir toplumda bir sınıf dilinin sözkonusu olamayacağını anlamak güç değildir. İlkel topluluk düzeninde, klanlar

düzeninde sınıf bilinmiyordu, sonuç olarak da sınıf dili olamazdı; onlarda dil, ortaklığın tümü için ortak, tek idi. Sınıf derken, bütün insan topluluklarının [sayfa 15] anlaşılması gerektiği, ilkel topluluğun buna dahil olduğu itirazı, bir itiraz değil, yanıtlamaya değmeyen bir sözcük oyunudur.

Bundan sonraki gelişmeye gelince, klan dillerinden boy dillerine kadar, boy dillerinden ulusal-topluluk (milliyet) dillerine kadar ve ulusal-topluluk dillerinden ulusal dillere kadar – her yerde, gelişmenin bütün aşamalarında, toplum içinde insanlar arasındaki iletişim aracı olarak dil, toplum için ortak ve birtekti, toplum üyelerine, toplumsal durumlarından bağımsız olarak, aynı biçimde hizmet ediyordu.

Burada, köleci ya da ortaçağ dönemlerindeki imparatorluklardan sözlemiyorum, bunlar, örneğin Keyhüsrev'in ve Büyük İskender'in ya da Sezar'ın ve Şarlman'ın imparatorlukları gibi kendilerine özgü ekonomik bir temele sahip değildiler ve geçici, dayanıksız askerî ve yönetsel oluşumlardan meydana geliyordu. Bu imparatorluklar, bütün imparatorluk için tek ve imparatorluğun bütün üyeleri için anlaşılır bir dile sahip değillerdi, olamazlardı. Bunlar, herbiri kendi yaşamını yaşayan ve kendi dillerine sahip bulunan bir boy ve ulusal-topluluk bileşiminden oluşmuştu. Böylece, sözkonusu olan bu imparatorluklar ya da benzerleri değildir, ama imparatorluğun parçaları bulunan kendilerine özgü iktisadî bir temele sahip ve eski zamanlardan beri oluşmuş dilleri bulunan boylar ve ulusal-topluluklardır. Bu boyların ve ulusal-toplulukların dillerinin sınıfsal bir niteliği olmadığını, bu dillerin, insan topluluklarının, boyların ve ulusal-toplulukların ortak dilleri olduğunu, kendileri tarafından anlaşılır bulduklarını tarih bize öğretmektedir.

Kuşkusuz, buna paralel olarak lehçeler, yerel şiveler bulunmaktaydı; ama boyun ya da ulusal-topluluğun birtek ve ortak dili, bu şivelere üstün geliyor ve bunları [sayfa 16] buyruğu altına alıyordu.

Sonraları, kapitalizmin doğusuyla, feodal bölünmenin tasfiyesi ile ve ulusal bir pazarın kurulmasıyla ulusal-topluluklar, ulus olarak ve ulusal-topluluk dilleri de ulusal diller olarak gelişti.

Tarih, bize, ulusal bir dilin, bir sınıfın dili olmadığını, ama halkın tümünün ortak bir dili, ulusun üyelerinin ortak ve ulus için bir tek dili olduğunu göstermektedir.

Yukarda dedik ki, toplum içinde insanlar arasında iletişim aracı olarak dil, toplumun bütün sınıflarına eşit olarak hizmet eder ve bu bakımdan sınıflara karşı, bir bakıma, ilgisiz kalır. Ancak insanlar, değişik toplumsal, gruplar ve sınıflar, dile karşı ilgisiz değildir. Dili kendi çıkarları yönünden kullanmaya, ona kendi özel sözcük hazinelerini, özel deyimlerini, özel terimlerini zorla kabul ettirmeye bakarlar. Bu bakımdan, halktan kopmuş bulunan ve ona karşı kin duyan varlıklı sınıfların üst katmanları: soylu aristokrasi ve burjuvazinin üst katmanları özellikle sivrilmektedirler. “Sınıfsal” lehçeler, jargonlar, salon “ağızları” oluşmaktadır. Edebiyatta bu lehçeler ve jargonlar, çoğu kez yanlış olarak, “proleter dili”ne, “köylü dili”ne karşıt olarak, “soylu dili”, “burjuva dili” diye adlandırılırlar. Bu nedenledir ki, ne kadar garip görünürse görünsün, bazı yoldaşlarımız, ulusal dilin bir hayal olduğu, gerçekte sınıf dillerinin var olduğu sonucuna varıyorlar.

Bu sonuca varmaktan daha hatalı bir şey olamayacağı kanısındayım. Bu lehçelere, jargonlara dil gözüyle bakabilir miyiz? Hayır, bu olanaksızdır. Önce şundan dolayı olanaksızdır ki, bu lehçelerin, bu jargonların, ne kendilerine özgü gramer sistemi vardır, ne de kendi sözcük hazinesi içeriği – onlar, bunları ulusal dilden aktarmaktadırlar. Sonra şundan dolayı olanaksızdır ki, lehçelerin ve jargonların, şu ya da bu sınıfın üst katmanları [sayfa 17] arasında dar bir dolaşım alanları vardır ve böylece insanlar arasında, toplumun tümü için iletişim aracı olmaya elverişli değildirler. Bunlarda neler bulunur? Bunlarda, aristokrasinin ya da burjuvazinin üst katmanlarının özel zevklerini yansıtan özel bir sözcük seçimi bulunmaktadır; incelikleri ve zariflikleri ile sivrilen bazı anlatım ve söz kuruluşları alınmış, ulusal dildeki “kaba” anlatım ve söz kuruluşları dışlanmış, ensonu, belirli sayıda yabancı sözcük aktarılmıştır. Oysa öz bakımından, yani sözcüklerin büyük çoğunluğu ve gramer sistemi, ulusal dilden, halkın tümünün dilinden aktarılmıştır. Böylece lehçeler

ve jargonlar bütün halkın ortak dili olan ulusal dilin dallandır, bunların dilbilimi bakımından herhangi bir bağımsızlıkları yoktur ve cançekişmeye mahkûmdurlar. Lehçelerin ve jargonların ulusal dilin yerine geçebilecek olan ayrı diller haline gelebileceğini düşünmek, tarihsel görüş açısını yitirmek ve marksizmin saflarını terketmek demektir.

Marx'tan aktarma yapılıyor, *Kutsal-Max* yazısından bir bölüm ileri sürülüyor, bu yazıda denmektedir ki: Burjuvazinin “*kendi dili*” vardır, bu dil “*burjuvazinin ürünüdür*”, ona bezirgânlık ve alım-satım ruhu sinmiştir. Bazı yoldaşlar bu aktarma ile Marx'ın, sözümona, dilin “sınıf niteliği”nden yana olduğunu, birtek ulusal dilin varlığını yadsıdığını tanıtlamak istiyorlar. Eğer bu yoldaşlar, bu sorunda nesnel davransaydılar, aynı *Kutsal-Max* yazısından başka bir parça da aktarmaları gerekirdi, o bölümde, Marx, birtek ulusal dilin oluşması yollarından söz ederken “*iktisadî ve siyasal merkezleşmeye bağlı olarak lehçelerin birtek ulusal dil olarak tümleşmeleri*”nden söz etmektedir.

Dolayısıyla, Marx, lehçelerin alt biçim olarak ona bağımlı bulunacağı, *birtek* ulusal dilin üst biçim olarak gerekli olduğunu kabul etmektedir. [sayfa 18]

Böyle olunca, Marx'a göre “*burjuvazinin bir ürünü olan*” burjuva dili ne oluyor? Marx, bu dili, kendine özgü bir dil örgüsüne sahip ulusal diller gibi bir dil olarak mı sayıyordu? Onu, bu tür dil olarak sayabilir miydi? Kuşkusuz hayır! Marx, yalnızca burjuvaların, tek olan ulusal dili, bezirgân deyimleri ile kirlettiklerini, yani burjuvaların kendi bezirgân jargonları olduğunu söylemek istiyordu.

Demek ki, bu yoldaşlar, Marx'ın tutumunu tahrif etmişlerdir. Onu tahrif etmişlerdir, çünkü Marx'tan aktarma yaparken marksist olarak değil de, konunun özüne erişmeden, skolâstikçi gibi hareket etmişlerdir.

Engels'ten aktarma yapıyorlar; onun *İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu* yapıtından “... İngiliz işçi sınıfı, eninde sonunda, İngiliz burjuvazisinden bambaşka bir halk haline girdi”; ve “... işçiler burjuvaziden değişik bir lehçe konuşuyorlar, onların değişik fikirleri ve değişik kavramları, değişik alışkı ve değişik

ahlâk kuralları, değişik bir dinleri ve değişik bir siyasetleri var.”¹ dediği bölümü öne sürüyorlar.

Bu aktarmadan güç alarak, bazı yoldaşlar, Engels’in bütün halk için ortak olan ulusal bir dilin gerekliliğini yadsıdığını, sonuç olarak da dilin “sınıfsal niteliği”ni doğruladığını söylemeye varıyorlar. Kuşkusuz Engels, burada, dilden değil, lehçeden söz etmektedir; o, lehçenin, ulusal dilin bir dalı olarak dilin yerine geçemeyeceğini çok iyi kavramıştır. Ama görülüyor ki, bu yoldaşlar, dil ile lehçe arasındaki farka önem vermemektedirler...

Kuşkusuz aktarma yersiz olarak yapılmıştır, çünkü Engels, burada, “sınıf dilinden” söz etmemekte, başlıca sınıfsal fikir, kavram, alışkı, ahlâk kuralları, din ve siyasetten söz etmektedir. Fikirlerin, kavramların, alışkıların, [sayfa 19] ahlâk kurallarının, dinin ve siyasetin burjuvalarda ve proleterlerde, doğrudan doğruya karşı olduğu, tümüyle doğrudur. Ancak burada ulusal dilin, ya da dilin “sınıfsal niteliği”nin ne işi var? Toplumda sınıf çelişkilerinin varlığı, dilin “sınıfsal niteliği” yararına ya da birtek ulusal dilin gerekliliğine karşı kanıt oluşturabilir mi? Marksizm, dil birliğinin, ulusun en önemli niteliklerinden biri olduğunu söyler, bunu söylerken de ulusun içinde sınıfsal çelişkiler olduğunu çok iyi bilmektedir. Sözü geçen yoldaşlar, bu marksist tezi kabul etmiyorlar mı?

Lafargue’dan aktarmalar yapıyorlar, onun *Devrimden Önce ve Sonra Fransız Dili* kitapçığında, dilin “sınıfsal niteliği”ni kabul ettiğini ve söylediklerine göre, bütün halk için ortak bir dilin zorunluluğunu yadsıdığını iddia ediyorlar. Yanlıştır. Gerçekte, Lafargue, “soylu” ya da “aristokratik” dilden ve toplumun çeşitli katmanlarının “jargonlarından” söz etmektedir. Ancak, bu yoldaşlar unutmuyorlar ki, Lafargue, dil ile jargon arasındaki farkla ilgilenmemekte ve lehçeleri, bazan “yapma dil”, bazan da “jargon” olarak nitelendirmektedir, kitapçığında açık” olarak ilân etmektedir ki, “aristokrasiyi ayırdeden yapma dil ... burjuvanın ve zanaatçının, kentin ve köyün konuştukları vülger dilden

¹ Friedrich Engels, *La Situation des classes laborieuses en Angleterre*, c. I, Edition Costes, Paris 1933, s. 211. -Ed.

çıkartılmıştı”.

Yani Lafargue bütün halk için ortak bir dilin varlığını ve zorunluluğunu kabul etmektedir ve “aristokratik dil”in ve öteki lehçelerin ve jargonların bütün halkın ortak diline karşı ast niteliğini ve bağımlılığını pek iyi kavramaktadır.

Bunun sonucu olarak da, Lafargue’dan yapılan aktarma, amacına erişememektedir.

Belirli bir çağda, İngiltere’de İngiliz feodallerinin “yüzyıllar boyunca” Fransızca konuştukları, oysa İngiliz halkının İngilizce konuştuğu verisine dayanıyorlar, [sayfa 20] bundan, dilin “sınıfsal niteliği” yararına ve tüm halk için ortak bir dilin zorunluluğuna karşı bir kanıt çıkarmak istiyorlar. Bu, bir kanıtlama değildir, daha çok bir anekdotdur. Önce o dönemde bütün feodaller Fransızca konuşmaktaydılar, konuşanlar, kralın sarayında ve kontluklardaki önemsiz sayıdaki büyük feodallerdi. İkinci olarak, herhangi bir “sınıf dili”ni değil, yalnızca bütün Fransız halkının ortak dili olan sıradan Fransızca’yı konuşmaktaydılar. Üçüncü olarak, bilinmektedir ki, Fransız dilini konuşarak eğlenenlerin bu tutkuları, sonraları iz bırakmadan yok olmuştur, bütün halkın ortak dili İngilizceye yerini bırakmıştır. Bu yoldaşlar sanıyorlar mı ki, “yüzyıllar boyunca” İngiliz feodalleri, İngiliz halkı ile tercümanlar aracılığıyla anlaşmışlardır; sanıyorlar mı ki, İngiliz feodalleri İngiliz dilini kullanmıyorlardı ve o zamanlarda bütün halk için ortak bir İngiliz dili yoktu, Fransız dili o zamanlarda İngiltere’de yalnızca yüksek aristokrasinin dar çevresinde kullanılan bir salon dilinden fazla bir şeydi? Bu tür anekdot düzeyindeki “kanıtlara” dayanılarak, nasıl bütün halk için ortak bir dilin varlığı ve zorunluluğu yadsınabilir?

Rus aristokratları da çarların sarayında ve salonlarında bir süre Fransızca konuşmakla eğlenmişlerdir. Rusça konuşurken Fransızca çatlatmakla ve Rusçayı ancak Fransız şivesi ile konuşabilmekle övünürlerdi. O zamanlarda Rusya’da bütün halkın ortak bir Rus dili yok muydu, bütün halkın ortak dili bir havalı mıydı ve “sınıf dilleri” bir gerçek miydi, böyle mi söylemek gerekir?

Yoldaşlarımız burada en azından iki yanlış yapmaktadır-

lar.

Birinci yanlışları şudur ki, dil ile üstyapıyı karıştırmaktadırlar. Düşüncelerine göre eğer üstyapının sınıfsal bir niteliği varsa, dilin de aynı şekilde bütün halk için ortak olmaması gerekir, o da bir “sınıfsal nitelik” [sayfa 21] taşımalıdır. Dilin ve üstyapının iki ayrı kavram olduğunu ve bir marksistin bunları karıştıramayacağını daha önce belirtmişim.

İkinci yanlışları şudur ki, bu yoldaşlar, burjuvazi ile proletaryanın çıkarlarının karşıtlığını, onların zorlu sınıf savaşımını, toplumun bir çözülüşü, düşman sınıflar arasındaki bütün bağların kopması biçiminde kavramaktadırlar. Bunlar, mademki toplum çözülmüştür ve artık birtek toplum yoktur, ama yalnızca sınıflar vardır, toplum için birtek dile gereksinme kalmamıştır, ulusal bir dile gereksinme kalmamıştır kanısındadırlar. Toplum çözüldüyse ve bütün halk için ortak bir dil kalmadıysa, kalan nedir ki? Sınıflar ve “sınıf dilleri” kalır. Doğal olarak her “sınıfsal dilin” “sınıfsal” grameri olacaktır, “proletarya” grameri, “burjuva” grameri olacaktır. Aslında bu gramerler gerçeklik olarak yoktur; ama bu yoldaşlar bundan tedirgin olmamaktadırlar, bu gramerlerin doğacağına güvenmektedirler.

Bizde, bir zamanlar, Ekim Devriminden sonra, ülkemizdeki demiryollarının burjuva demiryolları olduğunu, biz marksistlerin bunları kullanmamızın doğru olmadığını, bunları söküp yenilerini, “proleter” demiryollarını kurmamız gerektiğini savunan “marksistler” çıkmıştı. Bunlara o zaman “mağara adamı” lakabı takıldı...

Besbellidir ki, toplum, sınıflar ve dil hakkındaki ilkel bir anarşizmin ifadesi olan bu görüşlerin marksizm ile hiç bir ilişkisi yoktur. Ama şu da besbelli ki, bu görüşler kuşku götürmeyecek biçimde vardır ve yönlerini şaşırılmış bazı yoldaşlarımızın zihinlerini kurcalamaktadır.

Zorlu bir sınıf savaşı sonucunda toplumun artık iktisadi yönden birtek toplumun bağrında birbirine bağlı olmayan sınıflar halinde çözülmüş bulunacağı, apaçık olarak yanlıştır. Tersine, kapitalizm var oldukça burjuvalar ve proleterler, birtek kapitalist toplumun kurucu [sayfa 22] bileşkeleri olarak bütün iktisadi

yaşamın bağları ile birbirine bağlı olarak kalacaklardır. Burjuvular, ellerinin altında ücretli işçiler bulunduramazlarsa yaşayamaz ve zenginleşemezler; proleterler ise, kapitalistlerden iş alamazlarsa geçimlerini sağlayamazlar. Aralarındaki bütün ekonomik bağların kopması her çeşit üretimin durması demek olur; oysa her çeşit üretimin durması, toplumun ölümüne, sınıfların kendilerinin ölümüne varır. Hiç bir sınıfın, kendisini yok olmaya adanmak istemeyeceği besbellidir. Bu yüzdendir ki, sınıf savaşımı, ne kadar keskin olursa olsun, toplumun çözümlüşüne varamaz. Ancak marksizm konusundaki bilisizlik ve dilin niteliği hakkında kesin bir anlayışsızlık, bazı yoldaşlarımızda, bu toplumun çözümlüşü, “sınıfsal” diller, “sınıfsal” gramerler efsanesini doğurabilmiştir.

Sonra Lenin'den aktarmalar yapılmaktadır, Lenin'in kapitalist düzende burjuva ve proleter olarak iki kültürün varlığını kabul ettiği; kapitalist dönemde ulusal kültür sloganının milliyetçi bir slogan olduğu anımsatılmaktadır. Bütün bunlar doğrudur ve bu noktada Lenin tamamen haklıdır. Ancak burada dilin “sınıfsal niteliği”nin işi ne? Kapitalist düzende, Lenin'in iki kültür konusundaki sözlerini öne sürmekle, görüyor ki, bu yoldaşlar, okura, dil, kültüre bağlı olduğundan, toplumda burjuva ve proletarya kültürü olarak iki kültürün varlığının, aynı zamanda iki dil olması gerekliliğini ifade ettiğini, yani Lenin'in tek ulusal bir dilin gerekliliğini yadsıdığını, “sınıfsal” dillerden yana olduğunu anlatmak istiyorlar. Bu yoldaşların buradaki yanlışı, dil ile kültürü özdeş saymaları ve karıştırmalarıdır. Oysa kültür ve dil ayrı iki şeydir. Kültürün burjuvası ya da sosyalisti olabilir, oysa insanlar arasında bir iletişim aracı olarak dil, her zaman bütün halk için ortaktır, o, hem burjuva kültürüne, hem de sosyalist kültüre hizmet edebilir. [sayfa 23] Rus, Ukrayna, Özbek dillerinin Ekim Devriminden önce burjuva kültürüne hizmet ettiği gibi, bugün bu ulusların sosyalist kültürlerine de hizmet ettiği, bir olgu değil midir? Böylece, iki ayrı kültürün varlığının, iki ayrı dilin oluşmasına vardığını ve birtek dilin gerekliliğinin yok olduğunu iddia etmekle bu yoldaşlar, ağır biçimde aldanmaktadırlar.

Lenin, iki kültürden sözederken, özellikle, iki kültürün var

oluşunun birtek dilin yadsınmasına ve iki dilin oluşmasına varmayacağı, dilin tek olması gerektiği tezinden hareket etmekteydi. Bundcular, Lenin'i, ulusal dilin gerekliliğini yadsımakla ve kültürün "ulusallığı bulunmadığı" görüşünde olmakla suçladıklarında, bilindiği gibi, Lenin, bu suçlamaya şiddetle karşı çıkmış ve tartışılmaz bir gereklilik olarak gördüğü ulusal dile karşı değil de, burjuva kültürüne karşı savaştığını ilân etmişti. Bazı yoldaşlarımızın, bundcuların izinden yürüdüğünü görmek gariptir.

Lenin'in, sözde gerekliliğini yadsıdığı birtek dil konusuna gelince, Lenin'in aşağıdaki sözlerini anlamak gerekir:

"Dil, insanlar arasında çok önemli bir iletişim aracıdır; dilin birliği ve onun engelsiz gelişmesi, hem çağdaş kapitalizme tekabül eden gerçekten özgür ve geniş ticarî alışverişin, hem de halkın çeşitli sınıflar içersinde özgür ve geniş şekilde gruplaşmasının en önemli koşullarından biridir."

Bundan şu çıkar ki, saygıdeğer yoldaşlarımız, Lenin'in düşüncelerini tahrif etmişlerdir.

Ensonu Stalin'den aktarmalar yapılmaktadır. Stalin'in "... burjuvazi ve onun ulusal partileri, bu dönem süresince, bu ulusların başlıca yönetici gücü olmuşlar ve olmaktadır." dediği bir tümceyi öne sürüyorlar.

Bütün bunlar doğrudur. Burjuvazi ve onun milliyetçi ^[sayfa 24] partisi gerçekten burjuva kültürünü yönetmektedir; nasıl ki, proletarya ve onun enternasyonalist partisi proletarya kültürünü yönetiyorsa. Ancak, burada dilin "sınıfsal niteliği"nin işi nedir? Bu yoldaşlar bilmiyorlar mı ki, ulusal dil, ulusal kültürün bir biçimidir, ulusal dil, burjuva kültürüne de, sosyalist kültüre de hizmet edebilir? Bu yoldaşlar, marksistlerin ünlü formülüne göre, şimdiki Rus, Ukrayna, Beyazrus ve benzeri kültürlerin içerik bakımından sosyalist ve biçim bakımından, yani dil bakımından ulusal olduklarını bilmiyorlar mı? Bu marksist formülü kabul etmiyorlar mı?

Yoldaşlarımızın yanılgısı şurdan gelmektedir ki, kültür ile dil arasındaki farkı görmüyorlar ve kültürün, toplumun gelişmesinin her yeni aşamasında içeriğini değiştirdiğini, dilin ise özü bakımından, birçok dönem süresince, olduğu gibi kaldığını ve

aynı ölçüde yeni kültüre de, eskisine de hizmet ettiğini anlamıyorlar.

Böylece:

a) Dil, iletişim aracı olarak toplum için birtek ve toplumun bütün kişileri için ortak bir dil olmuştur ve böyle olmaktadır;

b) Lehçelerin ve jargonların varlığı bütün halk için ortak bir dilin varlığını yalanlamaktansa onu doğrulamaktadır, bunlar dilin dallarını oluştururlar ve ona bağımlıdırlar;

c) Dilin “sınıfsal niteliği” tezi, yanlış, marksist olmayan bir tezdır.

SORU. – *Dilin karakteristik çizgileri nelerdir?*

YANIT. – Dil, toplumun tüm varlığı süresince etkili olan olgular arasında sayılır. O, toplumun doğup gelişmesi ile aynı zamanda doğup gelişir. Toplumla aynı zamanda ölür. Toplumun dışında dil yoktur. Bu yüzdendir ki, dili ve onun gelişmesinin yasalarını anlamak, ancak toplumun tarihi ile, incelenen dile sahip olan ve [sayfa 25] onu yaratan ve taşıyan halkın tarihi ile sıkı ilişkileri içerisinde incelemekle mümkündür.

Dil, insanlar arasında iletişimi, fikir alışverişi yapmalarını ve meramlarını anlatabilmelerini sağlayan bir araç, bir alettir. Dil, doğrudan doğruya düşünceye bağlı bulunup tümceleri oluşturan sözcüklerde ve sözcük bağlaşımlarında düşüncenin çalışmasının sonuçlarını, insanın bilgilerini genişletmek için yaptığı çalışmanın gelişmelerini kaydediyor, saptıyor ve böylece insan toplumunda düşüncelerin alışverişi olanağını doğuruyor.

Düşünce alışverişi, değişmez ve hayafî bir zorunluluktur, çünkü o olmasa, insanların doğa güçlerine karşı savaşımalarında, gerekli maddî ürünlerin üretimi için verilen savaşımında ortak eylemlerini örgütlemeleri olanağı olmazdı – toplumun üretici faaliyetinde ilerlemeleri gerçekleştirmek olanaksız olurdu, dolayısıyla, toplumsal üretimin bile var olması olanaksız olurdu. Dolayısıyla, toplum için anlaşılır ve üyeleri için ortak bir dil olmazsa, toplum artık üretim yapamaz, çözülür ve artık toplum olarak var olamaz. Bu anlamda dil, iletişim aracı olmakla birlikte, aynı zamanda, toplumun bir savaşım ve gelişme aracıdır.

Bilindiği gibi bir dilde var olan bütün sözcüklerin tümü, onun sözcük hazinesini oluşturur. Bir dilin sözcük hazinesinde esas, çekirdeğini, köklerin meydana getirdiği sözcük varlığının temel özüdür. Bu çekirdek, sözcük hazinesinden çok daha dar-
dır, ama çok uzun süre, yüzyıllarca yaşar ve dile yeni sözcükle-
rin oluşması için bir temel sağlar. Sözcük hazinesi dilin duru-
munu yansıtır: sözcük hazinesi ne kadar zengin ve çeşitli ise,
dil, o ölçüde daha zengin ve gelişmiştir.

Oysa kendi başına alınırsa sözcük hazinesi dili oluşturma-
maktadır – o, daha çok dili kurmak için gerekli olan malzeme-
dir. Nasıl ki, inşaatta, inşaat malzemesi bina [sayfa 26] demek değil-
dir ve buna karşın, onlar olmadan binayı yapmak olanaksızdır;
aynı şekilde, bir dilin sözcük hazinesi, dilin kendisi demek değil-
dir, ve buna karşın, onsuz herhangi bir dil olanaksızdır. Ancak
sözcük hazinesi bir dilin gramerinin emrine verildiğinde büyük
bir önem kazanır; gramer, sözcüklerin değişimine; bir tümcecik
içinde sözcüklerin bileşimine egemen olan kuralları belirlemek-
tedir, böylece gramer, dile uyumlu ve mantıklı bir özellik verir.
Gramer (morfoloji ve sentaks)² bir tümcecikğin gövdesinde söz-
cüklerin değişiminin ve bileşimlerinin kurallarının toplamıdır.
Bunun sonucu olarak, özellikle gramer sayesinde ki, dil, in-
san düşüncesini, maddî bir kılıfla, dilbilimi ile sarmalayabil-
mektedir.

Gramerin belirleyici yönü, sözcüklerin değişim kuralla-
rını, somut sözcükleri gözönüne alarak değil de, genel olarak,
bütün somut niteliklerinden arınmış olarak alınan sözcükler üze-
rinden vermektedir; tümceciklerin kuruluş kurallarını somut tüm-
cecikler, örneğin somut bir özne, somut bir fiil vb. gözönüne
alarak değil de, şu ya da bu tümcecikğin somut biçiminden arın-
mış olarak, genel olarak bütün tümcecikler üzerinden vermek-
tedir. Bunun sonucu olarak, gerek sözcüklerde, gerek tümce-
cikler de özel ve somut olanı bir yana bırakırsak; gramer, söz-
cüklerdeki değişimlerin ve bir tümcenin bağrında sözcüklerin

² *Morfoloji* – sözcüklerin yapılarını, türeme yollarını ve çekim biçimlerini inceleyen dilbilgisi kolu, °yapıbilim.

Sentaks – sözcüklerin tümce içindeki yeri ve diziliş kuralları, °sözdizimi. -ç.

bileşiminin temelinden genel olanı alır ve bundan gramer bilimi kuralları, gramer bilimi yasaları çıkarır. Gramer, insan düşüncesinin uzun bir soyutlama çalışmasının sonucu, düşüncenin dev gelişmelerinin belirtisidir.

Bu bakımdan, gramer, somut nesnelere soyutlayan, bu nesnelere somut nitelikten yoksun görerek ve aralarındaki [sayfa 27] ilişkileri şu ya da bu somut nesne arasındaki somut ilişkiler olarak değil, her türlü somut nitelikten arınmış, genel olarak nesne olarak ele alan ve böylece yasalar çıkaran geometriyi anımsatmaktadır.

Üretime doğrudan değil, ekonomi aracılığı ile bağlı bulunan üstyapıdan farklı olarak, dil, insanın üretici faaliyetine ve aynı zamanda çalışmasının istisnasız bütün alanlarındaki bütün öteki faaliyete doğrudan bağlıdır. Bundan dolayı, en çok değişebilecek durumda olan dilin sözcük hazinesi, aşağıyukarı duraksamasız değişim halindedir; aynı zamanda, üstyapıdan farklı olarak, dil, temelin tasfiyesini beklemek durumunda değildir, kendi sözcük hazinesinde, temelin tasfiyesinden önce ve temelin durumundan bağımsız olarak değişiklikler getirmektedir.

Bununla birlikte, dilin sözcük hazinesi, üstyapı gibi eski olanı yok ederek ve yeniyi kurarak değil, üretimin gelişmesi, kültürün, bilimin ilerlemesi vb. dolayısıyla, toplumsal düzende meydana gelen değişikliklerin doğurduğu yeni sözcüklerle, var olan sözcük hazinesini zenginleştirerek değişir. Aynı zamanda, zamanı geçmiş bazı sözcükler, genel olarak, sözcük hazinesinden yok olmakla birlikte, bu hazineye çok daha büyük sayıda yeni sözcük eklenmektedir. Sözcük hazinesinin temel özüne gelince, o anaçizgileri ile korunur ve dilin sözcük hazinesinin temeli olarak kullanılır.

Anlaşılır bir şeydir bu. Birçok tarih döneminde başarılı bir biçimde kullanılabilir iken, sözcük hazinesinin temel özünü yok etmenin gereği yoktur; kaldı ki, yüzyıllar boyunca birikmiş bulunan sözcük hazinesinin temel özünün yok edilmesi, kısa bir sürede yenisini kurmak olanağı bulunmadığından, dilin felcini ve insanların birbiri arasındaki ilişkilerin tümünden çözülüşünü

yaratırdı. Dilin gramer sistemi, sözcük hazinesinin temel özünden daha da yavaş olarak değişmektedir. Birçok dönem [sayfa 28] boyunca özümlemiş bulunan ve dil ile tek vücut olan gramer sistemi, sözcük hazinesinin temel özünden daha da yavaş olarak değişmektedir. Kuşkusuz, eninde sonunda değişmelere uğrar, yetkinleşir, kurallarını iyileştirir ve açık-seçik duruma getirir, yeni kurallarla zenginleşir; ancak gramer sisteminin temelleri çok uzun bir dönem süresince varlığını sürdürmektedir, çünkü tarihin gösterdiği gibi, birçok dönem boyunca, onlar topluma başanlı bir biçimde hizmet edebilirler.

Böylece, dilin gramer sistemi ve sözcük hazinesinin esas temeli, dilin temelini, özgül niteliğinin özünü oluşturmaktadır.

Tarih, dilin zoraki bir özümlemeye karşı aşırı kalımlılığına ve aşırı direncine tanıklık eder. Bazı tarihçiler, bu olguyu açıklamak yerine, şaşkınlıklarını belirtmekle yetinirler. Ama burada şaşılacak bir şey yoktur. Dilin kalımlılığı, onun gramer sisteminin ve sözcük hazinesinin temel özünün kalımlılığı ile açıklanır. Türk özümleyicileri yüzyıllarca Balkan halklarının dillerini bozmaya, yıkmaya, yok etmeye çalışmışlardır. Bu dönem süresince, Balkan dillerinin sözcük hazineleri ciddi değişimlerle karşılaştı, büyük sayıda Türkçe sözcük ve deyim kabul edildi, “yakınsamalar” ve “ıraksamalar” oluştu, ancak Balkan dilleri direndi ve yaşamlarını sürdürdüler. Niçin? Çünkü gramer sistemleri ve sözcük hazinesinin temel özü, anaçizgileriyle korunabildi.

Bütün bunlar gösterir ki, dile ve onun yapısına, belirli bir dönemin ürünü olarak bakılamaz. Dilin örgüsü, onun gramer sistemi ve sözcük hazinesinin temel özü, bir dönemler dizisinin ürünüdür.

Modern dilin unsurlarının, kölelik döneminden önce, en eski çağda yaratılmış olmaları mümkündür. Bu, pek karmaşık olmayan, çok yoksul bir sözcük hazinesi bulunan ve ama buna karşın, ilkel olmakla birlikte, gene de [sayfa 29] bir gramer sistemi olan, kendine özgü bir gramer sistemine sahip bir dildi.

Üretimin sonraki gelişmesi, sınıfların ortaya çıkışı, yazının ortaya çıkışı, yönetimi için azçok düzenli bir yazışmaya gerek-

sinmesi bulunan bir devletin ortaya çıkışı ve düzenli bir yazışmaya gereksinmesi olan ticaretin gelişmesi, baskı araçlarının ortaya çıkışı, edebiyatın gelişmesi, bütün bu olgular, dilin gelişmesinde büyük değişimler yarattı. Bu zaman süresinde boylar ve ulusal-topluluklar bölünüyor ve dağılıyorlardı, karışıyor ve çaprazlaşıyordu; daha sonra ulusal diller ve ulusal devletler ortaya çıktı, devrimci altüst oluşlar gerçekleşti, eski toplumsal düzenler yerlerini başkalarına bıraktılar. Bütün bu olgular, dilde ve onun evriminde daha da fazla değişimlere yolaçtı.

Oysa dilin, üstyapının geliştiği biçimde, yani var olanı yok ederek ve yeniyi kurarak geliştiğini sanmak ağır bir yanılığ olurdu. Gerçekte, dil var olan dili yok ederek ve bir yenisini oluşturarak değil, var olan dilin esas öğelerini geliştirerek ve yetkinleştirerek gelişmiştir. Ve dilin bir nitelikten diğer niteliğe geçişi, eskiyi bir tek darbeye yıkıp ve yeniyi kurarak, bir patlama biçiminde olmayıp da yeni niteliğin, yeni dil yapısının öğelerinin uzun bir dönem süresince yavaşça birikimi ve eski niteliğin öğelerinin yavaş ve sürekli yok oluşları ile oluşur.

Diyorlar ki, dilin aşamalı evrimi teorisi, marksist bir teoridir, çünkü dilin eski nitelikten yeni bir niteliğe geçişi için anı patlamaların zorunluluğunu kabul etmektedir. Kuşkusuz, bu yanlıştır, çünkü bu teoride, marksist bir yan bulmak güçtür. Ve eğer aşamalı evrim teorisi, gerçekten dilin gelişmesi tarihinde anı patlamalar kabul ediyorsa, teoriye yazıklar olsun. Marksizm, dilin gelişmesinde anı patlamalar ve var olan bir [sayfa 30] dilin anı yok oluşu ile yeni bir dilin aniden kuruluşunu kabul etmemektedir. Lafargue, Fransa'da, "1789'dan 1794'e kadar oluşan anı dil devrimi"nden söz ederken yanılıyordu (*Devrimden Önce ve Sonra Fransız Dili* kitapçığına bakınız). O dönemde Fransa'da hiç bir dil devrimi olmamıştır, nerede kaldı anı bir devrim! Kuşkusuz, bu dönem süresince Fransız dilinin sözcük hazinesi, yeni sözcükler ve yeni deyimlerle zenginleşmiştir; zamanını doldurmuş sözcükler yok olmuştur, bazı sözcüklerin anlamları değişmiştir, ancak o kadar. Oysa bu tür değişimler, hiç bir zaman bir dilin yazgısını belirleyemez. Bir dilde esas olan, gramer sistemi ve sözcük hazinesinin temel özüdür. Ama Fransız dilinin

gramer sistemi ve sözcük hazinesinin temel özü, Fransız burjuva devrimi süresince yok olmadığı gibi, bunlar, önemli değişimlere uğramadan korunmuşlardır. Yalnızca korunmuş da değildirler! – bunlar hâlâ bugün modern Fransız dilinde varlıklarını sürdürüyorlar. Şunu da hesaba katmalıyız ki, var olan bir dili tasfiye edip, yeni bir ulusal dil kurmak için (“anî dilbilimi devrimi”!) beş-altı yıllık bir süre, gülünç denecek kadar kısadır – bunun için yüzyıllar gerekir.

Marksizme göre dilin eski bir nitelikten yeni bir niteliğe geçişi, ne patlama biçiminde, ne de eski dilin yok edilmesi ve bir yenisinin kuruluşu biçiminde oluşmaktadır, ama yeni niteliğin öğelerinin tedricî birikimi ile ve böylece, eski niteliğin öğelerinin tedricî olarak sönmeye başlamesi biçiminde olur.

Patlamalara karşı tutkulan olan yoldaşlar için genel olarak şunu anımsatmak gerekir ki, eski bir nitelikten yeni bir niteliğe patlama yoluyla geçişi öngören yasa, yalnızca dilin gelişmesinin tarihine uygulanamayacak durumda değildir: aynı zamanda, bu yasa, temeli ya da üstyapıyı ilgilendiren başka toplumsal olgular için de ^[sayfa 31] her zaman uygulanabilecek durumda değildir. Bu, düşman sınıflara bölünmüş bir toplum için zorunludur. Ancak düşman sınıfları kapsamayan bir toplum için hiç de zorunlu değildir. Sekiz-on yıllık bir süre içinde, ülkemizin tanımından, burjuva düzeninden, bireysel köylü işletmeciliği düzeninden, sosyalist kolhoz düzenine geçişi başardık. Bu, köyde eski burjuva iktisadî düzeni tasfiye edip, yeni, sosyalist bir düzen yaratan bir devrim olmuştur. Oysa bu köklü dönüşüm, patlama yoluyla yapılmadı, yani var olan iktidarın devrilmesi ile ve yeni bir iktidarın yaratılması ile değil, eski kırsal burjuva düzenden yeni bir düzene tedricî geçişle yapılmıştır. Bu devrim bu şekilde yapılabildi, çünkü bu, yukardan yapılan bir devrimdi, çünkü bu köklü dönüşüm, varolan iktidarın girişimi üzerinde ve köylülüğün esas yığınının desteği ile başarıldı.

Denmektedir ki, tarihte oluşan birçok dil karışımı olayının, bu karışım sırasında, patlama yoluyla eski nitelikten yeni niteliğe anî bir geçiş biçiminde, yeni bir dil oluşturduğu düşünülebilir. Bu, kesin olarak yanlıştır.

Dillerin karışımını birkaç yılda sonuçlar veren birtek eylem, tek kesin bir darbe olarak düşünemeyiz. Dillerin karışımı, yüzyıllarca kademeleşen uzun bir süreçtir. Görüldüğü gibi burada hiç bir patlama sözkonusu olamaz.

Devam edelim. Örneğin iki dilin karışımının, bir yenisini, karışmış dillerin hiç birine benzemeyen ve nitelik bakımından herbirinden ayırdedilebilen üçüncü bir dil yarattığını sanmak, tümüyle yanlış olur. Gerçekte, karışımdan, genellikle, dillerin bir tanesi galip çıkmakta, gramer sistemini, sözcük hazinesinin temel özünü sürdürülmekte ve kendi gelişmesinin iç yasaları uyarınca gelişmeyi sürdürmektedir, oysa diğer dil yavaş yavaş niteliğini yitirmekte ve zamanla sönmektedir.

Bunun sonucu olarak, karışım, yeni bir dil, üçüncü [sayfa 32] bir dil yaratmamakta ve ama dillerin bir tanesini, onun gramer sistemini ve sözcük hazinesinin temel özünü korumakta ve onun, böylece kendi gelişmesinin iç yasalanna göre evrimini sürdürmesine olanak vermektedir.

Doğrudur ki, bu durumda, egemen dilin sözcük hazinesinde, yenik dilin sırtından belirli bir zenginleşme oluşmaktadır, ancak bu, onu zayıflatmaktan çok, güçlendirmektedir.

Örneğin bu, tarihsel gelişme süresince başka halkların dilleri ile karışan ve her zaman üstün gelen Rus dili için de böyle olmuştur.

Kuşkusuz, Rus dilinin sözcük, hazinesi o zaman başka dillerin sözcük hazinesini özümlemekle tamamlanmıştır, ama bu süreç Rus dilini zayıflatmak şöyle dursun tersine onu zenginleştirmiş ve güçlendirmiştir.

Rus dilinin özgünlüğüne gelince, ona en küçük bir zarar gelmemiştir, çünkü gramer sistemini ve sözcük hazinesinin temel özünü korumakla Rus dili, evriminin iç yasalanna göre gelişmeyi ve yetkinleşmeyi sürdürmüştür.

Kuşku yoktur ki, karışım teorisi, Sovyet dilbilimine ciddi bir şey getiremez. Eğer dilbilimin başlıca sorununun, dilin evriminin iç yasalarını incelemek olduğu doğru ise, şunu kabul etmek gerekir ki, dil karışımı teorisi bu sorunu çözümlenmemektedir; üstelik onu ortaya bile atmamaktadır, daha yalın bir anla-

tımla, sorunun farkına varmamakta ya da onu kavrayamamaktadır.

SORU. – *Pravda* gazetesinin, dilbilimi konusunda açık bir tartışma açması doğru muydu?³ [sayfa 33]

YANIT. – Evet, doğrudur.

Dilbilimi sorunlarının hangi yönde çözümleneceği, tartışmanın sonunda açıklıkla belirecektir. Ama şimdiden, tartışmanın çok yararlı olduğunu söylemek mümkündür.

Tartışma, her şeyden önce şunu saptamıştır ki, merkezde olduğu gibi cumhuriyetlerde de dilbilimi ile ilgili kurumlarda, bilimle ve bilim adamı niteliğiyle uzlaşmayan bir anlayış egemen bulunmaktadır. Sovyet dilbilimindeki durum hakkında yapılacak en küçük eleştiri, hatta dilbilimindeki “yeni öğretiyi” eleştirmek için yapılan en çekingen girişimler bile, dilbiliminin yönetici çevreleri tarafından kovuşturmaya uğrayıp boğulmaktaydı. N. Marr’ın [fikrî -ç] mirası hakkında eleştirici bir davranışa karşı, N. Marr öğretisini en hafif şekilde yetersiz bulma durumlarına karşı, dilbilimi ile ilgili değerli çalışmacılar ve araştırmacılar görevlerinden almıyor ya da alt görevlere atanıyorlardı. Dil bilgileri, bilimsel niteliklerinden dolayı değil de, N. Marr’ın öğretisini kayıtsızca kabul etmeleri koşuluyla yüksek görevlere getiriliyorlardı.

Herkesçe kabul edilmektedir ki, hiç bir bilim, fikir savaşımı olmadan, eleştiri özgürlüğü olmadan gelişemez ve ilerleyemez. Ancak, herkesçe kabul edilen bu kural bilmemezlikten geliniyordu ve kayıtsızca ayaklar altına alınıyordu. Dar bir yanılmaz yönetici grubu oluştu, bunlar her türlü eleştiri olasılıklarına karşı önlemler aldıktan sonra, keyfiliğe ve umursamazlığa daldılar.

Bir örnek verelim: *Bakû Dersleri* (N. Marr tarafından adı geçen kentte verilen konferanslar) kusurlu sayılmış ve yeniden

³ Dil sorunu üzerine tartışmalar, *Pravda* gazetesinde 9 Mayıs 1950’de açıldı. Tirajı 2 milyonu aşan bir günlük gazete olan *Pravda*, 1,5 ay süreyle, profesörlerin, akademi üyelerinin ve okurların yazılarını yayımlayarak haftada iki sayfasını bu tartışmaya ayırdı. 20 Haziranda yayınlanan ve tartışmanın başlıca yönlerinde erişilen noktayı belirten Stalin’in bu yazısından sonra olsun, bunu izleyen öteki dört yazısından sonra olsun, Sovyet basınında Stalin’in bu müdahalesinden bilim ve kültürün değişik alanlarında dersler çıkaran birçok makaleler daha yayınlanmıştır. -Ed.

yayınlanması yazarın kendisi tarafından yasaklanmıştı; oysa bunlar (Meşçaninov yoldaşın [sayfa 34] N. Marr'ın "öğrettileri" diye adlandırdığı) yöneticiler "kast"ı tarafından yeniden basılmış ve öğrencilere hiç bir kayıt konmaksızın salık verilmişti. Yani yanlış bir kitabı, değerli bir yapıt gibi tanıtarak öğrencileri aldatmışlardır. Eğer Meşçaninov yoldaşın ve öteki dilbilimi uzmanlarının dürüstlüklerinden emin olmasaydım, böyle bir tutumun sabotaj ile eşdeğer olduğunu söylerdim.

Bu, nasıl olabildi? Bunun olabilmemesinin nedeni, dilbilimi dalında yerleşmiş bulunan Arakçeyev'vari anlayışın sorumsuzluk ruhunu beslemesi ve bu tür taşkınlıklara açık kapı bırakmasındadır.

Tartışma, her şeyden önce, bu Arakçeyev'vari anlayışı günışığına çıkarıp temelinden yıktığı için çok yararlı oldu.

Ancak tartışmanın yararı bununla kalmamaktadır. Dilbilimindeki eski anlayış yıkılmakla kalınmamış, bilimin bu alanının yönetici çevrelerinde dilbiliminin en önemli sorunlarında egemen olan inanılmaz düşünce kaşıklığını da, bu tartışma ortaya çıkarmıştır. Bunlar tartışma başlayınca kadar susuyorlardı ve dilbilimi dalında işlerin iyi gitmediğini saklıyorlardı. Ancak tartışma bir kez başlayınca, artık susmak mümkün değildi – onlar görüşlerini basında açıklamak zorunda kaldılar. O zaman ne oldu? N. Marr'ın öğretisinin, birçok eksikleri, yanlışları, açıklanmamış sorunları, yeterince özümlememiş tezleri kapsadığı ortaya çıktı. Şu soru ortaya çıkmaktadır: N. Marr'ın "öğrettileri" neden ancak şimdi, tartışmanın başlamasından sonra konuşmaya başladılar? Neden bunu daha önce yapmadılar? Neden bilim adamlarına yakışacak biçimde bunları zamanında, açıkça ve dürüstçe söylemediler?

N. Marr'ın "bazı" yanlışlarını kabul ettikten sonra onun "öğrettileri", söylendiğine göre, Sovyet dilbiliminin, ancak, marksist saydıkları N. Marr'ın düzenlediği [sayfa 35] teorinin temeli üzerinde gelişebileceğini düşünmekteymişler. Hayır, beyler, N. Marr'ın "marksist"liğinden bizi azat ediniz. N. Marr gerçekten marksist olmak istiyordu ve olmak için çaba harcadı, ama bu işi beceremedi. Yalnızca marksizmi basitleştirdi, bayağılaştırdı. Pro-

letkült⁴ ya da RAPP üyelerinin⁵ yaptığı gibi.

N. Marr, dilbilimine yanlış, marksist olmayan, dilin bir üstyapı olarak ele alınması gerektiği tezini soktu, – onun için de kendi kendini köstekledi ve dilbilimini de köstekledi. Sovyet dilbilimini, yanlış bir tezin temeli üzerinde geliştirmek olanaksızdır.

N. Marr, dilbilimine, aynı ölçüde yanlış ve marksist olmayan, başka bir tez, dilin “sınıfsal niteliği” tezini de soktu – burada da kendi kendini ve dilbilimini köstekledi. Sovyet dilbilimini, halkların ve dillerin bütün tarihinin gelişmesi ile çelişki halinde olan yanlış bir tez temeli üzerinde geliştirmek olanaksızdır.

N. Marr, dilbiliminde kendini beğenmişlik, yüksekte atma ve küstahlık gibi marksizm ile uzlaşamayacak bir hava estirdi ve böylece tanıtlamaksızın ve hafiflikle, dilbiliminde, N. Marr’dan önce ne var ne yok hepsini yadsıdı.

N. Marr, gürültülü bir biçimde, “idealist” diye adlandırdığı karşılaştırmalı tarihsel yöntemi kötülemektedir. Şunu söyleyelim ki, büyük yanlışlarına karşın, karşılaştırmalı tarihsel yöntem, N. Marr’ın özünde idealist ^[sayfa 36] olan dört öğeli tahlilinden⁶ daha değerlidir, çünkü birincisi, insanı, çalışmaya, dillerin incelenmesine götürür; oysa ikincisi, yalnızca insanı yan yatıp kahve falında bu ünlü dört öğenin gizemini aramaya götürür.

N. Marr, dil gruplarını (ailelerini) incelemek girişimlerini, “anaç dil” teorisinin bir belirtisi olarak yukardan bakarak reddeder. Oysa örneğin Slav ulusları gibi ulusların dil akrabalığı kuşku götürmez, bu ulusların dilbilimi yönünden akrabalığının, dilin gelişme yasalarının incelenmesi bakımından büyük bir yarar

⁴ *Proletkült*. – Kültürün yayılması amacıyla 1918’de kurulan dernek, Eğitim Halk Komiserliğinden bağımsız bir eylem geliştirmişti, hatta bu komiserliğe karşı gelme eğilimi göstermişti. Lenin, 1920’de, bu tutuma karşı çıktı ve proleter kültür konusundaki tezlerini kaleme aldı. - *Ed.*

⁵ RAPP (*Proleter Yazarlar Derneği*). – 1928’den 1932’ye kadar varlığını sürdürmüştür ve bizzat işçiler tarafından yıldırım hızıyla yaratılan bir edebiyatı savunmuştur. Ancak, orta değerde yapıtların yaratılmasına önayak olabildi: bu derneğin sekterliği ve amansız eleştirileri gerçek bir edebiyatın yaratılmasına engel oluyordu. RAPP, 1932’de kaldırıldı ve yerine Sovyet Yazarlar Derneği aldı. - *Ed.*

⁶ N. J. Marr, bütün dillerin kökeninde dört ilkel öğenin bulunduğunu öne sürüyordu. (Latin harfleriyle yazıldığında) bu dört ses, şunlardır: *sal - ber - roş - ion*. - *Ed.*

olabilir. Kaldı ki, “anaç dil” teorisinin bununla bir ilişkisi yoktur.

N. Marr’ı ve hele “öğrettilerini” dinleyecek olursanız, N. Marr’dan önce hiç bir dilbilimi olmadığı, dilbiliminin N. Marr’ın “yeni öğretisi” ile başladığı sanılır. Marx ve Engels, alçakgönüllü idiler, onlar kendi diyalektik materyalizmlerinin, felsefe dahil olmak üzere, bilimlerin önceki dönemde gelişmesinin ürünü olduğunu ileri sürüyorlardı.

Böylece, Sovyet dilbiliminin ideolojik eksikliklerini günışığına çıkarması bakımından da tartışma yararlı olmuştur.

Kanıma göre, bizim dilbilimimiz, N. Marr’ın yanlışlarından ne kadar erken arınırsa, bugün geçirmekte olduğu bunalımdan o ölçüde hızla kurtarılabilir.

Dilbiliminde Arakçeyev anlayışını tasfiye etmek, N. Marr’ın yanlışlarından vazgeçmek, dilbilimine marksizmi sokmak: işte benim kanıma göre Sovyet dilbilimini rayına oturtmaya olanak sağlayacak yol. [sayfa 37]

30 Haziran 1950

Kraşeninnikova yoldaş, sorularınızı yanıtlıyorum.

SORU. – Yazınızda, dilin, ne bir temel, ne bir üstyapı olmadığını inandırıcı bir biçimde gösteriyorsunuz. Dili temele ve üstyapıya özgü bir olgu saymak mı gerekiyor, ya da ona, ara bir olgu olarak bakmak mı daha doğru olur?

YANIT. – Apaçaktır ki, temel ve üstyapı dahil olmak üzere, bütün toplumsal olgularda bulunan ortak öge, toplumsal olgu olarak alman dile de özgüdür; yani dil, temel ve üstyapı dahil olmak üzere, bütün öteki toplumsal olgular gibi toplumun hizmetindedir. Ama işte bütün toplumsal olgularda var olan ortak öge burada bitmektedir. [sayfa 38] Sonradan toplumsal olgular cid-

dî olarak farklılaşmaya başlamaktadır.

Gerçek şudur ki, bu ortak öge dışında, toplumsal olguların kendilerini birbirinden ayırdeden ve bilim için özel bir önemi bulunan, kendilerine özgü özellikleri vardır. Temelin kendine özgü özellikleri, onun, ekonomik olarak, toplumun hizmetinde olmasındadır. Üstyapının kendine özgü özellikleri, onun, siyasal, hukuksal, estetik ve diğer fikirleri toplumun hizmetine sokmasında ve toplum için bunlara tekabül eden siyasal, hukuksal ve diğer kurumları yaratmasındadır. Dili, öteki toplumsal olgulardan ayırdeden kendine özgü özellikleri nedir? Şudur ki, dil, insanlar arasında bir iletişim aracı olarak, toplumda fikir alışverişi aracı olarak toplumun hizmetindedir; dil, üretim alanında olduğu kadar, ekonomik ilişkiler alanında da, siyasal alanda olduğu kadar kültür alanında da, toplumsal yaşamda olduğu kadar, günlük yaşamda da, insanların birbirlerini anlamaları ve insan faaliyetlerinin bütün alanlarında ortaklaşa bir çalışmayı düzenlemeleri için toplumun hizmetindedir. Bu özellikler yalnızca dile özgüdür ve işte yalnızca dile özgü olduklarımdandır ki, dil, bağımsız bir bilimin, dilbilimin araştırma konusu olmaktadır. Dilin bu özellikleri olmasaydı, dilbilimi bağımsız bir varlığa sahip olma hakkını yitirirdi.

Kısacası, dili, ne temel kategoriler arasına, ne de üstyapı kategorileri arasına koyabiliriz.

Onu, temel ile üstyapı arasındaki “ara” olgular kategorisine yerleştirenleyiz, çünkü bu tür “ara” olgular yoktur.

Ama dili, toplumun üretici güçler kategorisi içinde, örneğin üretim araçları kategorisi içinde sayabilir miyiz? Dil ile üretim araçları arasında bir tür benzerlik olduğu doğrudur: üretim araçları da dil gibi sınıflar [sayfa 39] karşısında bir bakıma ilgisiz kalır ve toplumun çeşitli sınıflarına, eskilerine de, yenilerine de aynı biçimde hizmet edebilir. Bu durum, dili, üretim araçları kategorisine sokmamıza olanak verir mi? Hiç bir şekilde.

Bir zamanlar, N. J. Marr, “dil, temel üzerindeki bir üstyapıdır” formülünün itirazlarla karşılandığını görünce, sistemini değiştirmeye karar vermişti ve “dil, bir üretim aracıdır” diye ilân etti. N. J. Marr’ın, dili üretim araçları kategorisine sokmaya hak-

kı var mıydı? Hayır, kesinlikle haksızdı.

Kesindir ki, dil ile üretim araçları arasındaki benzerliğin, yukarıda sözünü ettiğim benzetiş ile kaldığı bir gerçektir. Çünkü ondan sonra dil ile üretim araçları arasında temel bir fark bulunmaktadır. Bu fark, üretim araçlarının maddî mallar üretmesinde, oysa dilin hiç bir şey üretmemesinde ya da yalnızca sözcükler “üretmesi”ndedir. Daha açık konuşalım, üretim araçlarına sahip olan insanlar, maddî mallar üretebilirler; oysa dile sahip olup üretim araçları olmayan aynı insanlar, maddî mallar üretemezler. Şunu anlamak zor değildir ki, eğer dil, maddî mallar üretebilseydi, gevezeler dünyanın en zengin insanları olurlardı.

SORU. – *Marx ve Engels, dili, “düşüncenin dolaysız gerçekliği” olarak, “gerçek ... pratik bilinç” olarak tanımlarlar. “Fikirler, diyor Marx, dilin dışında varlığa sahip değildir.” Sizce dilbilimi ne dereceye kadar dilin anlamı ile, semantikle, tarihsel semazyoloji ile ve stilistikle⁷ ilgilenmelidir, yoksa dilbiliminin konusu yalnızca biçim mi olmalıdır?* [sayfa 40]

Semantik (semazyoloji), dilbiliminin önemli bir ögesidir. Sözcüklerin ve deyimlerin semantik görünüşünün dilin incelenmesinde büyük bir önemi vardır. Bu yüzden semantik (semazyoloji), dilbiliminde kendisine yaraşır bir yere sahip olmalıdır.

Oysa semantik sorunları incelenirken ve onun verilerini kullanırken hiç bir durumda onun önemini aşırı ölçüde tutmamalı ve hele bu, kötüye kullanılmamalı. Semantiğe karşı aşırı bir tutkusu olan dilciler görmüşümdür, bunlar düşünceye ayrılmaz bir biçimde bağlı bulunan “düşüncenin dolaysız gerçekliği” olarak ele alman dili ihmal etmekte, düşünce ile dili birbirinden ayırmakta, dilin yaşamının sonuna varmakta olduğunu, onsu yaşamılabileceğini öne sürmektedirler.

Bakınız N. J. Marr ne diyor:

⁷ *Semantik.* – Sözcüklerin ve bunların türevlerinin anlamının ve bu anlamların uğradığı değişikliklerin bilimidir.

Tarihsel semazyoloji. – Tarihsel gelişme sürecinde sözcüklerin anlamlarının değişmesini inceler.

Stilistik. – Belli bir dilin esas niteliklerini, “stil”ini (deyimler seçimini, tümce kuruluşunu vb.) inceler. -Ed.

“Dil, ancak seslerle ifade edildiği ölçüde vardır; düşünce işlemi, ifade edilmeksizin de oluşturulmaktadır. ... Dil (fonetik [= konuşma dili]), bugünden, uzayda sınırsız başarılarla ulaşan modern buluşlara görevlerini devretmeye başlamıştır, oysa düşünce, dilin geçmişte kullanmadan biriktirdiklerinden ve yeni olarak elde ettiklerinden hareket ederek, konuşmayı yerinden kovup onun yerine geçmeye çağrılan, doruklara doğru yürümektedir. Geleceğin dili, doğal maddeden kurtulmuş bir teknik içinde büyüyen düşüncenin kendisidir. Hiç bir dil, ona karşı dayanamayacaktır, doğa kurallarına bağlı bulunan fonetik dil bile.”

Eğer bu “büyülü” saçmalıklar, basit bir dile çevrilirse, şu sonuç çıkarılabilir:

a) N. J. Marr, düşünceyi dilden ayırmaktadır;

b) N. J. Marr, insanların, aralarında, dilden yararlanmadan haberleşebileceklerini, bunu, “doğal madde”den kurtulmuş, “doğa kuralları”ndan kurtulmuş düşüncenin kendisinin yardımcıyla yapabileceğini düşünmektedir. [sayfa 41]

c) Düşünce ile dili birbirlerinden ayırarak ve onu “doğal madde”sinden, dilden “kurtararak”, N. J. Marr’ın dili idealizmin bataklığına sapanmaktadır.

Diyorlar ki, düşünceler insanın aklına demeċ halinde ifade olunmadan gelirler, bunlar dil malzemesi olmaksızın, dil zarfı olmaksızın, sözümona, çıplak olarak doğarlar. Oysa bu, kesinlikle yanlıştır. İnsanın aklına gelen düşünceler ne olurlarsa olsunlar, bunlar, ancak dil malzemesinin temeli üzerinde, dilin deyim ve tümcelerinin temeli üzerinde doğabilirler ve varolabilirler. Çıplak, dilin malzemesinden kurtulmuş, dil denen “doğal madde”den kurtulmuş düşünce olamaz. “Dil, düşüncenin dolaysız gerçekliğidir.” (Marx.) Düşüncenin gerçekliği dilde belirir. Yalnızca idealistler, “doğal madde”si olan dilden kopmuş bir düşünceden, dilsiz bir düşünceden sözedebilirler.

Kısacası, N. J. Marr, semantiğe çok fazla önem verdiği için ve onu kötüye kullandığı için, idealizme varmıştır.

Bunun sonucu olarak, semantik, N. J. Marr’ın ve bazı “öğretilileri”nin yaptıkları türden aşırılıklar ve kötüye kullanmalardan kurtarılsa, bunun dilbilimi için büyük bir yararı olabilir.

SORU. – Çok haklı olarak diyorsunuz ki, burjuvanın ve proleterin fikirleri, kavramları, alışkanları ve ahlâk ilkeleri doğrudan doğruya karşıttır. Bu olguların sınıfsal niteliği kaçınılmaz olarak dilin semantik görünüşünde (makalenizde doğru olarak belirttiğiniz gibi, bazan da morfolojisinde, sözcük hazinesinde) yansımaktadır. Dilbilimine değgin somut bir malzeme ve her şeyden önce bir dilin semantik görünüşü tahlil edildiğinde, yalnızca insanın düşüncesi değil, aynı zamanda, onun gerçeğe karşı tutumu sözkonusu olunca ki bu tutumunda onun belirli bir sınıftan oluşu özel bir açıklıkla belirlemektedir, [sayfa 42] işte böyle bir durumda, özellikle dil aracıyla ifade sözkonusu olunca, dilin ifade ettiği görüşlerin sınıfsal özünden sözedilebilir mi?

YANIT. – Kısacası bilmek istediğiniz şudur: sınıfların dil üzerinde etkisi var mıdır, dilin içine kendi özgül sözcük ve deyimlerini sokarlar mı, insanların sınıfsal durumlarına göre tek ve aynı bir sözcüğe, tek ve aynı bir deyme, değişik bir anlam verdikleri durumlar bulunur mu?

Evet, sınıflar dili etkilerler, dilin içine kendi özgül sözcük ve deyimlerini sokarlar ve bazı durumlarda, tek ve aynı bir sözcüğü, tek ve aynı bir deymi değişik olarak anlarlar. Bunda kuşku yoktur.

Oysa bundan, özgül sözcük ve deyimlerin ve bunun gibi semantikteki farklılıkların bütün halk için ortak, tek bir dilin gelişmesi için ciddi bir önemi olduğu, bunların (bu ortak dilin) önemini zayıflatabileceği ya da onun niteliğini değiştirebileceği sonuçları çıkartılamaz.

İlkin, bir dilde böyle özgül sözcük ve deyimler o kadar azdır ki, böyle semantik farklılık örnekleri o kadar azdır ki, bunlar, bütün dil malzemesinin ancak yüzde-bi-rini oluştururlar. Bunun sonucu olarak, geri kalan bütün büyük sözcük ve deyimler kitlesi ve onların semantiği, toplumun bütün sınıfları için ortaktır.

İkinci olarak, bir sınıf ayrımına sahip özgül sözcük ve deyimler, konuşmada gerçekte var olmayan, bilmem hangi bir “sınıfsal” gramerin kurallarına göre kullanılmazlar, ama bütün halk için ortak var olan gramer kurallarına göre kullanılırlar.

Böyle olunca, özgül sözcük ve deyimlerin varlığı ve bir dilin semantiğindeki farkların varlığı, bütün halk için ortak, tek bir dilin varlığını ve zorunluluğunu bozmaz, yalanlamaz, tersine, bunları doğrular. [sayfa 43]

SORU. – *Yazınızda Marr hakkında marksizmin basitleştiricisi olarak tamamen doğru bir değerlendirme yapıyorsunuz. Bu sözleriniz dilbilimi uzmanlarının ve bunların arasında da biz gençlerin, Marr'ın bütün dilbilimi mirasını reddetmemiz gerektiği anlamına gelir mi? Oysa Marr'ın yapıtları arasında (tartışma sırasında Çikobava, Sanjeyev ve öteki yoldaşların sözünü ettikleri) değerli bir dizi dilbilimi araştırması vardır. Marr'a karşı eleştirici bir tavır takınmakla birlikte, onun yazıları arasında yararlı olanı, değerli olanı alabilir miyiz?*

YANIT. – Kuşkusuz N. J. Marr'ın yapıtlarında, yalnızca yanlışlar vardır denemez, N. J. Marr, dilbilimine marksizmin öğelerini bozarak soktuğunda, dil konusunda bağımsız bir teori kurmaya uğraştığında, kaba yanlışlar yapmıştır. Ancak N. J. Marr'ın bazı iyi, ustaca yazılmış yapıtları da vardır; bu yapıtlarında, teorik ukalâhıklarını bırakarak bazı dilleri özenle ve ustalikle incelediğini söylememiz gerekir. Bu yapıtlarında, oldukça büyük sayıda değerli ve eğitici şeyler bulunabilir. Açıktır ki, N. J. Marr'daki bu değerli ve eğitici şeyleri almak ve onlardan yararlanmak gerekir.

SORU. – *Birçok dil bilginine göre Sovyet dilbilimindeki duraklamanın nedenlerinin en önemlilerinden biri biçimciliktir. Sizin kanunuza göre dilbiliminde biçimcilik ne anlama gelir ve nasıl yenilmelidir, bunu iyice bilmek isterdim?*

YANIT. – N. J. Marr ve “öğrettileri”, N. J. Marr'ın “yeni öğretisine” katılmayan bütün dilbilginlerini “biçimcilik” ile suçlamaktadırlar. Kuşkusuz, bu tutum, ciddî değildir, mantıksal değildir.

N. J. Marr'a göre gramer “salt biçimsel şey”dir ve gramer örgüsüne dilin temeli olarak bakanlar biçimci kişilerdir. Bu salt budalalıktır.

Sanyorum ki, “yeni öğreti”nin sahipleri, dilbiliminde [sayfa 44] kendilerine karşı gelenlerle savaşımını kolaylaştırmak için

“biçimciliği” türetmişlerdir.

Sovyet dilbilimindeki duraksamanın nedeni, N. J. Marr’ın ve “öğretililer”inin türettikleri “biçimcilik”te değil, dilbilimindeki Arakçeyev’vari davranışta ve teorik eksikliklerde bulunmaktadır, bunu dilbiliminde uygulayanlar ise, N. J. Marr’ın “öğretilileri”dir. Dilbilimindeki teorik kargaşalığı yaratanlar N. J. Marr ve en yakın silah arkadaşlarıdır. Artık duraksama olmaması için, bu iki nedeni ortadan kaldırmalıdır. Bu yaralardan arınmak, Sovyet dilbilimini sağlığa kavuşturacaktır, ona geniş ufuklar açacak ve Sovyet dilbiliminin dünya dilbiliminde başköşeye geçmesine olanak sağlayacaktır. [sayfa 45]

29 Haziran 1950

SANJEYEV YOLDAŞA MEKTUP

Sevgili Sanjeyev Yoldaş,

Mektubunuzu pek geç yanıtlıyorum, çünkü onu, Merkez Komitesi görevlileri bana ancak dün iletiler.

Lehçeler sorunundaki tutumumu tamamen doğru bir biçimde yorumlamaktasınız.

“Sınıfsal” lehçeler, ki bunlara jargon adını vermek daha doğru olurdu, halk yığınlarına değil de, toplumsal kademelerin tepesindeki küçük bir katmana hizmet etmektedir. Üstelik bunların ne gramer sistemleri, ne de kendilerine özgü sözcük hazineleri vardır. Bu bakımdan hiç bir biçimde bağımsız dile dönüşmezler.

Yerel (“bölgesel”) lehçeler, tersine, halk yığınlarına [sayfa 46]

hizmet ederler ve burada, kendi gramer sistemleri ve kendi sözcük hazinelerinin esas temelleri vardır. Bu yüzdendir ki, ulusların oluşumu sürecinde, bazı yerel lehçeler ulusal dillerin temeli olabilirler ve bağımsız ulusal dil haline dönüşebilirler. Örneğin Kursk-Orel lehçesi (Kursk-Orel “konuşuşu”), Rus ulusal dilinin temelini oluşturmuştur. Ukrayna dilinin Poltava-Kiev lehçesi için aynı şeyi söyleyebiliriz, o da Ukrayna ulusal dilinin temeli haline gelmiştir. Aynı dillerin öteki lehçelerine gelince, bunlar, özlüklerini yitirip bu dillerin içinde erirler ve onların içinde kaybolurlar.

Ters yönde oluşan süreçler de vardır, gelişmesi içi» zorunlu olan ekonomik koşulların yokluğu yüzünden hâlâ ulus haline gelmeyen bir halkın tek dili, bu halkı» devlet olarak çözülüşü sonucunda batabilir ve birtek dil halinde harmanlaşmaya daha zaman bulamayan yerel lehçelerin yeniden yaşam kazanıp bağımsız dillerin oluşumunun çekirdeği olurlar. Örneğin birtek Moğol dilinin böyle olmuş olması olasıdır. [sayfa 47]

11 Temmuz 1950

Mektuplarınızı aldım.

Sizin yanışınız, iki ayrı şeyi karıştırmış olmanızda ve Kraşennikova yoldaşa verdiğim yanıtta incelenen olayın yerine başka bir olay koymuş bulunmanızdadır.

1. Bu yanııtmda, (fonetik) dilden ve düşünceden söze-derken, dili düşünceden ayırarak idealizme düşen N. J. Marr'ı eleştirmiştim. Böylece yanııtmda sözkonusu olan, bir dile sahip bulunan normal insanlardır. İddia ediyorum ki, böyle insanlarda düşünceler, ancak dil malzemesinin temeli üzerinde oluşabilirler, çıplak, dil malzemesi ile ilişkisi bulunmayan düşünceler, bir dile sahip olan insanlarda mevcut değildir. [sayfa 48]

Bu tezi kabullenmek ya da onu reddetmektense, bunun yerine, anormalliklere sahip insanları, dilsiz insanları, sağır-dilsizleri, yani dili olmayanları ve doğal olarak düşünceleri dil malzemesine dayanma olanaklarından yoksun olanları koymaktasınız. Gördüğünüz gibi, bu, bambaşka bir konudur, ele almadığım, ele alamayacağım bir konudur, çünkü dilbilimi, bir dili olan normal insanlarla ilgilenmektedir, dilleri olmayan, anormalliklere sahip insanlarla, sağır-dilsizlerle değil.

Tartışılan konunun yerine bir başkasını, tartışma konusu olmayanını koymuş bulundunuz.

2. Belkin yoldaşın mektubundan şu çıkmaktadır ki, o, “konuşulan dil” (fonetik dil) ile “işaret dili”ni (N. J. Marr’a göre “eller”in dilini) aynı düzeyde ele almaktadır. Yoldaşımız belirgin bir biçimde, işaret dili ile konuşulan dilin eşdeğer olduğunu, insan toplumunun bir dönemde konuşulan dile sahip bulunmadığını, o zamanlar “eller”in dilinin sonradan gelen konuşulan dilin yerini aldığını sanmaktadır.

Ama Belkin yoldaş gerçekten böyle düşünüyorsa ciddi bir yanlış yapmaktadır. Fonetik dil ya da konuşulan dil, her zaman, insan toplumunda, insanlar arasında tam değeri olan bir iletişim aracı olmak olanaklarına sahip bulunan tek dil olmuştur. Tarih, ne kadar ilkel olursa olsun, kendi fonetik dili olmayan, hiç bir insan toplumu tanımamaktadır. Etnografya -örneğin geçen yüzyılda Ateş Toprağı bölgesi ya da Avustralya sakinleri kadar ilkel olsa bile- konuşma dili olmayan hiç bir geri kalmış aşağı topluluk tanımamaktadır. İnsanlık tarihinde konuşma dili, insanların hayvanlar dünyasından ayrılmasına, toplum olarak toplanmasına, düşünme olanaklarını geliştirmesine, toplumsal üretimlerini örgütlemeye, doğa güçlerine karşı başarıyla savaşım vermelerine ve bugün bildiğimiz gelişmeye erişmelerine [sayfa 49] yardım eden güçlerin bir tanesi olmuştur.

Bu bakımdan, “işaret” dili dediğimiz dil, aşırı yoksulluğu ve sınırlı niteliği bakımından, kayda değmez bir öneme sahiptir. Aslında bu, bir dil değildir, hatta fonetik dilin yerine şu ya da bu biçimde geçebilecek olan bir eşdeğerli bir şey bile değildir, yalnızca insanın konuşmasının şu ya da bu anını değerlendirmek

için bazan kullandığı, olanakları çok sınırlı, yardımcı bir araçtır, işaret dili fonetik dil ile karşılaştırılmaz, nasıl ki, ilkel ağaç çapa, modern paletli traktörün çektiği beşli pulluk ve mibzerle karşılaştırılmazsa.

3. Görülüyor ki, siz, öncelikle sağır-dilsizlerle ve bundan sonra dilbilim sorunlarıyla ilgileniyorsunuz. Herhalde bana bir sürü soru sormanıza neden olan budur. Pekâlâ, eğer ısrar ederseniz bu isteğinizi yerine getirmeye hazırım. Bakalım sağır-dilsizlerdeki durum nedir? Onlar düşünme olanağına sahip midirler? Düşünceleri var mıdır? Evet, düşünme yetisine sahiptirler, düşünceleri vardır. Açıktır ki, sağır-dilsizlerin dilleri olmadığı için, düşünceleri, dil malzemesi temeli üzerinde meydana gelmez. Bu demek midir ki, sağır-dilsizlerin düşünceleri (N. J. Marr'ın ifadesine göre) çıplaklaşmış, “doğanın kuralları” ile ilişkisizdir? Hayır, sağır-dilsizlerin düşünceleri ancak onların günlük yaşamlarında karşılarına çıkan, dış dünyanın nesnelere ile ve bu nesnelere birbirleriyle olan ilişkileri ile ilgili olarak karşılarına çıkan imgelerin, algıların, betimlemelerin temeli üzerine, görme, dokunma, tad alma ve koklama duyuları sayesinde oluşur. Bu imge, algı ve betimlemeler dışında düşünce boştur, her türlü kapsamdan yoksundur, yani yoktur. [sayfa 50]

22 Temmuz 1950

Mektubunuzu aldım. Çok fazla iŖim olduğu için yanıtım biraz gecikti.

Mektubunuz, üstü kapalı iki varsayım içermektedir: Birincisi, Ŗu ya da bu yazarın yapıtlarından bir parçayı, o parçanın incelediği tarihsel dönemden *ayırarak* çıkartmanın mümkün olduğu varsayımını; ve ikincisi, tarihsel gelişmenin dönemlerinden bir tanesinin incelenmesinden çıkartılan marksizmin Ŗu ya da bu varđı ve formülünün, gelişmenin bütün dönemleri için doğru olduğu ve bunun sonucu *değişmez* olarak kalması gerektiği varsayımını.

Bu iki varsayımın tümüyle yanlış olduğunu söylemeliyim.

[sayfa 51] Birkaç örnek vermek istiyorum.

1. 1840-1850 yıllarına doğru, henüz tekelci kapitalizm yokken, kapitalizm bir yükseliş çizgisini izleyerek ve kendisinin henüz işgal etmediği yeni ülkelere yayılarak azçok düzenli bir biçimde gelişirken ve eşit olmayan gelişme yasasının henüz tüm gücü ile beliremeyeceği bir dönemde, Marx ve Engels, sosyalist devrimin tek olarak ele alınan herhangi bir ülkede zafer sağlayamayacağı, ancak bütün uygar ülkelerde ya da bunların çoğunda genel bir darbe ile zafere ulaşabileceği sonucuna varmışlardı. Bu sonuç, sonraları bütün marksistler için, yön gösterici bir ilke durumuna girdi.

Oysa, 20. yüzyılın başlangıcında, ve hele Birinci Dünya Savaşı döneminde, tekel-öncesi kapitalizmin görünür bir biçimde tekelci kapitalizme dönüştüğü herkes için apaçık olunca; yükseliş çizgisini izleyen kapitalizm, cançekişen kapitalizm haline dönüşünce; savaş, dünya emperyalist cephesinin onarılmaz zayıflıklarını açıkça ortaya çıkarınca; ve eşit olmayan gelişme yasası proletarya devriminin değişik ülkelerde, değişik dönemlerde olgunlaşacağını belirgin hale getirince, marksist teoriden hareket eden Lenin, yeni koşullara göre, sosyalist devrimin, ayrı olarak ele alınan bir ülkede pekâlâ zafere ulaşabileceği; bütün ülkelerde ya da uygar ülkelerin çoğunda sosyalist devrimin zafere ulaşmasının, bu ülkelerde devrimin eşit olmayan bir şekilde olgunlaşması sonucunda olanaksız olduğu, Marx ve Engels'in eski formülünün yeni tarihsel koşullara artık uymadığı sonucuna vardı.

Görüldüğü gibi, sosyalizmin zaferi sorununda, burada iki değişik sonuçla karşı karşıyayız, bu sonuçlar yalnızca karşıt olmakla kalmayıp, karşılıklı olarak biri ötekini yok etmektedir.

Olayların özüne erişmeden, onları tarihsel koşullarından [sayfa 52] ayırarak mekanik bir biçimde yapıtlardan aktarmalar yapan papaz çömezleri ve talmutçular⁸ bu iki sonucun bir tanesinin kesin olarak yanlış diye reddedilmesi ve ötekinin kesin olarak doğru sayılarak gelişmenin bütün dönemlerine uygulanması

⁸ Hahambaşlıların ahkâm mecmuasından esinlenenler. -ç.

gerektiğini söyleyebilirler. Ancak marksistler papaz çömezlerinin ve talmutçuların aldandıklarını bilmemezlikten gelemeler, bu iki sonucun doğru olduğunu, ama bunun mutlak olarak değil, herbirinin kendi dönemi için doğru bulunduğunu bilmemeleri olanaksızdır: Marx ve Engels'in vardıkları sonuç tekel-öncesi kapitalizm dönemi için doğrudur, ve Lenin'in vardığı sonuç tekelci kapitalizm dönemi için doğrudur.

2. Engels, *Anti-Dühring*'de, sosyalist devrimin zaferinden sonra devletin çözülmesi gerektiğini söylemiştir. Bu yüzdendir ki, ülkemizde sosyalist devrimin zaferinden sonra, partimizdeki papaz çömezleri ve talmutçular, devletimizin bir an önce çözülmesi için, devlet örgütünü dağıtmak için, ve sürekli bir ordudan vazgeçmek için partinin önlemler almasını istemeye koyuldular.

Oysa, dönemimizdeki dünya durumunun incelenmesine dayanarak Sovyet marksistleri şu sonuca vardılar ki, kapitalizmin kuşatması olgusu karşısında, sosyalist devrimin zaferi ancak bir tek ülkede sağlanmışken ve kapitalizm bütün öteki devletlerde egemenken, devrimin zafer kazandığı ülke, kapitalist kuşatma tarafından ezilmeyi istemiyorsa, devletini, devlet örgütlerini, haberalma kurumlarını, orduyu zayıflatmak değil, ama her önleme başvurarak güçlendirmek zorundadır. Rus marksistleri şu sonuca vardılar ki, Engels'in formülü, sosyalizmin bütün ülkelerde ya da ülkelerin çoğunda zafere ulaşmasını gözönüne almaktadır, bu formül sosyalizmin [sayfa 53] ayrı olarak alman bir tek ülkede zafere ulaştığı ve kapitalizmin bütün öteki ülkelerde egemen olduğu durumlarda uygulanamaz.

Görüldüğü gibi, burda iki değişik formül karşındayız, sosyalist devletin yazgısı konusunda birbirini yok eden iki formül karşındayız.

Papaz çömezleri ve talmutçular bu durumun dayanılmaz bir tutum yarattığını, bu formüllerden birinin kesin olarak yanlış diye atılması gerektiğini ve ötekinin kesin olarak doğru diye sosyalist devletin gelişmesinin bütün dönemlerine uygulanması gerektiğini söyleyebilirler. Ancak marksistler, papaz çömezleriyle talmutçuların aldandıklarını bilmemezlikten gelemeler, çün-

kü bu iki formül doğrudur, ama mutlak olarak değil, herbiri kendi dönemi için doğrudur; Sovyet marksistlerinin formülü, sosyalizmin bir ya da birkaç ülkede zafere ulaştığı dönem için doğrudur, ve Engels'in formülü, sosyalizmin değişik ülkelerde giderek zafere ulaşmasının ülkelerin çoğunluğunda sosyalizmin zaferini sağlayacağı dönem için doğrudur, o zaman Engels'in formülünün uygulanması için gerekli olan koşullar yerine getirilmiş olacaktır.

Bu gibi örnekler çoğaltılabilir.

Aynı şey, dil sorunu konusunda Stalin'in değişik yapıtlarından çıkartılan ve Holopov yoldaşın mektubunda aktardığı iki değişik formül için de söylenebilir.

Holopov yoldaş, Stalin'in *Dilbiliminde Marksizm Üzerine* yazısına başvurmuştur. Bu yazıda şu sonuca varılmaktadır: iki dilin karışımı sonucunda, genel olarak, biri zafere ulaşır ve öteki çözümlür ve bunun sonucu olarak, karışım, yeni bir dil, üçüncü bir dil meydana getirmez, ama dillerin birini sürdürür. Sonra Stalin'in SSCB Komünist (B) Partisi XVI. Kongresine sunduğu rapordan çıkan başka bir sonuca başvurmuştur.⁹ Buna göre [sayfa 54] sosyalizmin dünya çapında zaferi döneminde, sosyalizmin güçlenip günlük yaşama gireceği zaman, ulusal diller kaçınılmaz olarak ortak bir dil halinde birleşmelidir, bu dil, kuşkusuz, ne Rusça, ne Almanca olacak; ama yeni bir şey olacaktır. Bu iki formülü karşılaştırdığında, yalnızca birbiriyle çakışmadıklarını değil, ama birbirini yok ettiklerini görerek, Holopov yoldaş umutsuzluğa düşüyor. Mektubunda diyor ki:

“Yazınıza göre, anladığım kadarıyla, dillerin karışımı sonucunda hiç bir zaman yeni bir dil kurulamaz, oysa bu yazıdan önce SSCB Komünist (B) Partisi XVI. Kongresindeki müdahaleniz sonucunda kesin olarak emindim ki, *komünizm* döneminde, diller birtek ortak dil halinde birleşeceklerdir.”

Görülüyor ki, Holopov yoldaş, bu iki formül arasında bir çelişki bulduktan sonra, bu çelişkinin tasfiye edilmesi gerektiği-

⁹ Bkz: Stalin, “Ulusal Sorunda Sapmalar Konusunda” (SSCB Komünist Partisi XVI. Kongresine sunulan rapordan), *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürgeler Sorunu*, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 332-340.

ne sonuna kadar emin olduğundan, bu iki formülden birinin yanlış olarak atılması ve öteki formülün her zaman ve her ülke için doğru olacağını düşünerek sınıksız sınırlanmak gerektiği kanısındadır. Ancak hangi formüle sınıksız sınırlanması gerektiğini pek iyi bilmemektedir. Bunun sonucunda çıkışı olmayan bir durum doğmaktadır. İki formülün de, herbirinin kendi dönemi için doğru olabileceği, Holopov yoldaşın aklına gelmemektedir bile.

Olayların temelini inmeden, aktarılan yazıların değindikleri tarihsel koşullara bakmadan, mekanik bir biçimde aktarmalara başvuran papaz çömezlerinin ve talmutçuların başına her zaman böyle şeyler gelir, onlar her zaman çıkışı olmayan durumlarla karşılaşır. Oysa, sorunun temeli incelenirse durumun çıkmaza [sayfa 55] saplandığını sanmak için hiç bir neden yoktur. Olay şudur ki, Stalin'in *Dilbiliminde Marksizm Üzerine* yazısı ve Stalin'in Partinin XVI. Kongresindeki konuşması, tamamen değişik iki dönemi gözönüne almaktadırlar ve bunun sonucunda da değişik iki formül ortaya çıkmaktadır.

Dillerin karşısının sözkonusu olduğu Stalin'in yazısındaki formül, sosyalizmin dünya çapındaki zaferinden önceki dönemi gözönüne almaktadır, bu dönemde sömürücü sınıflar, dünyadaki egemen güçtür, ulusal ve sömürgeci baskı yürürlükte bulunmaktadır, ulusal ayrımlıklar ve ulusların karşılıklı olarak birbirinden kuşku duyması, devlet çapında farklar tarafından koşullandırılmışlar, ulusların arasında hak eşitliği daha kurulmamıştır, dillerin karşısını dillerin birinin egemen olması için verilen savaşım sırasında oluşmaktadır, ulusların ve dillerin barış içinde beraberce işbirliği için gerekli koşullar henüz bulunmamaktadır; gündemde olan, dillerin karşılıklı işbirliği ve zenginleşmesi değil, bazı dillerin özümlesi ve ötekilerin zaferidir. Anlaşılmaktadır ki, bu koşullar altında, ancak zafere ulaşan diller ile yenik diller bulunabilir. Stalin, örneğin iki dilin karşısının yeni bir dilin oluşması ile son bulmadığını, ama bir dilin zaferi ve ötekinin yenilgisi ile sonuçlandığını formülünde belirttiğinde, özellikle bu koşulları gözönünde bulundurmaktadır.

Stalin'in XVI. Parti Kongresindeki konuşmasından aktarılan öteki formülüne gelince, dillerin birtek ortak dil halinde birleş-

mesinin sözkonusu edildiği bu formül, başka bir dönemi gözönüne getirmektedir, bu dönem sosyalizmin dünya çapında zafere zafere *sorraki* dönemdir, artık dünya emperyalizmi var olmayacaktır, sömürücü sınıflar devrilmiş bulunacaktır, ulusal ve sömürgeci baskı tasfiye edilmiş olacaktır, ulusal ayrılık ve ulusların karşılıklı olarak birbirinden kuşku duyması [sayfa 56] yerine, ulusların yakınlaşması ve karşılıklı olarak birbirlerine güvenmesi yer alacaktır, ulusların hak eşitliği gelişmenin içinde gerçekleşecektir; o zaman uluslar arasındaki işbirliği, örgütlü bir biçimde gerçekleşecek ve ulusal diller kendi işbirlikleri sırasında tam bir özgürlük içinde karşılıklı olarak birbirini zenginleştirmek olanaklarına sahip olacaklardır. Anlaşılır ki, bu koşullar altında bazı dillere baskı yapılması ve onların yenilgisi, ötekilerin de zafere sözkonusu olamayacaktır. Artık karşımızda birinin yenik çıkacağı ve ötekinin savaşında zafere ulaşacağı iki dil bulunmayacaktır; ama ulusların uzun bir iktisadî, siyasal ve kültürel işbirliği sonucunda, karşı karşıya bulunan yüzlerce ulusal dil arasından önce en zenginleşmiş tek bölgesel diller ayrılacaktır, sonra da bölgesel diller birtek ortak enternasyonal dil halinde birleşecektir, kuşkusuz, bu dil, elbette ne Almanca, ne Rusça, ne İngilizce olacak, ama bölgesel ve ulusal dillerin en iyi öğelerini içeren yeni bir dil olacaktır.

Sonuç olarak, bu iki değişik formül, toplum gelişmesinin iki değişik dönemine uygun düşmektedir ve özellikle bu dönemlere uygun düştikleri içindir ki, herbiri kendi dönemi için doğrudur.

Bu formüllerin birbiriyle çelişmemesini ve birbirini yok etmemesini istemek, kapitalizmin egemenliği döneminin, sosyalizmin egemenliği dönemi ile çelişki halinde olmamasını ve sosyalizm ile kapitalizmin birbirini yok etmemesini istemek kadar anlamsızdır.

Papaz çömezleri ve talmutçular, marksizme, marksizmin değişik sonuç ve formüllerine *hiç bir zaman* değişmeyen, hatta toplumun gelişme koşulları değiştiği zaman bile değişmeyen bir dogma olarak bakarlar. Sanırlar ki, bu sonuçları ve bu formüllerini ezberlerlerse ve yerli-yersiz onları aktarırlarsa, herhangi

bir sorunu çözümlenecek [sayfa 57] duruma gelirler, umarlar ki, öğrendikleri bu sonuçlar ve formüller, kendilerine her dönemde, bütün ülkeler ve yaşamın bütün koşulları için yarar sağlayacaktır. Oysa ancak marksizmin lafzını gören, ama onun özünü görmeyen, marksizmin sonuçlarını ve formüllerini ezbere öğrenen, ama kapsamını anlamayan insanlar böyle düşünebilirler.

Marksizm, doğanın ve toplumun gelişmesinin yasalarının bilimidir, ezilen ve sömürülen sınıfların devriminin bilimidir, bütün ülkelerde sosyalizmin zaferinin bilimidir, komünist toplumun kuruluşunun bilimidir. Bilim olarak marksizm, olduğu yerde kalmaz, gelişir ve olgunlaşır. Gelişmesi sırasında marksizm, yeni deneyimlerle ve yeni bilgilerle mutlaka zenginleşecektir; bunun sonucu olarak da, formüllerinin ve sonuçlarının bazıları mutlaka zamanla değişecektir, mutlaka yeni tarihsel görevlere tekabül edecek yeni formül ve sonuçlar onların yerini alacaktır. Marksizm, bütün dönemler ve bütün devreler için değişmez ve zorunlu sonuçlar ve formüller kabul etmez. Marksizm, her türden dogmacılığın düşmanıdır. [sayfa 58]

28 Temmuz 1950

İKİNCİ BOLÜM
SOSYALİZMİN EKONOMİK SORUNLARI ÜZERİNE

SSCB'NDE SOSYALİZMİN EKONOMİK SORUNLARI

KASIM 1951 TARTIŞMASI İLE İLGİLİ EKONOMİK SORUNLAR ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Ekonomik tartışmaya katılanlara.

Ekonomi politik elkitabı taslağının değerlendirilmesi konusunda, ekonomik tartışma ile ilgili bütün belgeleri aldım. Bunlar arasında, özellikle, “ekonomi politik elkitabı taslağının daha iyi olması için öneriler”, taslağın “yanlışlarını ve açık olmayan noktalarını gidermek için öneriler” ve “tartışılan konuların özeti” vardı.

Bütün bu malzeme ve elkitabı taslağı konusundaki düşüncelerimi aşağıda belirtmek istiyorum:

I. SOSYALİST REJİMDE EKONOMİK YASALARIN NİTELİĞİ ÜZERİNE

Bazı yoldaşlar, bilimsel yasaların, özellikle de sosyalist

[sayfa 61] rejimde ekonomi politiğın yasalarının nesnel niteliğini yadsıyorlar. Bunlar, ekonomi politiğın yasalarının insan iradesinden bağımsız olarak oluşın süreçlerin düzenliliğini yansıttığını yadsıyorlar. Bu yoldaşlar sanıyorlar ki, tarihin Sovyet devletine sağladığı özel rol dolayısıyla, bu devlet, onun yöneticileri, ekonomi politiğın var olan yasalarını yok edebilirler ve yeni yasalar “oluşturabilirler”, “yaratabilirler”.

Bu yoldaşlar ağır bir hata işlemektedirler. Bunlar, doğada ya da toplumdaki nesnel süreçleri yansıtan ve insan iradesinden bağımsız olarak oluşın bilimsel yasalarla; hükümetler tarafından yapılan, insan iradesinin ürünü olan ve yalnızca hukuksal bir güce sahip bulunan yasaları gözle görünür bir biçimde karıştırıyorlar. Ancak, bunları karıştırmaya hakkımız yoktur.

Marksizm, –ister doğa yasaları, ister ekonomi politik yasaları olsunlar– bilim yasalarını, insan iradesinden bağımsız olarak etkilerini sürdüren, nesnel süreçlerin yansımaları olarak anlar. Bu yasaları keşfetmek, tanımak, incelemek, onları eylemlerimizde hesaba katmak, toplumun yararına işletmek mümkündür, ancak bunları değiştirmek ya da yok etmek mümkün değildir. Hele yeni bilimsel yasalar oluşturmak ya da yaratmak tamamen olanaksızdır.

Bu söylediğimiz, örneğin, şu anlama gelir mi ki, doğa yasalarının, doğa güçlerinin etkilerinin sonuçları, genellikle önüne geçilmez niteliktedir; doğa güçlerinin yıkıcı etkisi, her zaman ve her yerde insanların eylemlerine olanak tanımayan, amansız bir kendiliğindenlikle oluşmaktadır? Kuşkusuz hayır. Eğer gelişme yasalarını bilseler bile, insanların onlar üzerinde etkide bulunmakta gerçekten güçsüz oldukları astronomik, jeolojik ve bunlara benzer daha bazı dallardaki süreçler bir yana bırakılırsa, insanlar, birçok durumda, doğanın süreçleri [sayfa 62] üzerinde etkide bulunmak konusunda güçsüz olmaktan uzaktırlar. Bütün bu durumlarda insanlar, doğa yasalarını tanımayı öğrenerek, onları hesaba katarak, ve onlara dayanarak, onları ustalikle uygulayarak ve onları işleterek, bu yasaların etki alanını sınırlayabilirler, doğanın yıkıcı güçlerine başka bir yön verebilirler, onları topluma hizmet edecek duruma sokabilirler.

Birçok örnek arasında bir tanesini ele alalım. Eski zamanlarda, büyük nehirlerin taşması, su baskınları, konutların ve ekinlerin harap oluşu, insanların karşısında güçsüz kaldığı bir afet sayılırdı. Ancak, insan bilgilerinin zamanla gelişmesi ile, insanların barajlar ve hidrolik santraller kurmayı öğrenmesi ile, eskiden önüne geçilmez sanılan su baskınlarından toplumu kurtarmanın çaresi bulunmuştur. Üstelik, insanlar, doğanın yıkıcı güçlerini dizginlemeyi, örneğin, onları ehlileştirmeyi, suların gücünü toplum yararına kullanmayı ve tarlaları sulamak, elektrik enerjisi sağlamak için onu işletmeyi öğrendiler.

Bu demek midir ki, bunu yapmakla doğa yasaları, bilimsel yasalar yok edilmiş oldu; yeni doğa yasaları, yeni bilimsel yasalar yaratılmış oldu? Kuşkusuz hayır. Gerçek şudur ki, su gücünün yıkıcı etkisini önlemeye ve toplumun yararına işletilmesine yönelik bütün bu önlemler alınırken, bilimsel yasalar hiç bir biçimde bozulmamış, değiştirilmemiş ya da yok edilmemiş ve yeni bilimsel yasalar yaratılmamıştır. Tersine, bütün bu önlemler, doğa yasalarının, bilimsel yasaların doğru temeli üzerinde alınmıştır, çünkü doğa yasalarının herhangi bir biçimde bozulması, bu yasalara herhangi bir saldırı, bu önlemlerin bozulmasını ve başarısızlığını doğururdu.

Ekonomik gelişmenin yasaları, ekonomi politik yasaları için –ister kapitalist dönem, ister sosyalist dönem sözkonusu olsun– aynı şeyi söylemek gerekir. Burada da, [sayfa 63] doğa bilimlerinde olduğu gibi, ekonomik gelişmenin yasaları, insan iradesinden bağımsız olarak etkilerini sürdüren ve ekonomik gelişme süreçlerini yansıtan nesnel yasalardır. Bu yasaları keşfetmek, onları bilmek ve onlara dayanarak, onları toplumun yararına kullanmak, bazı yasaların yıkıcı etkilerine başka bir yön vermek, etki alanını sınırlamak, kendilerine yol arayan başka yasalara yol açmak mümkündür, ancak, ne var olan yasalar yok edilebilir, ne de yeni ekonomik yasalar yaratılabilir.

Ekonomi politiğin kendine özgü bir özelliği, onun yasalarının, doğa yasalarının tersine, sürekli olmayışlarıdır; bunların çoğu hiç olmazsa bir tarih dönemi boyunca etkili kalırlar, sonra da yerlerini başka yasalara bırakırlar. Yok olmazlar, ancak yeni

ekonomik koşulların sonucu olarak güçlerini yitirirler ve onlar da, insanların iradesi ile yaratılmış bulunmayan, ve ama yeni ekonomik koşulların temeli üzerinde ortaya çıkan yeni yasalara yerlerini bırakmak üzere sahneden çekilirler.

Engels'in *Anti-Dühring*'inde, kapitalizmin kaldırılmasının ve üretim araçlarının toplumsallaştırılmasının, insanların üretim araçları üzerine güçlerini uygulamalarına, ekonomik ve toplumsal ilişkilerin boyunduruğundan kurtulmalarına ve kendi toplumsal yaşamlarının "efendi"leri olmalarına olanak sağlayacağını belirttiği formülünden aktarma yapıyorlar. Engels, bu özgürlüğe "kavranan zorunluluk" adını vermektedir. Acaba "kavranan zorunluluk" ne anlama gelir? Bu demektir ki, insanlar nesnel yasaları ("zorunluluğu") anladıktan sonra, onları, tam bir bilinçle toplum yararına uygulayacaklardır. Engels, bunun için diyor ki: "Kendi öz toplumsal pratiklerinin, şimdiye değin, karşılarında doğal, yabancı ve egemenlik altına alıcı yasaları olarak dikilen yasaları, bundan böyle insanlar tarafından tam bir bilinçle uygulanan [sayfa 64] ve bu yoldan egemenlik altına alınmış yasalar"dır."¹⁰

Görüldüğü gibi Engels'in formülü, sosyalist rejimde var plan ekonomik yasaların yok edilebileceğini ve yenilerinin yaratılabileceğini düşünenlerden hiç de yana değildir. Tersine, ekonomik yasaların kaldırılmasını değil, bilinmesini ve akıllıca uygulanmasını istemektedir.

Ekonomik yasaların kendiliğinden-gelme bir niteliği olduğu, bu yasaların etkisinin önüne geçilmez olduğu, toplumun bunlar karşısında güçsüz bulunduğu söylenmektedir. Bu, yanlıştır. Bu tutum, yasaları put sanmak ve kendini onların kölesi kılmak anlamına gelir. Tanıtlanmıştır ki, toplum, yasalar karşısında güçsüz değildir; toplum, ekonomik yasaları bilerek ve onlara dayanarak, onların etki alanını sınırlayabilir, onları kendi çıkarlarına göre kullanabilir ve onları, "ehlileştirebilir", tıpkı büyük nehirlerin taşkınını konusunda yukarıda verdiğimiz örnekte, doğa güçleri ye onların yasalarında, olduğu gibi.

¹⁰ Friedrich Engels, *Anti-Dühring*, Sol Yayınları, Ankara 1977, s. 447. -Ed.

Sovyet iktidarının, sosyalizmin kuruluşu sırasında ekonomik gelişmenin yar olan yasalarını yok etmesine ve yenilerini “oluşturmasına” olanak sağlayacak olan onun oynadığı özel rolden söz edilmektedir, Bu da yanlıştır.

Sovyet iktidarının özel rolü iki olgu ile açıklanabilir; birincisi, Sovyet iktidar, eski devrimlerde olduğu gibi, bir sömürü biçimi yerine bir başka sömürü biçimini koymak değil, her sömürüyü tasfiye etmek görevindeydi; ikinci olarak da, ülkede sosyalist ekonominin hazır filizleri olmadığı için, ekonominin yeni sosyalist biçimlerini, denebilir ki, “çıplak bir alan” üzerinde yaratmak zorundaydı.

Bu, kuşkusuz güç ve karmaşık bir görevdi ve geçmişte [sayfa 65] bir örneği yoktu. Buna karşın, Sovyet iktidar bu görevi onurla yerine getirmiştir. Bunu, sözümona, var olan ekonomik yasaları yok ettiğinden ve yenilerini “oluşturduğundan” değil, yalnızca üretim ilişkileri ile üretici güçlerin niteliği arasındaki *zorunlu uygunluk* ekonomik yasasına dayandığı için başarmıştır. Ülkemizdeki üretici güçler, özellikle sanayide toplumsal bir nitelik taşımaktaydılar; mülkiyet biçimi özel, kapitalist idi. Sovyet iktidar, üretim ilişkileri ile üretici güçlerin niteliği arasındaki zorunlu uygunluk ekonomik yasasından güç alarak üretim araçlarını toplumsallaştırmıştır, onları bütün halkın mülkiyeti haline sokmuştur, bunu yapmakla sömürü sistemini ortadan kaldırmış ve sosyalist ekonomi biçimlerini yaratmıştır. Bu yasa olmadan ve ona dayanmadan Sovyet iktidar bu görevi başarıya ulaştıramazdı.

Üretim ilişkileri ile üretici güçlerin niteliği arasındaki zorunlu uygunluk ekonomik yasası, uzun zamandan beri kapitalist ülkelerde kendine yol açmaktadır. Eğer bu yolun ucuna daha varamadıysa ve engelleri aşamadıysa, bunun nedeni, toplumun çökmekte olan güçleri tarafından en enerjik bir direnişle karşılaştığındandır. Burada ekonomik yasaların başka bir özelliği ile karşılaşmaktayız. Doğayı ilgilendiren alanlarda yeni bir yasanın bulunuşu ve onun uygulanması, az çok engele raslamadan gerçekleşiyorsa, ekonomik alanda toplumun çökmekte olan güçlerinin çıkarlarına zarar getiren yeni bir yasanın bulunuşu ve

uygulanması, bu güçler tarafından en enerjik bir direniş ile karşılaşır. Demek ki, bu direniş i yenmeyi başarabilecek bir güç, toplumsal bir güç gerekmektedir. Ülkemizde bu güç, toplumun büyük çoğunluğunu oluşturan işçi sınıfı ve köylülüğün ittifakı şeklinde belirdi. Bu güç, öteki ülkelerde, kapitalist ülkelerde, henüz bulunmamaktadır. Sovyet iktidarının toplumun [sayfa 66] eski güçlerini neden kırabildiğinin ve neden üretim ilişkileri ile üretici güçlerin niteliğ i arasındaki zorunlu uygunluk ekonomik yasasının bizde bu kadar geniş bir çapta uygulanabildiğinin açıklaması buradadır.

Deniyor ki, ulusal ekonomimizin uyumlu (orantılı) gelişmesi zorunluluğ u, Sovyet iktidarına, var olan ekonomik yasaları kaldırıp yenilerini koyma yetkisini vermektedir. Bu, tamamen yanlıştır. Bizim yıllık planlarımızı ve beş yıllık planlarımızı, ulusal ekonominin uyumlu, orantılı gelişmesi nesnel ekonomik yasası ile karıştırmamalıdır. Ulusal ekonominin uyumlu gelişmesi yasası, kapitalist düzende rekabet ve üretim anarşisi yasasının karşıtı olarak ortaya çıkmıştır. Bu yasa, rekabet ve üretim anarşisi yasasının değerini yitirmesinden sonra, ürettim araçlarının toplumsallaştırılmasının temeli üzerinde ortaya çıkmıştır. Bu yasanın yürürlüğe girmesinin nedeni, bir ülkenin *sosyalist* ekonomisinin, ancak ulusal ekonominin uyumlu gelişmesi temeli üzerinde yönetilebileceğ i gerçeğ ine dayanmaktadır. Bu demektir ki, ulusal ekonominin uyumlu gelişmesi yasası, bizim planlama kurumlarımıza toplumsal üretimi doğru bir biçimde planlama *olanaklarını* sağlamaktadır. Ancak *olanak* ile *gerçeklik* birbirine karıştırmamalıdır. Bunlar birbirinden ayrı şeylerdir. Bu olanağ i gerçeklik haline dönüştürmek için, bu ekonomi yasasını incelemek, ona egemen olmak gerekmektedir, onu tümüyle bilerek uygulamayı öğrenmek gerekmektedir; bu yasanın gereksinmelerini tam olarak yansıtan planlar düzenlemek gerekmektedir. Bizim yıllık planlarımızın ve beş yıllık planlarımızın bu ekonomik yasanın gereklerini tam olarak yansıttığını söyleyemeyiz.

Diyorlar ki, bizde, sosyalist rejimde yürürlükte bulunan bazı ekonomik yasalar, değer yasası dâhil olmak üzere, planlı ekonominin temeli üzerinde “biçim değ iştirmiş” [sayfa 67] ve hatta

“temelinden biçim değiştirmiş” yasalardır. Bu da yanlıştır. Yasaların “biçimini değiştirmek” ve hele onların biçimlerini “temelden” değiştirmek olanaksızdır. Eğer, onların biçimi değiştirilebilseydi, onları yok etmek ve yerlerine yenilerini getirmek de mümkün olurdu. Yasaların “biçim değiştirmesi” tezi, yasaların “yok edilişi” ve “oluşturulması” yanlış formülünün bir kalıntısından başka bir şey değildir. Ekonomik yasaların biçimini değiştirmek formülünün bizde uzun süreden beri sözü edilmesine karşın, daha özenli olmak için bundan vazgeçmek zorundayız. Şu ya da bu ekonomik yasanın etki alanı sınırlandırılabilir, eğer varsa, onların yıkıcı etkileri önlenabilir, ama yasaların “biçimi değiştirilemez” ya da onlar “yok edilemez”.

Sonuç olarak, doğa güçlerini ya da ekonomik güçleri “emrimiz altına almak”, onlara “egemen olmak” vb. dendiği zaman, hiç bir biçimde bilimsel yasaların “yok edilebileceği” ya da “oluşturulacağı” ifade edilmemektedir. Tersine, bu sözlerle kastedilen şey şudur ki, yasalar keşfedilebilir, tanınabilir, özümlelenebilir, tam bir bilinçle uygulanabilir, toplum çıkarma işletebilir, ve bu yolla, egemenlik altına alınarak fethedilebilir.

Böylece, sosyalist rejimde, ekonomi politığın yasaları bizim irademizden bağımsız olarak ekonomik yaşamı etkileyen süreçlerin düzenliliğini yansıtan nesnel yasalardır. Bu tezi yadsımak, aslında bilimi yadsımak demektir; oysa bilimi yadsımak, her türlü önceden tahmin etme olanaklarını yadsımak, yani ekonomik yaşamı yönetmek olanağını yadsımak anlamına gelir.

Denebilir ki, bu ileri sürülenler doğrudur, dünyaca bilinmektedir, ve zaten bunda yeni bir şey bulunmamaktadır ve, sonuç olarak, herkesçe bilinen doğruları yine-, lemekle insan zaman yitirmektedir. Kuşkusuz, burada yeni olan hiç bir şey yoktur, ancak bizim bildiğimiz bazı [sayfa 68] gerçekleri yinelemekle zamanın boş yere harcandığını sanmak yanlıştır. Bunun nedeni şudur ki, her yıl binlerce yeni genç kadrolar, yönetici çekirdek olan bize gelmektedir; bunlar bize yardım etmek, neler yapabileceklerini göstermek isteği ile yanıp tutuşmaktadırlar, ancak bunların yeterli marksist bir eğitimleri yoktur, bizim iyice bildiğimiz birçok gerçeği bilmemektedirler ve karanlıklarda bo-

calamak zorundadırlar. Bunlar Sovyet iktidarının olağanüstü başarılarının etkisi altındadırlar. Sovyet rejiminin inanılmaz başarıları onları sarhoş etmektedir ve işte Sovyet iktidarının “her şeye” kadir olduğunu, “hiç bir şeyin onun gücünü aşamayacağını”, onun, bilimsel yasaları yok edebileceğini, yeni yasalar oluşturabileceğini hayal etmeye koyuluyorlar. Bu yoldaşlara ne yapmalı? Onları marksizm-leninizmin ruhuna göre nasıl eğitmeli? Düşünce göre, “herkesçe bilindiği” söylenen doğruların sistemli bir biçimde yinelenmesi, bunların sabırla açıklanması, bu yoldaşlara marksist bir eğitim vermek için en yararlı yollardan biridir.

II. SOSYALİST REJİMDE META ÜRETİMİ ÜZERİNE

Bazı yoldaşlar, partinin, iktidarı ele geçirdikten ve ülkemizde üretim araçlarını ulusallaştırdıktan sonra, meta üretimini muhafaza etmekle hata ettiğini öne sürüyorlar. Partinin o anda meta üretimini tasfiye etmesi gerektiğini ileri sürüyorlar. Bunu söylerken de Engels’in şu sözlerine dayanıyorlar:

“Üretim araçlarına toplum tarafından elkonulması ile, meta üretimi, ve bunun sonucu, ürünün üretici üzerindeki egemenliği ortadan kalkar,”¹¹

Bu yoldaşlar çok kötü yanılıyorlar. [sayfa 69]

Engels’in formülünü tahlil edelim. Bu formül, toplum tarafından bütün üretim araçlarının mı, ya da yalnızca bir kısmının mı ele geçirilmiş olduğunu, yani *bütün* üretim araçlarının mı ya da yalnızca bir kısmının mı halkın mülkiyeti altına girdiğini belirtmediğinden, onu tümüyle açık ve belirgin sayamayız. Demek ki, Engels’in *bu* formülünü iki biçimde anlamak mümkündür.

Engels, *Anti-Dühring’in* bir başka kısmında “bütün *üretim araçlarının*”, “*üretim araçlarının* tümünün” ele geçirilmesinden söz etmektedir. Öyleyse Engels, formülünde, üretim araçlarının bir kısmının değil, tümünün ulusallaştırmasından, yani yalnızca sanayide değil, aynı zamanda tarımda da üretim araçlarının

¹¹ Friedrich Engels, *Anti-Dühring*, s. 446. -Ed.

halka maledilmesinden söz etmektedir.

Sonuç olarak, Engels, kapitalizmin ve üretimin yoğunlaşmasının (*concentration*) yalnızca sanayide değil, aynı zamanda tarımda da, ülkenin *bütün* üretim araçlarının kamulaştırılmasına ve bunların halkın mülkiyetine geçmesine olanak sağlayacak ölçüde gelişmiş bulunduğu ülkelerden söz etmektedir. Böylece, Engels, bu ülkelerde *bütün* üretim araçlarının toplumsallaştırmasına paralel olarak meta üretiminin de kaldırılması gerektiği kanısındadır. Bu, kuşkusuz, tamamen doğrudur.

Geçen yüzyılın sonunda, *Anti-Dühring'in* yayınlandığı dönemde, kapitalizmin gelişmesinin ve üretimin yoğunlaşmasının, proletaryanın iktidarı eline geçirmesi halinde, gerek sanayide, gerek tarımda, ülkenin *bütün* üretim araçlarının halkın mülkiyetine geçmesine ve meta üretiminin tasfiye edilmesine olanak sağlayacak ölçüde geliştiği tek ülke olarak İngiltere vardı.

Burada, Büyük Britanya'nın ulusal ekonomisinde dış ticaretin dev payının İngiltere için önemini bir yana bırakıyorum. Bence ancak bu dış ticaret konusunu, inceledikten sonradır ki, proletaryanın iktidara gelmesinin ^[sayfa 70] ve *bütün* üretim araçlarının ulusallaştırılmasının ertesi gününde, Büyük Britanya'nın meta üretiminin yazgısı konusunda karara varılabilir.

Kaldı ki, yalnızca geçen yüzyılın sonunda değil, bugün bile, İngiltere'de gördüğümüz kapitalist gelişme ve tarımsal üretimin yoğunlaşmasına erişen hiç bir ülke yoktur. Öteki ülkelerde, kapitalizmin köyde gelişmiş bulunmasına karşın, hâlâ proletaryanın iktidara geçmesi halinde, yazgısı konusunda karar alınması gerekecek, oldukça kalabalık bir küçük ve orta mülk sahibi üreticiler sınıfı vardır.

Ama karşımıza şu soru çıkmaktadır: şu ya da bu ülkede, ve özellikle bizim ülkemizde, koşullar proletaryanın iktidara geçmesine ve kapitalizmin devrilmesine elverişli ise; eğer kapitalizm, sanayide, üretim araçlarını, bunlara elkonulmasının ve topluma devredilmesinin mümkün olduğu noktaya kadar yoğunlaştırmışsa, ancak, kapitalizmin hızlı gelişmesine karşın, tarım, hâlâ, tarım üreticilerinin mülkten tecridinin mümkün görünmediği ölçüde küçük ve orta mülk sahibi üreticiler arasında

parçalanmış durumdaysa, proletarya ve onun partisi ne yapmalıdır?

Engels'in formülü bu soruya yanıt vermemektedir. Zaten bu soruya yanıt vermesi gerekmezdi de, çünkü bu formül başka bir soruya karşılık olarak ortaya çıkmıştır, *bütün* üretim araçları toplumsallaştırıldıktan sonra meta üretimi ne olmalıdır sorusunu yanıtlamaktadır.

Böyle olunca, proletaryanın iktidarı ele geçirmesi koşulları olgunlaştığı zaman, bütün üretim araçları *değil*, yalnızca bir kısmı toplumsallaşmışsa – proletaryanın iktidarı eline alması gerekir mi, ve iktidarı ele aldıktan hemen sonra meta üretimini yok etmesi gerekir mi?

Bu koşullar altında iktidarı ele geçirmekten vazgeçmek [sayfa 71] gerektiğini ve kapitalizmin milyonlarca küçük ve orta üreticiyi iflâsa sürüklemesini, onları tarım işçisi haline getirmesini ve tarımda üretim araçlarının yoğunlaşmasını tamamlamasını beklemek gerektiğini; ancak bundan sonra proletaryanın iktidarı ele geçirmesi ve *bütün* üretim araçlarını kamulaştırması sorununun ortaya atılabileceği biçimindeki bazı sözde-marksistlerin görüşlerini, kuşkusuz yukardaki soruya yanıt sayamayız. Anlaşılabileceği gibi, sonsuza- değin onurlarını yitirmeden, marksistler, böyle “çözümler” kabul edemezler.

Belki de iktidarı ele geçirmenin ve kır küçük ve orta üreticileri mülksüzleştirip üretim araçlarını toplumsallaştırmak gerektiğini düşünen başka sözde-marksistlerin görüşlerini de bir yanıt sayamayız. Marksistler, proletarya devrimini her türlü zafer olanağından yoksun kılacak ve köylülüğün uzun bir süre proletaryanın düşmanları safına itecek olan bu çılgın ve canice yolu da kabullenemezler.

Lenin, bu soruya, “*Aynî Vergi Üzerine*”¹² ve ünlü “*Kooperatifçilik Üzerine*”¹³ yapıtlarında yanıt vermiştir.

Lenin'in yanıtı kısaca şöyle özetlenebilir:

a) İktidarı ele geçirmeye elverişli koşullar kaçınılmamalı; proletarya, kapitalizmin milyonlarca küçük ve orta bireysel üre-

¹² Bkz: V. İ. Lenin, *İşçi Sınıfı ve Köylülük*, Sol Yayınları, Ankara 1977, s. 420-463. -Ed.

¹³ Bkz: Aynı yapıt, s. 494-502. -Ed.

ticiyi iflâsa sürükleyeceği günü beklemeden iktidarı almalıdır;

b) Sanayide üretim araçlarını kamulaştırmak ve onları bütün halka vermeli;

c) Küçük ve orta bireysel üreticilere gelince, onları tedrici olarak üretim kooperatiflerinde, yani büyük tarımsal işletmeler olan kolхозlarda toplamalı;

d) Bütün olanaklarla sanayi geliştirilmeli ve kolhozlara [sayfa 72] modern bir teknik temel, bütün üretimin teknik temeli sağlanmalı; yani onları kamulaştırmayıp, tersine, onları bol sayıda traktör ve birinci sınıf makinelerle donatmalı;

e) Kent ile kırsal, sanayi ile tarımın ekonomik ittifakını sağlamak için, bir süre için meta üretimini (satın alma ve satış yoluyla değişimi) sürdürmeli, bunu, –köylüler için– kent ile ekonomik ilişkilerin *tek kabul edilebilir* biçimi olarak saymalı, ve Sovyet ticaretini, devlet ticaretini ve kooperatif ve kolhozcu ticareti sonuna kadar geliştirmeli, ticarî dolaşımdan her türden kapitalisti tasfiye etmeli.

Sosyalist kuruluşumuzun tarihi, Lenin'in çizdiği bu gelişme yolunun tamamen doğru çıktığını ortaya çıkarmıştır.

Kuşkusuz, azçok kalabalık küçük ve orta üreticilerden oluşan bir sınıfı olan bütün kapitalist ülkeler için bu gelişme yolu, sosyalizmin zaferi için tek olabilir ve akla-uygun yoldur.

Buna karşın diyorlar ki, meta üretimi, zorunlu olarak kapitalizme varmaya mahkûmdur ve varacaktır. Bu, yanlıştır. Bu, her zaman ve her koşulda doğru değildir! Meta üretimi ile kapitalist üretim özdeş sayılamaz. Bunlar değişik iki şeydir. Kapitalist üretim, meta üretiminin üstün biçimidir. Meta üretimi, ancak üretim araçlarının özel mülkiyeti varolursa; ancak emek-gücü kapitalistin satın alabileceği ve kullanabileceği bir meta olarak pazara çıkarsa; ve bunun sonucu olarak da, ülkede kapitalistler tarafından ücretli işçilerin sömürülme sistemi varsa, kapitalizme varır. Kapitalist üretim, üretim araçları özel kişilerin elinde toplandığı, ve, buna karşın üretim araçlarından yoksun olan işçilerin emek-güçlerini bir meta olarak satmak zorunda oldukları zaman başlamaktadır. Bu olmaksızın, kapitalist üretim olmaz. [sayfa 73]

İşte, eğer meta üretimini kapitalist üretime dönüştüren bu koşullar biraraya gelmemişse; üretim araçları artık özel mülkiyet değil de sosyalist mülkiyet iseler; artık ücretlilik yoksa ve artık emek-gücü bir meta değilse; sömürü sistemi çoktan beri yokedilmişse, o zaman ne yapmalıyız: meta üretiminin buna karşın kapitalizme varacağını düşünebilir miyiz? Kuşkusuz hayır. Oysa, bizim toplumumuz, özellikle üretim araçlarının özel mülkiyetinin, ücretliliğin ve sömürünün artık uzun zamandan beri yok olduğu bir toplumdur.

Meta üretimini kendi kendine yeterli, ekonomik çevreden bağımsız sayamayız. Meta üretimi, kapitalist üretimden daha eskidir. Kölelik düzeninde vardı ve ona hizmet ediyordu, bununla birlikte kapitalizme götürmedi. Feodal düzende vardı ve ona hizmet ediyordu, kapitalist üretimin gelişinin bazı koşullarını hazırlamakla birlikte, kapitalizme götürmedi. Şu soru ortaya çıkıyor: eğer meta üretiminin bizde, kapitalist koşullar altında sahip olduğu sınırsız ve dünya ölçüsündeki gelişmesi yoksa; bizde, üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti, ücretliliğin ve sömürü sisteminin tasfiyesi kadar kesin ekonomik koşullar sayesinde sıkı bir çerçeve içine alınmışsa, neden meta üretimi, aynı şekilde, bir süre için bizim sosyalist toplumumuza, kapitalizme götürmeksizin hizmet edemesin?

Diyorlar ki, ülkemizde üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti kurulduktan, ve ücretlilik ile sömürünün tasfiye olunmasından sonra, meta üretiminin artık anlamı yoktur ve bu yüzden tasfiye edilmesi gerekmektedir.

Bu da yanlıştır. Bugünkü durumda, bizde, sosyalist üretimin başlıca iki biçimi bulunmaktadır: devletin, yani tüm halkın ve kolhozların, ki kolhozlara bütün halkın ortak olduğu söylenilemez. Devlet işletmelerinde, üretim araçları ve bizzat ürünler, bütün halkın malıdır. [sayfa 74]

Kolhoz işletmelerinde, üretim araçları (toprak ve makineler) devletin malı olduğu halde, elde edilen ürünler, emeği ve tohumları sağlayan çeşitli kolhozların malıdır; kolhozlar, kendi mülkleri imiş gibi, kendilerine sürekli olarak kullanmaları için bırakılan toprağı, pratikte tasarruf ederler, ancak, onu satamaz-

lar, satın alamazlar, kiralayamazlar ya da ipotek edemezler.

Böylece devlet, ancak devlet işletmelerinin üretimini istediği gibi kullanır, kolhozlar ise ürünlerini kendi malları imiş gibi tek başlarına kullanırlar. Ancak ürünlerini yalnızca meta olarak vermek isterler ve onların karşılığında, gereksinmeleri olan metalleri elde etmek isterler. Kolhozlar, bugün için, kent ile ilişkilerinde metallerin alışverişlerinde ortaya çıkan değişimlerden başka ekonomik ilişkiler kabul etmemektedirler. Böyle olunca bugün için bizde meta üretimi ve meta dolaşımı, otuz yıl önce, örneğin Lenin'in meta dolaşımını azamî ölçüde geliştirmek zorunluluğunu ilân ettiği dönemde olduğu gibi zorunludur.

Kuşkusuz, devlet ve kolhozlar gibi üretimin iki esas sektörü yerine, bütün üretimi sarmalayan ve ülkenin bütün tüketim ürünlerini elinde bulunduran birtek sektör oluşunca, meta dolaşımı, kendi “para ekonomisi” ile ulusal ekonominin yararlı bir ögesi olarak yokolacaktır. Bugünden o zamana kadar, üretimde iki esas sektör varoldukça, meta üretimi ve meta dolaşımı, ulusal ekonomimizin çok yararlı bir sistemi olarak yürürlükte kalmalıdır. Birtek sektörün, birleşik bir sektörün oluşması nasıl gerçekleşecektir? Bu, kolhoz sektörünün devlet sektörü tarafından basitçe yutulması biçiminde mi olacak, bunu fazla olası görmüyorum, (çünkü bu durum kolhozların kamulaştırılması biçiminde yorumlanabilecektir); yoksa, önce ülkenin bütün tüketim ürünlerinin sayımını yapacak ve zamanla, örneğin ürünlerin değişimi yoluyla [sayfa 75] üretimi üleştirmek hakkına sahip olacak (devlet sanayiinin ve kolhozların temsilcilerinin katıldığı) birtek *ulusal* ekonomik örgüt biçiminde mi olacaktır? Bu, başka bir sorundur ve ayrı olarak incelenmesi gerekir.

Sonuç olarak, *bizim* meta üretimimiz gelişigüzel bir meta üretimi değildir, kapitalisti bulunmayan, esasta (devlet, kolhoz, kooperatifler gibi) ortak sosyalist üreticilerin malı olan metallerle ilgilenen ve etki alanı kişisel tüketim maddeleri ile sınırlı bulunan, kuşkusuz hiç bir şekilde kapitalist bir üretime dönüşemeyecek olan ve kendi “para ekonomisi” ile birlikte sosyalist üretimin gelişmesine ve pekişmesine yardımcı olmak için kurulan özel türden bir meta üretimidir.

Bu yüzden, sosyalist toplum üretimin ticarî şekillerini sürdürdüğüne göre, bizde, kapitalizme özgü bütün ekonomik kategorileri: meta olarak emek-gücünü, artı-değeri, sermayeyi, sermayenin kârını, ortalama kâr oranını vb. yeniden kurmamız gerektiğini iddia eden yoldaşlar kesin olarak haksızdırlar. Bu yoldaşlar meta üretimi ile kapitalist üretimi karıştırmaktadırlar ve sanıyorlar ki, mademki meta üretimi vardır, kapitalist üretim de olmalıdır. Anlamıyorlar ki, bizim meta üretimimiz, kapitalist düzendeki meta üretiminden temelden farklıdır.

Dahası var, Marx'ın, kapitalizmin tahlilini yaptığı *Kapital'* den aktarılan –ve yapay olarak bizim sosyalist' ilişkilerimize yakıştırılan– başka bazı kavramlardan da vazgeçmek gerektiği kanısındayım. Bu arada “gerekli” emek ve “artı-emek”, “gerekli” ürün ve “artı-ürün”, “gerekli” zaman ve “fazla-zaman” kavramlarından söz etmek istiyorum. Marx, işçi sınıfının sömürülmesinin kaynağını, artı-değeri saptamak için ve üretim araçlarından yoksun olan işçi sınıfına kapitalizmi devirmesi için manevî bir silah sağlamak üzere kapitalizmi tahlil etmiştir. Marx'ın burada tamamen kapitalist ilişkilere uygun [sayfa 76] gelen kavramlar (kategoriler) kullandığı anlaşılır. Ancak, işçi sınıfının, iktidardan ve üretim araçlarından yoksun olması şöyle kalsın, tersine, iktidarı elinde bulundurduğu ve üretim araçlarına sahip olduğu günümüzde, bu kavramları kullanmak gariplikten de fazla olur. Meta olarak emek-gücü ve işçilerin “ücretliliği” üzerine sözler, bizim rejimimizde epeyce anlamsız görünmektedir; sanki üretim araçlarına sahip olan işçi sınıfı, kendi kendini ücretlendiriyor ve kendi kendine emek-gücünü satıyormuş gibi. Bugün “gerekli” emekten ve “artı-emek”ten söz etmek aynı ölçüde gariptir; sanki bizim koşullarımızda üretimi genişletmek, eğitimi geliştirmek, halk sağlığını korumak, ulusal savunmayı örgütlemek vb. için işçilerin topluma verdikleri emek, bugün iktidarda bulunan işçi sınıfı için, işçinin ve ailesinin kişisel gereksinmelerini karşılamak için harcanan emek kadar gerekli değilmiş gibi.

Şunu belirtmelidir ki, Marx, artık kapitalizmi değil, diğer konularla birlikte, komünist toplumun ilk aşamasını tahlil ettiği

Gotha Programının Eleştirisi yapıtında, üretimi genişletmek, eğitim, toplum sağlığı, yönetim giderleri, yedeklerin toplanması vb. için topluma ayrılan emeğin, işçi sınıfının tüketim giderlerini karşılamak için harcanan emek kadar gerekli olduğunu kabul etmektedir.

Bence, iktisatçılarımız, eski kavramların yerlerine, yeni duruma uygun yeni kavramlar koyarak, eski kavramlarla sosyalist ülkemizin yeni durumu arasındaki uyumsuzluğa son vermelidirler.

Bu uyumsuzluğa bir süre için gözyumabildik. Ancak bu yanlışa artık son verilmesi gereken saat gelmiştir. [sayfa 77]

III. SOSYALİST REJİMDE DEĞER YASASI ÜZERİNE

Değer yasasının bizde, sosyalist rejimimizde varolup olmadığı ve etkide bulunup bulunmadığı bazan sorulmaktadır.

Evet, vardır ve etkilidir. Nerede meta ve meta üretimi bulunuyorsa, değer yasası zorunlu olarak vardır.

Bizde, değer yasasının etki alanı, önce meta dolaşımını, metaların alım ve satım biçiminde değişimini, özellikle kişisel kullanım metalarının değişimini kapsar. Bu alanda değer yasası, kuşkusuz bazı sınırlar içinde, düzenleyici bir rolü sürdürmektedir.

Ancak değer yasasının etkisi, yalnızca metaların dolaşımı alanı ile sınırlanmaz. Değer yasası üretim alanında da etkilidir. Değer yasasının sosyalist üretimimizde düzenleyici bir rol oynamadığı doğrudur. Buna karşın üretimi etkilemektedir ve üretimi yönetmek için onu hesaba katmak gereklidir. Gerçek şudur ki, bizde, üretim sürecinde emek-gücü sarfiyatını karşılamak için gerekli tüketim ürünleri, değer yasasının etkisine bağlı metalar olarak imal edilmekte ve gerçekleştirilmektedir. Değer yasası, özellikle o alanda üretimi etkilemektedir. Böyle olunca, malî özerkliğin ve verimliliğin, maliyet-fiyatının, fiyatların vb. işletmelerimizde bugün güncel bir önemi bulunmaktadır. Bu yüzdendir ki, işletmelerimiz, değer yasasından vazgeçemezler ve vazgeçmemelidirler.

Bu iyi bir şey midir? Kötü bir şey değildir. Bugün içinde bulunduğumuz koşullarda, bu gerçekten kötü bir şey değildir, çünkü bu, ekonomi uzmanlarımızda, üretimi rasyonel bir biçimde yönetmek fikrini doğurmaktadır, onları disiplinleştirmiştir. Bu kötü bir şey değildir, çünkü ekonomi uzmanlarımız, üretim potansiyelini değerlendirmeyi, özenle değerlendirmeyi ve gelişigüzel [sayfa 78] alınmış “tahminî rakamlar” üzerinde gevezelik etmekle zaman yitireceğine, aynı özenle, üretimdeki gerçekleri hesaba katmasını böylece öğreniyorlar. Bu kötü bir şey değildir, çünkü ekonomi uzmanlarımız onları ayaklar altında çiğneyeceğine, üretimimizin derinliklerinde gizlenmiş bulunan, uyuyan rezervleri aramayı, bulmayı ve işletmeyi böylece öğreniyorlar. Bu kötü bir şey değildir, çünkü ekonomi uzmanlarımız imalat yöntemlerini sistemli bir biçimde iyileştirmeyi, maliyet-fiyatlarını kısmayı, malî özerkliği uygulamayı ve işletmelerin verimliliğini sağlamayı böylece öğreniyorlar. Sosyalist üretimin gelişmesinin bugünkü aşamasında, bu, ekonomideki kadrolarımızı, üretimin gerçek yöneticileri durumuna getirmek üzere onların yükseliğini hızlandıran iyi bir pratik okuldur.

Bahtsızlık, değer yasasının üretimimizi etkilemesinde değildir. Bahtsızlık, ekonomi ve planlama uzmanlarımızın, az istisna ile, değer yasasının etkisini iyi bilmemelerinde, onu incelememelerinde ve hesaplarında dikkate almayı bilmemelerindedir. Bizde fiyat politikasında hâlâ süregelen kargaşalığın nedeni budur. Birçok örnek arasından bir tanesini verelim. Bir süre önce, pamuk üretiminin yararına pamuk ve tahıl fiyatlarını ayarlamak kararı alınmıştı, pamuk üreticilerine satılacak tahılın fiyatı saptanacak ve devlete teslim edilen pamuğun fiyatı yükseltilecekti. Ekonomi ve planlama uzmanlarımız, buna ilişkin olarak, Merkez Komitesinin üyelerini şaşırtabilecek bir öneriyle geldiler, çünkü tahılın ton fiyatının, aşağıyukan pamuğun ton fiyatı yararına yükseltilmesi öneriliyor, tahılın ton fiyatı ise bir ton ekmeğin fiyatının düzeyine getirilmiş bulunuyordu. Merkez Komitesi üyeleri, öğütme ve pişirmenin gerektirdiği fazla harcamalar yüzünden, bir ton ekmeğin fiyatının, bir ton tahılın fiyatından yüksek olması gerektiğini; dünya pamuk [sayfa 79] ve tahıl fiyatlarının

da ortaya koyduğu gibi, pamuğun, tahıldan genellikle daha pahalı olduğunu belirtince – öneriyi hazırlayanlar tatmin edici bir yanıt getiremediler. Zorunlu olarak Merkez Komitesi bu konuyu ele aldı, tahıl fiyatlarını indirdi ve pamuk fiyatlarını yükseltti. Bu yoldaşların önerisi yasalasaydı ne olurdu? Pamuk üreticilerini iflâs ettirmiş olurduk ve pamuksuz kalırdık.

Bu demek midir ki, değer yasası, bizde, kapitalist düzende olduğu kadar yaygın bir biçimde etkide bulunmaktadır? Kuşkusuz hayır. Gerçekte, bizim ekonomik sistemimizde, değer yasası etkisini sıkı bir biçimde sınırlanmış bir çerçeve içerisinde duyurur. Önceden de belirtmiştik ki, bizim rejimimizde, meta üretimi, etkisini sınırlı bir çerçeve içerisinde duyurur. Değer yasasının etkisi için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Kuşkusuz, üretim araçlarının özel mülkiyetinin olmayışı ve bunların kentte de, kırdan da toplumsallaştırılmış bulunmaları, değer yasasının etki alanını ve üretim üzerindeki etki derecesini ancak sınırlayabilir.

Ulusal ekonomimizde, üretimdeki rekabet ve anarşi yasasının yerini almış bulunan, uyumlu (orantılı) gelişme yasası aynı doğrultuda etkisini duyurmaktadır.

Yıllık ve beş yıllık planlarımız, ye genellikle ulusal ekonominin uyumlu gelişmesi yasasının gereklerine dayanan tüm ekonomik politikamız da aynı doğrultuda etkilerini duyurmaktadır.

Bütün bu olgular, birlikte ele alınırsa, değer yasasının etki alanının, bizde, sıkı bir biçimde sınırlı bulunduğunu, ve rejimimizde değer yasasının, üretimde bir düzenleyici rol oynayamayacağını tanıtlar.

Bu, sosyalist üretimin sürekli ve coşkulu bir biçimde gelişmesine karşın, bizde, değer yasasının aşırı üretim bunalımlarına yolaçmaması ve ama kapitalist rejimde, [sayfa 80] geniş bir etki alanı olan aynı değer yasasının, kapitalist ülkelerde üretimdeki zayıf gelişme tempolarına karşın, devresel aşırı üretim bunalımlarına yolaçması olgusunu, bu “şaşırtıcı” olguyu da açıklar.

Deniliyor ki, değer yasası, tarihsel gelişmenin bütün dönemleri için zorunlu, değişmez bir yasadır; ve değer yasası komünist toplumun ikinci aşamasında değişim ilişkilerinin düzenleyicisi olarak gücünü yitirirse de, bu gelişme aşamasında da

üretimin değişik dalları arasında düzenleyici olarak, üretim dalları arasında emeğin dağılımının düzenleyicisi olarak gücünü sürdürecektir.

Bunlar tamamen yanlıştır. Değer ve değer yasası, meta üretiminin varlığına bağlı bulunan tarihsel bir kategoridir. Meta üretiminin yokolması ile değer ve değer yasası da bütün biçimleriyle yokolacaklardır.

Komünist toplumun ikinci aşamasında, ürünlerin imali için harcanan emek miktarı, artık, meta üretimi döneminde olduğu gibi değer ve onun biçimleri aracılığı ile dolaylı yollardan ölçülmeyecektir; ama doğrudan ve dolaysız olarak ürünlerin imali için harcanan saat miktarı hesaplanarak saptanacaktır. Emeğin dağılımına gelince, bu da, o dönemde gücünü yitirmiş olacak, üretim dalları arasında değer yasasına göre ayarlanmayacak, ama toplumun ürün olarak gereksinmelerinin artışına göre saptanacaktır. Bu öyle bir toplum olacaktır ki, üretimi, toplumun gereksinmeleri saptayacaktır, ve toplumun gereksinmelerinin sayımı plancılık örgütleri için birinci derecede bir önem kazanacaktır.

Bugünkü ekonomik düzenimizde, yani komünist toplumun gelişmesinin ilk aşamasında, değer yasasının üretimin değişik dalları arasında emeğin dağılımının “oranlarını” sözümona düzenlediğini ileri sürmek, aynı şekilde kesin olarak yanlıştır.

Eğer bu doğru olsaydı, neden, çok kez daha az verimli [sayfa 81] olan ve bazan hiç de verimli bulunmayan ağır sanayi yerine, daha verimli olan hafif sanayimizi sonuna kadar öncelikle geliştirmeyelim?

Eğer bu doğru olsaydı, neden, işçilerin emeğinin “istenilen etkiyi” yaratmadığı, şimdilik verimsiz olan ağır sanayi işletmelerimiz kapatılarak, işçi emeğinin “en büyük etkiyi” yaratabileceği, verimli, yeni hafif sanayi işletmeleri açılmıyor?

Eğer bu doğru olsaydı, neden, bizde ulusal ekonomi için çok gerekli olmakla birlikte, az verimli olan işletmelerin işçileri, sözümona üretim dalları arasında emeğin dağılımının “oranlarını” düzenleyen değer yasası uyarınca daha verimli işletmelere doğru aktarılmıyorlar?

Kuşkusuz ki, bu görüşte olan yoldaşlara ayak uydurarak, üretim araçları üretimine verdiğimiz öncelikten vazgeçip, tüketim araçları üretimine hız vermemiz gerekirdi. Yani üretim araçları üretiminin önceliğinden vazgeçmek ne anlama gelir? Bunun sonucu, ulusal ekonomimizin sürekli gelişmesini olanaksız kılmaktır, çünkü üretim araçlarının üretiminin önceliği sağlanmadan, aynı zamanda, ulusal ekonominin sürekli gelişmesi sağlanamaz.

Bu yoldaşlar unutuyorlar ki, ancak üretim araçlarının özel mülkiyetinin, rekabetin, üretim anarşisinin, aşırı üretim bunalımlarının var oldukları kapitalist rejimde, değer yasası üretimin düzenleyicisi olabilir. Unutuyorlar ki, bizde, değer yasasının etki alanı, üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti, ulusal ekonominin uyumlu gelişmesi yasasının etkisi ve uyumlu gelişme yasasının yaklaşık gerekliliklerinin yansıması olan yıllık ve beş yıllık planlarımız tarafından da sınırlanmış bulunmaktadır.

Bazı yoldaşlar buradan şu sonucu çıkarıyorlar ki, ulusal ekonominin uyumlu gelişmesi yasası ve bu yasanın planlaştırılması, verimlilik ilkesini yoketmektedir. [sayfa 82]

Bu tamamen yanlıştır. İşin aslı bambaşkadır. Eğer verimliliği bir tek yıl süresince çeşitli işletmeler ya da üretim dalları yönünden değil de, örneğin on-onbeş yıl içinde, ulusal ekonominin tümü olarak gözönüne getirirsek -ki sorun ancak bu biçimde doğru olarak ele alınabilir-, çeşitli işletmelerin ya da üretim dallarının anı ve eğreti verimliliği, kararlı ve sürekli verimliliğin üstün biçimi ile hiç bir biçimde karşılaştırılmaz: bu verimlilik, bizi, topluma pek büyük zararlar veren, ulusal ekonomiyi yıkıcı devresel ekonomik bunalımlardan kurtaran ve bize, çok yüksek düzeyleriyle ulusal ekonominin sürekli gelişmesini sağlayan ve ulusal ekonominin uyumlu gelişmesi yasasının ve bu yasanın planlaştırılmasının etkisinin bize sağladığı verimliliğidir.

Kısaca, bugünkü sosyalist üretim koşullarımızda, değer yasasının, üretimin çeşitli dalları arasında, emeğin dağılımı konusunda “oranın düzenleyicisi” olamayacağına kuşku yoktur.

IV. KENT İLE KIR ARASINDAKİ, KAFA İLE KOL EMEĞİ ARASINDAKİ KARŞITLIĞIN ORTADAN KALDIRILMASI VE ARALARINDAKİ FARKLARIN GİDERİLMESİ ÜZERİNE

Bu başlık, birbirinden esasında farklı bulunan birçok sorunu ilgilendirmektedir; buna karşın, ben, bunları bir tek bölümde birleştiriyorum, bunu, sorunları birbirine karıştırmak için değil, açıklamamı kısaltmak için yapıyorum.

Kent ile kır arasındaki, sanayi ile tarım arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılması sorunu, Marx ve Engels tarafından uzun zamandan beri ortaya konmuş, bilinen bir sorundur. Bu karşıtlığın ekonomik temeli, sanayi ve ticaretin gelişmesi ve kapitalist kredi sistemi sonucu kapitalist rejimin yolaçtığı, kırsal kent tarafından sömürülmesi, köylülüğün mülksüzleştirilmesi ve kırsal nüfusun ^[sayfa 83] çoğunluğunun iflâsa sürüklenmesindedir. Bu yüzden, kapitalist rejimde, kent ile kır arasındaki karşıtlığı bir çıkarlar karşıtlığı olarak görmek doğru olur. Kırsal kente karşı, ve genellikle “kentliye” karşı bu düşmanca tutumu, bu temelden çıkmıştır.

Kuşkusuz ki, kapitalizmin ve sömürü sisteminin yokedilmesi ile, ülkemizde sosyalist düzenin güçlenmesi ile aynı zamanda kent ile kır, sanayi ile tarım arasındaki karşıtlık yokolmalıydı. Nitekim öyle oldu. Köylülüğümüze sosyalist kent tarafından, işçi sınıfımız tarafından, büyük toprak sahiplerini ve kulakları tasfiye için sağlanan büyük yardım, işçi sınıfı ile köylülüğün ittifakı yönünde sağlam bir zemin yaratmıştır; öte yandan, köylülüğün ve onun kolhozlarının sistemli bir biçimde traktörlerle ve birinci sınıf makinelerle donatılması, işçi sınıfı ile köylülük arasındaki ittifakın bir dostluğa dönüşmesini sağladı. Kuşkusuz, buna karşın, işçiler ve kolhozcu köylülük karşılıklı durumları dolayısıyla birbirinden farklı olan iki sınıf oluşturmaktadırlar. Ancak bu farklılık, dostluklarını hiç bir biçimde zayıflatmamaktadır. Tersine, ikisinin de çıkarları, aynı plan üzerinde, sosyalist rejimin pekişmesi ve komünizmin zaferi planı üzerinde bulunmaktadır. Böyle olunca, eski zamanlardaki kuşkudan ve kırsal kente karşı olan kininden hemen hemen bir iz kalmamış

bulunması şaşılacak bir şey değildir.

Bütün bunlar, kent ile kır arasında, sanayi ile tarım arasındaki karşıtlığa uygun olan ortamın şimdiki sosyalist rejimimiz tarafından şimdiden tasfiye edildiği anlamına gelir.

Kuşkusuz, bu demek değildir ki, kent ile kır arasındaki karşıtlığın kalkması, “büyük kentlerin gerilemesi” (bkz: Engels, *Anti-Dühring*) ile sonuçlanacaktır. Büyük kentler ölmeyecek, aynı zamanda, büyük entelektüel kültürün merkezi olacak, yalnızca büyük sanayiın merkezleri [sayfa 84] olmakla kalmayıp aynı zamanda tarımsal ürünlerin işletilmesi ve gıda sanayiinin bütün dallarının güçlü gelişmesinin merkezleri olacak, yeni, büyük kentler de gelişecektir. Bu, ülkenin kültürel kalkınmasına hizmet edecek ve kent ile kır arasındaki yaşam koşullarının eşitlenmesine yolaçacaktır.

Kafa emeği ile kol emeği arasındaki karşıtlığın kaldırılması için de durum aynıdır. Bu da, Marx ve Engels’in uzun zamandan beri ortaya attığı iyi bilinen bir sorundur. Kafa emeği ile kol emeği arasındaki karşıtlığın ekonomik temeli, kafa emeğinin temsilcileri tarafından kol emekçilerinin sömürülmesinde yatmaktadır. Kapitalist rejimde, işletmelerde, kol emekçileri ile yönetici personel arasındaki uçurumu herkes bilir. Bilinmektedir ki, bu uçurum, işçilerde, müdüre, ustabaşıya, mühendise ve teknik personelin öteki temsilcilerine karşı düşmanca bir tutuma yolaçmıştır, işçiler bunlara düşman gözü ile bakmıştır. Anlaşılacağı gibi, kapitalizmin ve sömürü sisteminin kaldırılması ile kol emeği ile kafa emeği arasındaki çıkar karşıtlığının da yokolması gerekirdi. Nitekim bu karşıtlık, sosyalist rejimimizde yok olmuştur. Şimdi, kol emekçileri ve yönetici personel birbirlerine düşman değildirler, ama üretimin gelişmesiyle ve iyileşmesiyle yakından ilgilenen yoldaşlar ve dostlar olarak, tek bir üretici topluluğun üyesidirler. Eski karşıtlıktan iz kalmamıştır.

Kent (sanayi) ile kır (tarım) arasındaki farkların, kafa emeği ile kol emeği arasındaki farkların yokolması sorununun bambaşka bir niteliği vardır. Marksizmin klasikleri bu sorunu ortaya atmamışlardır. Bu, bizim sosyalist kuruluşumuzun pratiğinin ortaya çıkardığı yeni bir sorundur.

Bu sorun, bütünüyle uydurulmuş olmasın? Bunun bizim için pratik ya da teorik bir önemi var mıdır? Hayır, [sayfa 85] bu sorunun bütünüyle uydurulmuş olduğu söylenemez. Tersine, bu, bizim için son derece ciddi bir sorundur.

Örneğin tarım ile sanayi arasındaki fark incelenirse, bizde bu fark, tarımda çalışma koşullarının sanayideki çalışma koşullarından değişik olması ile kalmaz, her şeyden önce ve esas olarak bu fark, sanayimizde üretim araçlarının ve üretilen nesnelere halkın malı olmasında, oysa tarımda bütün halkın değil, bir grubun, kolhozun mülkiyetinde bulunmasındadır. Bu olgu, önce de belirttiğimiz gibi, meta dolaşımının durumuna varır, ve ancak sanayi ile tarım arasındaki bu farkın yokolmasıyla-
dır ki, meta üretimi ondan doğan bütün sonuçlarla birlikte yokolabilir. Böyle olunca, tarım ile sanayi arasındaki bu temel farkın yokolmasının bizim için birinci derecede bir önemi olması gerektiği yadsınamaz.

Kafa emeği ile kol emeği arasındaki temel farkın kaldırılması için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Bu sorun da bizim için birinci derecede önemlidir. Sosyalist yarışmanın yığınsal gelişmesinden önce, sanayimiz, gıcırdayarak geliyordu, hatta birçok yoldaşımız sanayi gelişmesinin düzününün yavaşlatılmasından sözlemekteydiler. Bunun nedeni, her şeyden önce, işçilerin kültürel ve teknik düzeyinin çok düşük olmasında ve teknik personelin düzeyinin çok gerisinde bulunmasında aranmalıdır. Sosyalist yarışmanın, bizde bir yığın özelliği kazanmasından beri durum köklü olarak değişmiştir. Bundan sonra sanayi, hızlı gelişmeler kaydetmiştir. Sosyalist yarışma neden bir yığın özelliği kazandı? Bunun nedeni şudur ki, işçiler arasında, yalnızca asgarî düzeyde teknik bilgiyi özümlemekle kalmayıp, bunun ötesine giden ve teknik personelin düzeyine erişen yoldaş grupları çıkmıştır; bunlar, teknisyenlerin ve mühendislerin yanlıgalarını düzeltmeye, zamanı geçmiş olan eski normları [sayfa 86] yokedip, daha modern, yeni normları vb. kabul ettirmeye koyuldular. İşçi grupları yerine, işçilerin çoğunluğu kültürel ve teknik düzeylerini mühendislerin ve teknisyenlerin düzeyine kadar yükseltsele-
di ne olurdu? O zaman, sanayimiz, öteki ülkelerin sanayiinin

erişemeyeceği düzeylere yükselmiş olurdu. Böyle olunca, işçilerin kültürel ve teknik düzeyini teknik personelin düzeyine yükseltmekle kafa emeği ile kol emeği arasındaki temel farkın kaldırılmasının bizim için birinci derecede bir önemi olduğunu yadsımak mümkün değildir.

Bazı yoldaşlar, zamanla yalnızca sanayi ile tarımın, kol emeği ile kafa emeği arasındaki temel farkın kalkmayacağını, ama aralarındaki *bütün* farkların kalkacağını savunuyorlar. Bu yanlıştır. Sanayi ile tarım arasındaki temel farkın kalkması, aralarındaki *bütün* farkların kalkması sonucunu veremez. Önemless olsa bile, tarım ve sanayideki değişik çalışma koşullarından doğan belirli bir fark kalacaktır. Sanayide bile, aynı aynı işkol-ları hesaba katılırsa, çalışma koşulları her yerde aynı değildir: örneğin, maden işçisinin çalışma koşulları ile makineleşmiş bir kundura fabrikasının işçilerinin çalışma koşulları değişiktir; ocakta çalışan maden işçilerinin çalışma koşulları, makine sanayiindeki işçilerinkinden değişiktir. Eğer bu söylediklerimiz doğru ise, ister istemez, sanayi ile tarım arasında belirli bir farkın bulunacağı da doğrudur.

Kafa ile kol emeği arasındaki fark için de aynı şeyi söylemeliyiz. Kuşkusuz, kültürel ve teknik düzey bakımından aralarındaki temel fark yokolacaktır. Ancak, önemless olsa bile, hiç olmazsa işletmelerdeki yönetici personelin çalışma koşullarının işçilerin çalışma koşulları ile aynı olmamasından ötürü bir fark kalacaktır.

Bunun tersini savunan yoldaşlar, herhalde benim, sanayi ile tarım arasındaki, kafa ile kol emeği arasındaki [sayfa 87] farkların kaldırılmasından sözettiğim bazı konuşmalarına dayanıyorlar, ancak bu konuşmalarında *temel* farkın mı kalkacağı, bütün farkların mı kalkacağı açıklanmamıştı. Böylece bu yoldaşlar formülümü bütün farkların kalkması biçiminde anlamış olacaklar. Bu demektir ki, formül belirsizdi, yeterli değildi. Bu formülü kaldırmak, yerine, sanayi ile tarım, kafa emeği ile kol emeği arasındaki temel farkların yokolacağı ve temel olmayan farkların kalacağı biçiminde, yenisini koymak gerekir.

V. TEK DÜNYA PAZARININ ÇÖZÜLÜŞÜ VE DÜNYA KAPİTALİST SİSTEMİ BUNALIMININ AĞIRLAŞMASI ÜZERİNE

İkinci Dünya Savaşının ve bu savaşın ekonomi üzerindeki etkisinin en önemli sonucu, birtek, evrensel dünya pazarının çözülmesi olmuştur. Bu da, dünya kapitalist sisteminin genel bunalımının daha sonraki ağırlaşmasını belirlemiştir.

İkinci Dünya Savaşı, dünya kapitalist sisteminin genel bunalımından doğmuştu. Savaşa katılan iki kapitalist ittifaktan her biri, hasmını yenmeyi ve dünya üzerinde egemenlik kurmayı umuyordu. Bunalıma bu şekilde çare aramaktaydılar. Amerika Birleşik Devletleri en tehlikeli rakipleri olan Almanya'yı ve Japonya'yı safdışı ederek, yabancı pazarları, dünyanın hammadde kaynaklarını eline geçirmek ve dünyada egemenlik kurmak peşindeydi.

Oysa savaş, umutlarını gerçekleştirmedi. Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya, Fransa gibi üç kapitalist devletin rakibi olarak Almanya'nın ve Japonya'nın safdışı edildikleri doğrudur. Ama öte yandan Çin'in ve Avrupa'daki halk demokrasisi ülkelerinin kapitalist sistemden koptuğu ve Sovyetler Birliği ile birlikte, kapitalist cepheye karşı, güçlü ve tek bir sosyalist cephe [sayfa 88] kurdukları görüldü. İki karşıt cephenin varlığının ekonomik sonucu şu olmuştur ki, birtek ve evrensel dünya pazarı çözülmüş ve böylece günümüzde birbirine karşıt olan iki dünya pazarı ortaya çıkmıştır.

Şunu not edelim ki, Fransa ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri ve Büyük Britanya, kuşkusuz iradeleri dışında, eskisine paralel yenedünya pazarının kurulmasına ve pekişmesine neden olmuşlardır. "Marshall Planı"na, katılmamış bulunan SSCB'ni, Çin'i ve Avrupa halk demokrasisi ülkelerini ekonomik bir ablukayla boğabileceklerini sanmışlardır. Gerçekte ise, boğulmak şöyle dursun, yenedünya pazarı sağlamlaşmış oldu.

Bununla birlikte, bu işte esas olan, elbette ekonomik abluka değildir, aslında, bu ülkelerin savaştan sonra ekonomik yönden bir ortaklık kurarak ekonomik işbirliğini ve yardımlaşmayı

sağlamış olmalıdır. Bu işbirliği deneyimi göstermiştir ki, halk demokrasilerinin Sovyetler Birliği'nden sağladıkları kadar etkili ve teknik nitelikte bir yardımı, hiç bir kapitalist ülke sağlayamazdı. Gerçekten bu yardım son derece ucuz ve teknik bakımdan birinci sınıftan olmakla kalmamaktadır. Gerçek şudur ki, bu işbirliğinin temelinde her şeyden önce birbirine karşılıklı olarak yardım etmenin ve genel ekonomik bir kalkınmaya erişmenin içten isteği bulunmaktadır. Sonuç olarak: bu ülkelerin sanayinde son derece yüksek bir gelişme düzünü gözlemlemekteyiz. Güvenerek diyebiliriz ki, sanayide böyle bir gelişme düzünü ile bu ülkeler az sonra kapitalist ülkelerden meta ithal etmek gereksinmesini duymayacaklardır, üstelik kendi üretim fazlalıklarını ihraç etmek gereksinmesini duyacaklardır.

Bunun sonucu olarak (Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya, Fransa gibi) başlıca kapitalist ülkelerin güçlerini dünya kaynaklarına uygulayış alanları genişlemeyecek, [sayfa 89] ama azalacaktır; dünya pazarları karşısındaki durumları ağırlaştıracak ve işletmeler, üretimlerini daha da kısmak zorunda kalacaktır. İşte dünya pazarının çözülmesi sonucunda dünya kapitalist sisteminin genel bunalımının ağırlaşması özellikle bu anlama gelir.

Kapitalistler bunu çok iyi kavramaktadırlar, çünkü SSCB ve Çin gibi pazarların kaybını hissetmemek mümkün değildir.

Bu zorlukların çarelerini "Marshall Planı"nda, Kore Savaşında, silahlanma yarışında, sanayiin askerileştirilmesinde aramaktadırlar. Ancak, bu, boğulmakta olan ve bir saman sapına tutunmak isteyen insanın davranışına benzer.

Bu durumda iktisatçıların karşısına iki soru çıkıyor:

a) Stalin'in, kapitalizmin genel bunalımı döneminde pazarların nispi sağlamlığı hakkında, İkinci Dünya Savaşından önce ifade ettiği bilinen tezinin hâlâ geçerli olduğu iddia edilebilir mi?

b) Lenin'in, çürümesine karşın "kapitalizmin bütünü ile eskisine göre çok daha hızlı geliştiği hakkında 1916 ilkyazında ifade ettiği ünlü tezinin hâlâ geçerli olduğu iddia edilebilir mi?

Bence iddia edilemez. İkinci Dünya Savaşının yarattığı

yeni koşullar karşısında bu iki tezin eskimiş olduğunu kabul etmek gerekir.

VI. KAPİTALİST ÜLKELER ARASINDA SAVAŞLARIN KAÇINILMAZLIĞI ÜZERİNE

Bazı yoldaşlar, İkinci Dünya Savaşından sonra yeni uluslararası koşullar karşısında kapitalist ülkeler arasındaki savaşların artık kaçınılmaz bir şey olmadığını öne sürüyorlar. Bunlara göre, sosyalist cephe ile kapitalist cephe arasındaki çelişkiler, kapitalist ülkelerin kendi aralarındaki ^[sayfa 90] çelişkilerden daha şiddetlidir; Amerika Birleşik Devletleri, öteki kapitalist ülkelerin birbiriyle savaşıp karşılıklı olarak zayıflamalarını önleyecek ölçüde bu ülkeleri kendi buyruğu altına almıştır; kapitalizmin önde gelen kişileri, kapitalist dünyanın tümüne ciddi bir zarar veren iki dünya savaşının deneyiminden, kapitalist ülkelerin, aralarında yeniden bir savaşın doğmasına doğru sürüklenmelerine izin vermeyecek kadar ders almışlardır; bu yüzden de kapitalist ülkeler arasındaki savaşlar artık kaçınılmaz değildir.

Bu yoldaşlar yanılıyorlar. Bunlar, yüzeyde oluşan dış olgulara görüyorlar, ama şimdilik görünmez biçimde etkide bulunmakla birlikte, olayların gidişini saptayacak olan derindeki güçleri görmüyorlar.

Görünürde, “sükunet” her yerde egemendir. Amerika Birleşik Devletleri, Batı Avrupa’yı, Japonya’yı ve öteki kapitalist ülkeleri kut kanaat geçinecek duruma düşürmüştür; [Federal] Almanya, Büyük Britanya, Fransa, İtalya, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri’nin pençesine düşmüş, onun buyruğunu kesin olarak yerine getirmektedirler. Ancak bu “sükunet”in “sonsuz dek” sürebileceğini; bu ülkelerin sınırsızca Amerika Birleşik Devletleri’nin egemenliğine ve boyunduruğuna katlanacaklarını; Amerikan boyunduruğundan kopup bağımsızlık yoluna girmeye uğraşmayacaklarını sanmak yanlıştır.

Önce İngiltere ile Fransa’yı gözönüne getirelim. Kuşkusuz bunlar emperyalist ülkelerdir. Kuşkusuz bunlar için ucuz hammaddelerin ve güvenilir pazarların son derece büyük bir önemi

vardır. Amerika'nın "Marshall Planı" adı altında bir "yardım"a dayanarak Büyük Britanya'nın ve Fransa'nın ekonomik yapısına yerleşmesine ve bunları Amerikan ekonomisinin bir uzantısı haline getirmek istemesine, Amerikan sermayesi, İngiliz-Fransız sömürgelerindeki hammaddeleri ve pazarları eline [sayfa 91] geçirip İngiliz-Fransız kapitalistlerinin yüksek kârları için bir felâket hazırlamasına, yani şimdiki duruma, sonsuza dek katlanacakları düşünülebilir mi? Kapitalist İngiltere'nin ve onun ardından kapitalist Fransa'nın, eninde sonunda, kendilerine bağımsız bir durum ve kuşkusuz yüksek kârlar sağlamak için Amerika Birleşik Devletleri'nin kısılcısından kendilerini kurtarmak ve onunla çatışmaya girmek zorunda olacağını söylemek daha doğru olmaz mı?

Yenilmiş olan başlıca ülkelere, [Federal] Almanya'ya, Japonya'ya gelelim. Bu ülkeler, bugün, Amerikan emperyalizminin çizmesinin altında acınacak bir yaşam sürüyorlar. Onların sanayileri, tarımları, ticaretleri, dış ve iç politikaları, bütün varlıkları, Amerikan işgal "rejimi" tarafından zincire vurulmuştur. Oysa daha dün, bunlar, Büyük Britanya'nın, Amerika Birleşik Devletleri'nin, Fransa'nın, Avrupa'da ve Asya'daki temellerini sarsan büyük emperyalist devletlerdi. Bu ülkelerin başkaldırmayacaklarını, Amerika Birleşik Devletleri'nin "rejimi"ni kırmak ve bağımsızlık yolunu tutmak için savaşım vermeyeceklerini sanmak, mucizelere inanmak demektir.

Diyorlar ki, kapitalizm ile sosyalizm arasındaki çelişkiler, kapitalist ülkelerin [birbirleri] arasındaki çelişkilerden daha güçlüdür. Kuşkusuz teorik olarak bu doğrudur. Bu, yalnızca bugün doğru değildir, İkinci Dünya Savaşından önce de doğru idi. Kapitalist ülkelerin yöneticileri bunu az çok anlamaktaydılar. Oysa İkinci Dünya Savaşı, SSCB'ne karşı savaşla başlamadı da, kapitalistler arasında bir savaş olarak başladı. Neden? Çünkü ilkönce, kapitalizm için, sosyalizmin ülkesi SSCB'ne karşı savaş, kapitalist ülkelerin arasındaki bir savaştan daha tehlikelidir. Çünkü, eğer kapitalist ülkeler arasındaki savaş yalnızca bu kapitalist ülkelerin, şu kapitalist ülkeler üzerindeki [sayfa 92] üstünlüğü sorununu doğurmakta ise, SSCB'ne karşı bir savaş, ister istemez,

bizzat kapitalizmin varlığı sorununu ortaya koyar. Çünkü, ikinci olarak, kapitalistler “propaganda” amacıyla Sovyetler Birliği’nin saldırganlığı hakkında gürültü koparmakla birlikte, buna kendileri inanmamaktadırlar, Sovyetler Birliği’nin barış politikasını hesaba katmaktadırlar ve SSCB’nin kapitalist ülkelere kendiliğinden saldırmayacağını bilmektedirler.

Birinci Dünya Savaşının sonunda da Almanya’nın kesin olarak savaş-dışı edildiği sanılmaktaydı, bazı yoldaşlara göre bugün de Almanya’nın ve Japonya’nın savaş-dışı edildikleri sanıldığı gibi. O zamanlar da, Amerika Birleşik Devletleri’nin Avrupa’yı kıt kanaat geçinecek duruma düşürdüğü; artık Almanya’nın doğrulamayacağı; kapitalist ülkeler arasında savaş olmaması gerektiği söyleniyor ve bu, Amerikan basınında haykırılıyordu. Ancak, buna karşın, Almanya, yenilgisinden onbeş-yirmi yıl sonra büyük bir devlet olarak dirildi, esaretten kurtuldu ve bağımsızlık yoluna girdi. Bunun karakteristik yönü şudur ki, Almanya’nın ekonomik yönden kalkınmasına, ekonomik ve askerî potansiyelini yeniden kurmasına yardım edenler, Büyük Britanya ile Amerika Birleşik Devletleri’nin kendileri olmuştur. Kuşku yoktur ki, Amerika Birleşik Devletleri ve Büyük Britanya, Almanya’nın ekonomik yönden kalkınmasına yardım ederken, onu, kalkındığı zaman, Sovyetler Birliği’ne karşı yöneltmek, sosyalizmin yurduna karşı kullanmak niyetinde idiler. Oysa, Almanya, kuvvetlerini, önce İngiliz-Fransız-Amerikan blokuna karşı yöneltmiştir. Ve Hitler Almanyası, Sovyetler Birliği’ne karşı savaşa giriştiğinde İngiliz-Fransız- Amerikan bloku, Hitler Almanyası ile saf tutmaktansa, tersine, Hitler Almanyasına karşı, SSCB ile güç-birliği yapmak zorunda kaldı.

Sonuç olarak, kapitalist ülkelerin pazarlar ele geçirmek [sayfa 93] için savaşımını ve rakiplerini batırma istekleri, pratikte kapitalizm cephesi ile sosyalizm cephesi arasındaki çelişkidenden daha güçlü çıktı.

Akla şu gelmektedir: Almanya’nın ve Japonya’nın kalkınmayacaklarının ve özel ve bağımsız bir yaşama girmeleri için Amerikan boyunduruğundan kopmaya uğraşmayacaklarının güvencesi nedir? Bana göre, böyle bir güvence yoktur.

Demek ki, kapitalist ülkeler arasında savaşların kaçınılmazlığı tam olarak mevcut kalmaktadır.

Diyorlar ki, Lenin'in kapitalizmin kaçınılmaz olarak savaşları doğurduğu tezi eskimiş bir tez sayılmalıdır, çünkü artık yeni bir dünya savaşıma karşı barışı savunan güçlü halk güçleri oluşmuştur. Bu, yanlıştır.

Bugünkü barış hareketinin amacı, halk yığınlarını barışı korumak için savaşıma sürüklemek ve böylece yeni bir dünya savaşını önlemektir. Bu yüzden, bu hareketin amacı, kapitalizmi devirmek ve sosyalizmi kurmak değildir – o, barışı sürdürmek için demokratik savaşım amaçlarıyla yetinmektedir. Bu bakımdan, bugünkü barışın korunması uğruna hareket, Birinci Dünya Savaşı sırasındaki emperyalist savaşı iç savaşa dönüştürmeyi hedef tutan ve daha ileri giderek sosyalist amaçlar güden hareketten farklıdır.

Olabilir ki, koşulların yardımı ile, barış için savaş, orada ve şurada sosyalizm için savaşıma doğru gelişsin, ancak o zaman, bu, bugünkü barış uğruna hareket olmayacaktır, ama kapitalizmi devirmek için bir hareket olacaktır.

En olası olanı, bugünkü barış uğruna hareketin, barışın sürdürülmesi için bir hareket olarak başarı kazandığı takdirde, *belirli* bir savaşı önlemeye katkıda bulunması, onu bir süre için ertelemesi, bir süre için *belirli* bir barışı sürdürmesi, savaşçı bir hükümeti istifa ettirmesi [sayfa 94] ve onun yerine barışı geçici olarak sürdürmek eğiliminde olan bir hükümetin geçmesini sağlamasıdır. Kuşkusuz, bu iyi bir şeydir. Hatta çok iyidir. Ancak kapitalist, ülkeler arasında genel olarak savaşların kaçınılmazlığını yok etmek için yeterli değildir. Yeterli değildir, çünkü barış hareketinin bütün başarılarına karşın, emperyalizm ayakta kalmaktadır, yürürlükte kalmaktadır. Bunun sonucu olarak da, savaşların kaçınılmazlığı, olduğu gibi süregelmektedir.

Savaşların kaçınılmazlığını yoketmek için, emperyalizmi yıkmak gerekir.

VII. BUGÜNKÜ KAPİTALİZMİN VE SOSYALİZMİN TEMEL EKONOMİK YASALARI ÜZERİNE

Biliniyor ki, tartışmalar sırasında, kapitalizmin ve sosyalizmin temel ekonomik yasaları sorunu birçok kez ileri sürüldü. Bu konuda değişik görüşler ortaya atıldı, en hayalî olanlarına varıncaya kadar. Bir gerçektir ki, tartışmaya katılanların çoğu yumuşak tepkilerde bulunmuş ve bu konuda hiç bir karara varılmamıştır. Bununla birlikte, tartışmaya katılanlardan hiç biri bu yasaların varlığını yadsımamıştır.

Kapitalizmin temel bir yasası var mıdır? Evet vardır. Bu yasa nedir, onun karakteristik yanları nelerdir? Kapitalizmin temel ekonomik yasası, kapitalist üretimin gelişmesinin özel bir görünüşü ya da özel süreçlerini değil de, bu gelişmenin bütün temel görünüşlerini ve bütün temel süreçlerini tanımlayan bir yasadır; böylece kapitalist üretimin özünü, niteliğini tanımlamaktadır.

Değer yasası, kapitalizmin temel ekonomik yasası değil midir? Hayır. Bu yasa her şeyden önce meta üretiminin yasasıdır. Değer yasası, kapitalizmden önce vardı, ve kapitalizmin devrilmesinden sonra, çok sınırlı bir [sayfa 95] etki alanı ile olsa da, örneğin ülkemizde varlığını sürdürmektedir. Kuşkusuz, kapitalizm çerçevesinde geniş bir etki alanına sahip olan değer yasası, kapitalist üretimin gelişmesinde büyük bir rol oynamaktadır; ancak bu yasa, kapitalist üretimin özünü ve kapitalist kârın temelini tanımlamamakla kalmıyor, bu sorunları ortaya bile atmıyor. Böyle olunca, bugünkü kapitalizmin temel ekonomik yasası olmaz.

Aynı nedenlerle, ne üretimdeki rekabet ve anarşi yasası, ne de çeşitli ülkelerde kapitalizmin eşit olmayan gelişmesi yasası, kapitalizmin temel ekonomik yasası olamaz.

Deniyor ki, ortalama kâr oranı yasası bugünkü kapitalizmin temel ekonomik yasasıdır. Bu, yanlıştır. Bugünkü kapitalizm, tekelleri kapitalizm, ortalama kâr ile yetinemez, kaldı ki, bu ortalama kârda sermayenin organik bileşiminin yükselmesi sonucunda azalma eğilimi vardır. Bugünkü tekelleri kapitalizm ortalama kâr istememektedir; istediği, genişleyen yenden-üre-

timi azçok düzenli olarak sağlamak için zorunlu olan azamî kârdir, Kapitalizmin temel ekonomik yasası kavramına en iyi uyan yasa, artı-değer yasasıdır, kapitalist kârın doğuşu ve artışı yasasıdır. Gerçekten bu yasa kapitalist üretimin anaçiz-gilerini belirlemektedir. Ancak artı-değer yasası fazla genel kapsamlı bir yasadır, azamî kâr oranı sorunlarına değinmemektedir, oysa bunun sağlanması tekelci kapitalizmin gelişme koşulunun güvencesidir. Bu boşluğu doldurmak için, artı-değer yasasını somutlaştırmak ve onu tekelci kapitalizmin koşullarına uygun olarak, ve bu kapitalizmin herhangi bir kâr değil, özellikle azamî kâr talep ettiğini hesaba katarak, onu geliştirmek gerekmektedir. Bugünkü kapitalizmin temel ekonomik yasası işte budur.

Bugünkü kapitalizmin temel ekonomik yasasının bellibaşlı [sayfa 96] çizgileri ve gerekleri aşağıyukarı şu şekilde ifade edilebilir: belirli bir ülkenin halkının çoğunluğunu sömürerek, iflâsa sürükleyerek ve yoksullaştırarak, diğer ülkelerin ve hele geri kalmış ülkelerin halkını boyunduruğu altına alarak ve sistemli bir biçimde talan ederek; ve ensonu, savaşlarla ve en yüksek kârlar sağlamak için ulusal ekonomiyi askerileştirerek azamî kapitalist kâr sağlamak.

Deniyor ki, buna karşın, ortalama kâr, kapitalist gelişmeye şimdiki koşullarda rahat rahat yetebilir. Bu yanlıştır. Ortalama kâr, verimliliğin alt sınırıdır, onun altına düşüldüğünde kapitalist üretim olanaksızlaşır. Ancak, sömürgeleri ele geçirecek, halkları köleleştirerek ve savaşlar açarak, bugünkü tekelci kapitalizmin büyük işadamlarının yalnızca ortalama bir kâr sağlamaya uğraştıklarını düşünmek gülünç olurdu. Hayır, tekelci kapitalizmin devindiricisi olan şey, ne ortalama kârdir, ne de genel olarak ortalama kârın bir miktar artması demek olan fazla-kârdir (*sur-profit*), ama özellikle azamî kârdir (*profit maximum*). Tekelci kapitalizmi, sömürgeleri ve diğer geri kalmış ülkeleri boyunduruk altına almaya ve sistemli bir biçimde soymaya, birçok bağımsız ülkeyi bağımlı duruma sokmaya, bugünkü kapitalizmin büyük işadamlarının kârların azamisini elde etmelerine olanak sağlayan en “elverişli iş” olan yeni savaşları düzenlemeye, ve ensonu, dünya ekonomik egemenliğini ele geçirmek için çabalar

harcamaya, bu gibi sonu ne olacağı bilinmeyen işlere girişmeye iten, işte bu azamî kâr sağlama zorunluluğudur.

Kapitalizmin temel ekonomik yasası şunu da kapsamaktadır: [bu yasa] kapitalist üretim tarzının gelişmesindeki bütün önemli olguları, onun yükseliş ve bunalım dönemlerini, zaferlerini ve yenilgilerini, değerlerini ve kusurlarını -çelişkili gelişmesinin bütün sürecini- [sayfa 97] tanımlamakla, bunları anlamak ve açıklamak olanağını yaratır.

İşte, birçok örnek arasında “göze çarpan” bir tanesi:

Kapitalist rejimde tekniğin hızlı ilerlemesini belirten ve kapitalizmin pratiğinden ve tarihinden çıkartılan olayları herkes bilmektedir, o zamanlar kapitalistler kendilerini ileri tekniğin savunucusu, üretim tekniğinin gelişmesinin devrimcileri olarak gösterirlerdi. Ancak aynı zamanda, kapitalist rejimde tekniğin gelişmesinin duraksamalara uğradığını gösteren bambaşka biçimde olgular da bilinmektedir, kapitalistler, o zaman da, yeni tekniğin gelişmesi karşısında tutucu bir tavır takınmakta, çok kez el ile yapılan çalışmaya başvurmaktaydılar.

Bu gözle görünür çelişkiyi nasıl açıklayabiliriz? Bunu ancak günümüz kapitalizminin temel ekonomik yasası ile, yani kârın azamisini elde etme zorunluluğu ile açıklayabiliriz. Yeni teknik kendisine daha büyük kârlar gösterince kapitalizm ondan yanadır. Yeni teknik kendisine artık daha büyük kârlar sezdirmezse, kapitalizm, elle yapılan çalışmaya dönüş yanlısıdır.

İşte, bugünkü kapitalizmin temel ekonomik yasasının özellikleri bunlardır.

Sosyalizmin bir temel ekonomik yasası var mıdır? Evet, vardır. Bu yasanın anaçizgileri ve istemleri nelerdir? Sosyalizmin temel ekonomik yasasının anaçizgileri ve istemleri aşağı yukarı şöyle formüleleştirilebilir: üstün bir teknik temel üzerinde sosyalist üretimi durmadan geliştirerek ve yetkinleştirerek, bütün toplumun durmadan artan maddî ve kültürel gereksinmelerinin azamî tatminini sağlamak.

Bunun için: azamî kâr sağlanacağına, toplumun maddî ve kültürel gereksinmelerinin azamî tatmini sağlanıyor; -yükselişten bunalıma, bunalımdan yükselişe- üretim duraksama-

larla geliştirileceğine, üretim durmaksızın [sayfa 98] artırılıyor; toplumun üretici güçlerinin yok edilişi ile birlikte gelen teknik gelişmenin devresel duraksamaları yerine, üstün bir tekniğin temeli üzerinde üretimin duraksamadan yetkinleşmesi sağlanıyor.

Deniyor ki, sosyalizmin temel ekonomik yasası, ulusal ekonominin uyumlu, orantılı gelişmesi yasasıdır. Bu yanlıştır. Ulusal ekonominin uyumlu gelişmesi ve bunun sonucu olarak, bu yasanın azçok sadık yansımaları teşkil eden bu ekonominin planlanması, ulusal ekonominin planlı gelişmesinin hangi amaçlarla yapıldığı bilinmezse ya da amaç açık değilse, kendiliğinden bir şey ifade etmezler. Ulusal ekonominin uyumlu gelişmesi yasası, ancak bu gelişmenin hedef aldığı bir görev varsa istenilen sonucu verebilir. Bu görev, ulusal ekonominin uyumlu gelişme yasasının kendisi tarafından sağlanamaz. Böyle olunca, bu görevi, ulusal ekonominin planlanması haydi haydi sağlayamaz. Bu görev yukarıda açıklanan istemler biçiminde sosyalizmin temel ekonomik yasasınca içeril-mektedir. Böylece ulusal ekonominin uyumlu gelişmesi yasası, ancak sosyalizmin temel ekonomik yasasına dayandığı takdirde etkisini sonuna kadar yerine getirebilir.

Ulusal ekonominin planlanması, ancak iki koşulun yerine getirilmesiyle olumlu sonuçlar sağlayabilir: *a)* ulusal ekonominin uyumlu gelişmesi yasasının istemlerini doğru olarak yansıtıyorsa; *b)* sosyalizmin temel ekonomik yasasının istemlerini her yerde hesaba katıyorsa.

VIII. ÖTEKİ SORUNLAR

1) Feodal rejimde ekonomi-dışı zor sorunu.

Kuşkusuz ki, ekonomi-dışı zor, feodalizmin temelini oluşturmamakla birlikte, feodallerin ekonomik iktidarını pekiştirmeye yardım etmiştir; feodalitenin temeli, toprağın feodal mülkiyetinde bulunur. [sayfa 99]

2) Kolhozcu ocağının kişisel mülkiyeti sorunu. Ekonomi politik elkitabı taslağında “her kolhozcu ocağının, kişisel yararlanma için, bir inek, küçükbaş hayvanlar ve kümes hayvanları

vardır” demek yanlış olurdu. Bilinir ki, gerçekte, inek, küçükbaş hayvanlar, kümes hayvanları vb. kişisel yararlanma konusu değildir, kolhozcu ocağın kişisel *mülkiyetindedir*. “Kişisel yararlanma” deyimi, herhalde tarımsal artelin örnek-tüzüğünden aktarılmıştır. Ama burada bir yanlışlık vardır. Daha büyük bir özenle hazırlanmış olan SSCB Anayasası bu konuda başka şey söylemektedir; Anayasada deniliyor ki:

“Her kolhozcu ocağı, ... eve bitişik toprak üzerinde yardımcı bir ekonomiye, bir konuta, üretici hayvanlara, kümes hayvanlarına ve küçük tarım aletlerine sahiptir.”

Kuşkusuz bu doğrudur.

Ayrıca, daha ayrıntılı olarak şöyle demek gerekir: her kolhozunun kendisi, yerel koşullara göre birden şu kadar ineğe, (yerel koşullara göre saptanacak sayıda) şu kadar koyuna, keçiye, domuza ve sınırsız sayıda kümes hayvanına (ördek, kaz, tavuk, hindi) sahiptir.

Bu ayrıntıların yabancı ülkelerdeki yoldaşlarımız için büyük bir önemi vardır; bunlar, bizde kolektif tarım gerçekleşen” beri kolhoz ocağında Özel mülkiyet olarak özellikle nelerin kaldığını tam olarak bilmek istemektedirler.

3) Köylülerin eskiden toprak sahiplerine ödedikleri kira bedelleri ve toprak satın alışıının gerektirdiği masraflar sorunu.

Elkitabı taslağında toprağın ulusallaştırılması sonucunda “köylülük, toprak sahiplerine ödediği –yılda hemen hemen 500 milyon ruble (“altın” olduğunu ekleyelim)– kiralardan kurtulmuştur” denmektedir. Bu sayıyı açıklamak gerekir, çünkü sanıyorum ki, bu, bütün [sayfa 100] Rusya’daki toprak kiralarnı değil, yalnızca Rus illerinin çoğunluğunu kapsamaktadır. Şunu da gözönünde tutmak gerekir ki, Rusya’nın bazı çevre-bölgelerinde, kira, aynı olarak ödenmekteydi, görünüşe göre elkitabını yazarlar bunu hesaba katmamışlardır. Ayrıca şunu da unutmamak gerekir ki, köylülük, yalnızca kiradan değil, bir de yıllık toprak satm alınışı için gerekli harcamalardan kurtulmuştur. Elkitabı taslağında bu hesaba katılmış mıdır? Bana kalırsa, hayır; oysa hesaba katılması gerekirdi.

4) Tekellerin devlet aygıtı ile kaynaşması sorunu.

“Kaynaşma” (*fusion*) sözcüğü yerinde değildir. Bu terim, tekellerle devletin yakınlaşmasını yüzeysel ve tasvirî bir biçimde ifade etmektedir, ama devlet aygıtının tekellerle yalnızca kaynaşmasını değil, bağımlı hale girmesini doğuran bu yakınlaşmanın ekonomik anlamını ortaya koymamaktadır. Böyle olunca “kaynaşma” sözcüğünü atmak ve yerine “devlet aygıtının tekellere bağımlılığı” sözcüklerini koymak gerekirdi.

5) SSCB’nde makinelerin kullanılışı sorunu.

Elkitabı taslağında, “SSCB’nde topluma emek tasarrufu sağladıkları her durumda makineler kullanılır” denmektedir. Bu konunun, böyle ifade edilmemesi gerekir. Önce, SSCB’nde makineler her zaman topluma emek tasarrufu sağlamaktadır; bu yüzden SSCB’nde topluma emek tasarrufunda bulunmayan makine örneği tanımıyoruz. İkinci olarak, makineler emek tasarrufunda bulunmakla kalmayarak, üstelik, insanların çalışmasını kolaylaştırıyorlar, bu yüzden, bizim koşullarımızda, kapitalist koşulların tersine olarak, işçiler, çalışmalarında seve seve makine kullanmaktadırlar.

Söylenmesi gereken şey şudur: makineler hiç bir yerde SSCB’nde olduğu kadar seve seve kullanılmazlar, çünkü topluma emek tasarruf ettirirler ve işçilerin çalışmalarını kolaylaştırırlar. Ve SSCB’nde işsizlik olmadığı [sayfa 101] için, işçiler, makineleri, ulusal ekonomide seve seve kullanırlar.

6) İşçi sınıfının kapitalist ülkelerdeki maddî durumu sorunu.

İşçi sınıfının maddî durumu sözkonusu olduğunda, genellikle üretimde çalışan işçiler akla gelmektedir, ama yedek ordu diye adlandırılan işsizler ordusunun, maddî durumu hesaba katılmamaktadır. İşçi sınıfının maddî durumunun bu şekilde incelenmesi doğru mudur? Değildir sanırım. Eğer işsizler, bir yedek [işçi] ordusu oluşturuyorlarsa, ve bunların emek-güçlerini satma dışında bir yaşama olanakları yoksa, işsizler, zorunlu olarak işçi sınıfından sayılmalıdırlar; böyle olunca da, onların sefil durumları, çalışan işçilerin durumu üzerinde kesenkes etkide bulunacaktır. Düşünceme göre, kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfının maddî durumları saptandığı zaman, işsiz işçiler yedek

ordusunun durumunu da hesaba katmak gerekmektedir.

7) Ulusal gelir sorunu.

Bence, elkitabı taslağına, *kesirlikle* ulusal gelir konusunda yeni bir bölüm eklenmelidir.

8) Sosyalizmin ekonomi politiğinin yaratıcıları, Lenin ve Stalin hakkında elkitabının özel bölümü sorunu.

Bence, “*Sosyalizmin marksist öğretisi. Lenin ve Stalin tarafından sosyalizmin ekonomi politiğinin yaratılışı*” bölümü kaldırılmalıdır. Bu bölüm elkitabında kesin olarak yarırsızdır, çünkü yeni bir şey getirmemektedir ve yalnızca önceki bölümlerde daha çok ayrıntı ile söylenenleri zayıf bir şekilde yinelemektedir.

Öteki sorunlara gelince, Ostrovityanov, Leontiyev, Şepilov, Gatovski ve diğer yoldaşların “önerileri”ne ekleyecek gözlemlerim yoktur. [sayfa 102]

IX. MARKSİST BİR EKONOMİ POLİTİK ELKİTABININ ULUSLARARASI ÖNEMİ

Görüşüme göre, yoldaşlar, marksist bir ekonomi politik elkitabının bütün önemini yeterli bir şekilde hesaba katmamaktadırlar. Bu elkitabı yalnızca bizim Sovyet gençliğimiz için gerekli değildir. Bu kitap, özellikle, bütün ülkelerdeki komünistler ve onlara yakın olan kişiler için gereklidir. Yabancı ülkelerdeki yoldaşlarımız, kapitalist boyunduruğundan kurtulmak, ülkenin ekonomisini sosyalizmin ruhuna göre dönüştürmek için ne yaptığımızı; köylülüğün dostluğunu kazanmak için ne yaptığımızı; daha dün sefil ve güçsüz olan ülkemizi zengin ve güçlü bir ülke haline dönüştürmek için ne yaptığımızı; kolhozların ne olduğunu; üretim araçlarının toplumsallaşmasına karşın neden meta üretimini, parayı, ticareti vb. sürdürdüğümüzü bilmek istiyorlar. Bunları ve daha birçok şeyi, sırf bir merak nedeni ile değil, ama bizden öğrenmek ve bizim deneyimimizden yararlanmak için bilmek istiyorlar. Bu yüzden, iyi bir marksist ekonomi politik elkitabının yayınlanmasının yalnızca ulusal bakımdan bir önemi değil, üstelik uluslararası bakımdan büyük bir siyasal önemi

bulunmaktadır.

Bu yüzden, yalnızca ülke içinde değil, aynı zamanda sınırlarımızın dışında da devrimci gençliğe başucu kitabı olacak bir elkitabı gerekmektedir. Bu kitap fazla şişkin olmamalıdır, aksi halde başucu kitabı olamaz, özümlemesinde, onunla başa çıkmada sıkıntı çekilir. Oysa, gerek ülkemizin ekonomisini, gerek kapitalizmin ve sömürgeci sistemin ekonomisini ilgilendiren bütün temel konuları kapsamalıdır.

Tartışmalar sırasında bazı yoldaşlar elkitabımın içine bir sürü yeni bölümün eklenmesini önerdiler; tarihçiler, tarih hakkında; politikacılar, politika hakkında; felsefeciler, [sayfa 103] felsefe hakkında; iktisatçılar, iktisat hakkında. Ancak, bu, elkitabımı ölçüsüz şekilde genişletirdi. Bu, elbette kabul edilemez. Elkitabı, ekonomi politik sorunlarını aydınlatmak için tarihsel yöntemi kullanmıştır, bu demek değildir ki, ekonomi politik elkitabını bir ekonomik ilişkiler tarihi haline sokmamız gerekir.

En çok 500, 600 sayfalık bir elkitabı gereklidir – fazla değil. Bu, marksist ekonomi politik konusunda bir başucu kitabı, bütün genç komünistler için yararlı bir armağan olacaktır.

Kaldı ki, yabancı komünist partilerinin çoğunun marksist yetişme düzeyinin eksik olmasından dolayı, bu elkitabı, o ülkelerin daha yaşlı kadroları için de çok yararlı olacaktır.

X. EKONOMİ POLİTİK ELKİTABI TASLAĞINI YETKİNLEŞTİRME YOLLARI

Tartışma sırasında bazı yoldaşlar elkitabı taslağını “yıkma” yönünde fazla gayretkeşlik gösterdiler; yazarlarını yanılğılarından ve atlamalarından dolayı kınadılar ve taslağın o kadar başarılı olmadığını öne sürdüler. Bu, doğru değildir. Kuşkusuz, elkitabında yanılğılar ve atlamalar vardır – önemli bir çalışmada aşağı yukarı her zaman böyle şeyler olur. Ne de olsa, tartışmaya katılanların büyük çoğunluğu elkitabı taslağının, buna karşın, gelecekteki elkitabına temel oluşturabileceğini ve yalnızca bazı düzeltmeler ve bazı eklere gerek olduğunu kabul ettiler. Gerçekten, taslağı, mevcut ekonomi politik elkitapları ile karşıla-

tırmak, onun, mevcut elkitaplarını bir boy aştığı sonucuna varmak için yeterlidir. Bu, taslağın yazarlarının büyük bir başarısıdır.

Düşünceme göre, onu yetkinleştirmek için sınırlı üyeli bir komisyon atamak gerekir, bu komisyona, hem taslağın yazarlarını ve tartışmaya katılanlardan çoğunlukta [sayfa 104] olanları ve hem de, aynı zamanda çoğunluğa karşı gelenleri, elkitabı taslağının sert eleştiricilerini de katmalıdır.

Komisyona bilgili bir istatistikçinin alınması iyi olur, kendisi rakamları doğrular ve taslağa yeni istatistikler ekleyebilir; aynı zamanda resmî tümcelerin doğruluğunu denetleyecek tecrübeli bir hukuk yazarnının da alınması gerekir.

Komisyon üyelerini geçici olarak bütün öteki çalışmalarından bağışık tutmak, kendilerinin maddî olanaklarını tam olarak sağlamak, ve böylece bu çalışmaya kendilerini tam olarak vermelerini sağlamak gerekir.

Ayrıca, elkitabının kesin biçimini sağlamak için, örneğin üç kişilik bir yazıkurulu atamalıdır. Bu, aynı zamanda, ne yazık ki, elkitabı taslağında tamamen eksik olan üslup birliği için gereklidir.

Elkitabının hazırlanmış olarak Merkez Komitesine sunulması süresi: bir yıl. [sayfa 105]

1 Şubat 1952

Notkin Yoldaş,

Size hemen yanıt vermedim, çünkü sorularınızı ivedi saymadım. Kaldı ki, ivedilik gerektiren ve, doğal olarak, dikkati çekip onu sizin mektubunuzdan ayıran başka sorular bulunmaktadır.

Noktası noktasına yanıtlıyorum.

Birinci nokta.

Düşünceler'imde¹⁴ toplumun bilimsel yasalar karşısında güçsüz olmadığı, insanların ekonomik yasaları bilmekle, onları toplumun yararına kullanabilecekleri bilinen [sayfa 106] tezi yer almaktadır. İddia ediyorsunuz ki, bu tez, toplumun öteki oluşumlarına uygulanamaz; bu tez, ancak sosyalizm ve komünizm

¹⁴ *Düşünceler* ile, "SSCB'nde Sosyalizmin Ekonomik Sorunları" adlı yazı kaleme alınmıştır. -Ed.

için geçerlidir, örneğin kapitalist rejimde ekonomik süreçlerin kendiliğindenliği, toplumun, ekonomik yasaları kendi yararına kullanmasına olanak vermez.

Yanlış. Burjuva devrimi döneminde, örneğin Fransa'da, burjuvazi, feodalizme karşı, üretim ilişkileri ile üretici güçlerin niteliği arasındaki zorunlu uygunluk yasasını kullanmış; feodal üretim ilişkilerini yıkmış; yeni, burjuva üretim ilişkilerini yaratmış ve onları feodal rejimin bağrında gelişmiş bulunan, üretici güçlerin niteliğiyle uyuşur hale sokmuştur. Burjuvazi, bunu, kendi özel yetileri dolayısıyla değil, bunda büyük çıkar olduğu için yapmıştır. Feodaller, buna, aptallıklarından dolayı değil, bu yasanın uygulanışını engellemekte büyük çıkarları olduğundan dolayı karşı gelmekteydiler.

Ülkemizdeki sosyalist devrim, için aynı şeyi söyleyebiliriz. İşçi sınıfı, üretim ilişkileri ile üretici güçlerin niteliği arasındaki zorunlu uygunluk yasasını kullanmış, burjuva üretim ilişkilerini devirmiş, yeni, sosyalist üretim ilişkileri kurmuş ve onları üretici güçlerin niteliği ile uyuşur hale sokmuştur. Bunu, kendi özel yetileri gereğince değil, bunda büyük çıkar olduğu için yapabilmiştir. Burjuva devrimi şafağında öncü güç iken, bir karşı-devrimci güce dönüşmeye vakit bulmuş olan burjuvazi, bu yasanın uygulanışına karşı bütün yollara başvurarak direndi – bu direniş, ne örgütlenme eksikliğinden, ne de ekonomik süreçlerin kendiliğindenliğinin onu direnmeye ittiğinden ötürüydü; başlıca neden, burjuvazinin bu yasanın uygulanmamasındaki büyük çıkarıydı.

Buna göre:

1. Ekonomik süreçlerin, ekonomik yasaların, toplumun [sayfa 107] yararına kullanılması, yalnızca sosyalist ve komünist rejimde değil, ama öteki biçimlenmelerde de az ya da çok büyük bir ölçüde meydana gelmektedir.

2. Sınıflı bir toplumda, ekonomik yasalardan yararlanma, her zaman ve her yerde, sınıfsal nedenlerle olur, ve her zaman ve her yerde, ekonomik yasaların toplumun yararına kullanılmasını sağlayan, öncü olan sınıftır, oysa çökmekte olan sınıflar buna karşı gelirler.

Burada, proletarya ile tarih boyunca üretim ilişkilerinde devrimler yapan sınıflar arasındaki fark şudur ki, proletaryanın sınıfsal çıkarları toplumun büyük çoğunluğunun çıkarları ile çakışmaktadır; çünkü proletarya devrimi, şu ya da bu sömürü biçiminin kaldırılması anlamına gelmeyip, her tür sömürünün yok oluşu anlamına gelmektedir, oysa öteki sınıfların devrimleri, sömürünün şu ya da bu biçimini kaldırırken kendi dar sınıf çıkarlarının ötesine gitmemekteydiler, ve bu çıkarlar toplumun çoğunluğunun çıkarları ile çelişki halinde bulunmaktaydı.

Düşünceler'de, ekonomik yasaların, toplumun çıkarma kullanılmalarnı sağlayan nedenlerden sözedilmektedir. Şöyle denmektedir:

“Doğayı ilgilendiren alanlarda yeni bir yasanın bulunuşu ve onun uygulanması, azçok engele raslamadan gerçekleşiyorsa, ekonomik alanda toplumun çökmekte olan güçlerinin çıkarlarına zarar getiren yeni bir yasanın bulunuşu ve uygulanması, bu güçler tarafından en enerjik bir direniş ile karşılaşır.”¹⁵

Oysa siz bu sözlere hiç dikkat etmemişsiniz.

İkinci nokta.

Üretim ilişkileri ile üretici güçlerin niteliği arasındaki tam uygunluğun, ancak sosyalist ve komünist rejimde sağlanabileceğini ve öteki biçimlenmelerde ancak [sayfa 108] tam olmayan bir uygunluğa varlabileceğini öne sürmektesiniz.

Yanlış. Burjuva devrimini izleyen dönemde, burjuvazi, feodal üretim ilişkilerini yıktığı ve burjuva üretim ilişkilerini kurduğu zaman, kuşkusuz, burjuva üretim ilişkilerinin üretici güçlerin niteliğine tamamen uygun olduğu dönemler olmuştur. Aksi halde, kapitalizm, burjuva devriminden sonra hızla gelişemezdi.

Sonra, “tam uygunluk” sözcükleri, kesin anlamları içinde ele alınamazlar. Bunları, sosyalist rejimde, üretim ilişkileri, üretici güçlerin gelişmesi karşısında, hiç bir şekilde geri kalmaz anlamında yorumlamak olanaksızdır. Üretici güçler, üretimin en devingen ve en devrimci güçleridir. Sosyalist rejimde de bunlar, kuşkusuz üretim ilişkilerinin önünden giderler. Ancak

¹⁵ Bu kitabın 68. sayfasına bakınız. -Ed.

bir süre geçtikten sonradır ki, üretim ilişkileri, üretici güçlerin niteliğine uygun duruma gelir.

Böyle olunca “tam uygunluk” sözcüklerini nasıl anlamak gerekir? Şöyle anlamak gerekir: sosyalist rejimde, olaylar, genellikle üretim ilişkileri ile üretici güçler arasında bir çatışmaya kadar varmazlar; toplum, geri kalmış üretim ilişkileri ile üretici güçlerin niteliğini zamanında uygunluğa ulaştırma olanağına sahiptir. Sosyalist toplum bunu gerçekleştirme olanağına sahiptir, çünkü bağında, karşı koyusu örgütleyecek, çökmekte olan bir sınıf yoktur. Elbette, sosyalist rejimde de üretim ilişkilerini değiştirmek gerektiğini anlamayan geri kalmış atalet kuvvetleri olacaktır; ancak, kuşkusuz, olayları bir çatışmaya vardırılmadan bunları yola getirmek kolay olacaktır..!

Üçüncü nokta.

Sizin düşüncelerinizden şu anlam çıkıyor ki, üretim araçlarını ve her şeyden önce ulusallaştırılmış işletmelerimizde imal edilen üretim aletlerini bir meta olarak [sayfa 109] görüyorsunuz.

Sosyalist rejimimizde üretim araçlarına bir meta olarak bakılabilir mi? Bence kesin olarak bakılamaz.

Meta, üretimin bir ürünüdür ki, o, her alıcıya satılır; ve satış anında metam sahibi mülkiyet hakkını yitirir, oysa alıcı, metam sahibi olur; o, onu başkasına yeniden satabilir, rehin edebilir, bırakıp çürütebilir. Bu tanımlama, üretim araçlarına uyar mı? Uymadığı açıktır. Önce, üretim araçları, her alıcıya, hatta kolhozlara bile “satılmazlar”; onlar yalnızca devlet tarafından işletmeler arasında dağıtılırlar. İkinci olarak, üretim araçlarının sahibi devlet, onları şu ya da bu işletmeye teslim ettiği zaman üretim araçlarının üzerindeki mülkiyet hakkını hiç bir zaman yitirmez, tersine, mülkiyetlerini eksiksiz olarak korur. Üçüncü olarak, devletten üretim araçları almış bulunan işletme müdürleri, onun sahibi olmadıkları gibi, tersine, bu üretim araçlarının devletin saptadığı planlara uygun biçimde kullanılması için devlet tarafından yetkili kılınmış kimselerdir.

Görüldüğü gibi, rejimimizde, üretim araçları, hiç bir şekilde meta kategorisine sokulamazlar.

Böyle olunca, üretim araçlarının değerinden, onların ma-

liyetinden, satış bedellerinden vb. niçin sözedilmektedir?

Bunun iki nedeni vardır.

Önce, hesaplar için, hesaplaşmalar için, işletmelerin verimli ya da zararlı niteliğini saptamak için, bu işletmeleri yoklamak ve denetlemek için buna gerek vardır. Ancak bu, sorunun yalnızca biçimsel yanıdır.

İkinci olarak, dış ticaretin yaranı için, üretim araçlarını yabancı devletlere satabilmek için, bunun zorunluluğu vardır. Burada, dış ticaret alanında, ama *ancak bu alanda*, bizim üretim araçlarımız, gerçekten birer metadır ve fiilen (tırnak arasında olmayarak) satılırlar. [sayfa 110]

Böylece, dış ticaret alanında, işletmelerimizde imal edilen üretim araçları öz bakımından da, biçim bakımından da, meta niteliğini sürdürmektedirler; oysa, ülkenin içindeki ekonomik dolaşımda, üretim araçları meta niteliğini yitirirler, meta olmaktan çıkarlar, değer yasasının etki alanı dışına çıkarlar ve yalnızca metam dış görünüşünü (hesap vb.) korurlar.

Bu özelliği nasıl açıklamalı?

Bunun nedeni şudur ki, bizim sosyalist koşullarımızda, ekonomik gelişme, devrimlerle değil, derece derece değişikliklerle yapılır, o zaman, eski, doğrudan doğruya yok edilmemektedir, yeniye uymak için o, niteliğini değiştirmekte ve yalnızca biçimini sürdürmektedir; yeniye gelince, o, eskiyi, doğrudan doğruya yok etmez, ama onun içine girer, biçimini kırmadan ve ama onu, yeninin gelişmesi için kullanarak, niteliğini, görevlerini değiştirir. Durum yalnızca meta için böyle değildir, ama ekonomik dolaşımımızda para için de aynı durum vardır, nasıl ki, eski görevlerini yitirerek ve yenilerini kazanarak, bankalar da, biçimlerini koruyarak sosyalist rejim tarafından kullanılırlar.

Eğer sorun biçimsel bakımdan, olguların yüzeyinde oluşan süreçler bakımından ele alınırsa, ekonomimizde, kapitalist kategorilerin sözde yürürlükte kaldığı yanlış sonucuna varılır. Ancak sorun, ekonomik sürecin içeriği ile biçimi arasında, gelişmenin derin süreçleri ile yüzeydeki olgular arasında kesin bir ayırım yapan marksist görüş açısından incelendiği zaman tek doğru olan şu sonuca varılabilir: bizde kapitalizmin eski kategorileri-

nin dış görünüşü özellikle korunmuştur; öze gelince, bu kategoriler ulusal ekonominin, sosyalist ekonominin gelişmesinin zorunluluklarına göre kökünden değişmişlerdir.

Dördüncü nokta.

Öne sürüyorsunuz ki, değer yasası, tarım tarafından [sayfa 111] üretilen ve devlete stok fiyatlarına teslim edilen “üretim araçları”nın fiyatları üzerinde düzenleyici bir etkide bulunmaktadır. Bunu söylerken, hammaddeler olarak “üretim araçları”nı, örneğin pamuğu gözönüne getiriniz. Buna, keten, yün ve diğer tarımsal hammaddeleri de katabilirsiniz. .

Önce şunu not edelim ki, bu durumda, tarım, “üretim araçları” üretmez, ancak üretim araçlarının birini, hammaddeleri üretir. “Üretim araçları” üzerinde sözcük oyunu yapmamalı. Marksistler üretim araçları üretiminden sözettikleri zaman, her şeyden önce, üretim aletleri üretimini kastetmektedirler; Marx, buna, “tümüne, üretimin kemik ve kas sistemi diyebileceğimiz çalışmanın mekanik araçları”, “toplumsal üretimin belirli bir dönemindeki ayırdedici karakteristik belirtileri”ni oluşturan sistem adını vermektedir. Üretim araçlarının bir kısmını (hammaddeleri), üretim aletleri dahil olmak üzere, bütün üretim araçları ile aynı düzeyde ele almak, marksizme karşı suç işlemek olur, çünkü marksizm, üretim aletlerinin bütün öteki üretim araçlarına oranla belirleyici rolünden hareket etmektedir. Herkes bilir ki, üretim aletlerinin imali için bazı türden hammaddelerin gerekli olmasına karşın, hammaddelerin kendileri, üretim aletleri üretemezler, oysa hiç bir hammadde üretim araçları olmadan üretilemez.

Devam edelim. Notkin yoldaş, değer yasası, tarım hammaddeleri fiyatı üzerinde, sizin öne sürdüğünüz gibi, *düzenleyici* bir etkide bulunmuyor mu? Eğer bizde tarımsal hammaddelerin fiyatları “serbest” oynasaydı, eğer rekabet ve üretim anarşisi yasası bizde var olsaydı, eğer planlı bir ekonomimiz olsaydı, eğer hammaddelerin üretimi bir plana göre düzenlenmeseydi, [değer yasasının etkisi] düzenleyici olurdu. Ancak bütün bu “eğer”ler, ulusal ekonomi sisteminde bulunmadıklarına göre, [sayfa 112] tarımsal hammaddelerin fiyatları üzerinde değ-

er yasanın etkisi hiç bir şekilde düzenleyici olamaz. Önce, bizde, tarımsal hammaddelerin fiyatları kesindir, plan tarafından saptanmıştır, “serbest” değildir. İkinci olarak, tarımsal hammaddelerin hacmi, ne kendiliğinden olarak, ne de beklenmedik unsurlar tarafından saptanır, o, plan tarafından saptanır. Üçüncü olarak, tarımsal hammaddelerin üretimi için gerekli üretim aletleri, kişilerin ya da kişi gruplarının ellerinde değil, devletin elinde toplanmıştır. Bundan sonra değer yasanın düzenleyici rolünden geriye ne kalır? Görüldüğü gibi yasanın kendisi, yukarıda belirtilen sosyalist üretimden ayrılmaz olgular tarafından düzene sokulmaktadır.

Sonuç olarak, değer yasanın tarımsal hammaddelerin fiyatlarının oluşumu üzerinde etkide bulunduğu, onun etkenlerinden biri olduğu yadsınmaz. Ama bu etkinin düzenleyici bir etki olmadığını ve olamayacağını da ister istemez kabul etmek gerekir.

Beşinci nokta.

Ulusal ekonominin, sosyalist ekonominin verimliliğinden söz ederken, planlı ulusal ekonomimizin verimli işletmelere özel bir tercihte bulunmadığını ve bunların yanında verimi olmayan işletmelerin varlığını kabul ederek, ekonomide verimlilik ilkesinin kendisini sözümona yıkacağını iddia eden bazı yoldaşlara, *Düşünceler* yazısında karşı çıkmıştım. *Düşünceler*'de değişik işletmelerin ve üretim dallarının verimliliğinin, aşırı üretim bunalımlarına karşı bizi koruyan ve üretimin sürekli bir artışını sağlayan sosyalist üretimin bize sağladığı üstün verimlilik ile hiç bir şekilde karşılaştırılmayacağı yazılıdır.

Ancak bu sözlerden, değişik işletmelerin ve üretim dallarının verimliliğinin özel bir değeri olmadığı ve ciddi bir ilgi gerektirmediği anlamını çıkarmak yanlış olur. [sayfa 113]

Bu, elbette yanlıştır. Değişik işletmelerin ve üretim dallarının verimliliğinin üretimimizin gelişmesinde çok büyük bir önemi vardır. Gerek inşaatı, gerek üretimi planlarken, bunun hesaba katılması gerekir. Bu, gelişmesinin şimdiki aşamasında, ekonomik çalışmamızın alfabesidir.

Altıncı nokta.

“Elle tutulur derecede şekli bozulmuş bir görünüş altında genişletilmiş üretim” şeklindeki kapitalizm tanımlamanızın ne anlamda anlaşılacağı pek bilinmemektedir. Böyle üretimler, ve üstelik genişletilmiş olarak, gerçekten mevcut değildir.

Dünya pazarı bölündükten ve (Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya, Fransa) gibi en önemli kapitalist ülkelerin güçlerinin dünya olanaklarına uygulanış alanı daralmaya başladığından beri, kapitalizmin gelişmesinin devresel niteliğinin – üretimin artışının ve kısılmasının– buna karşın süregelmesi gerektiği apaçiktir. Böyle olmakla birlikte, bu ülkelerde üretimin genişlemesi, kısılmış bir temel üzerinde oluşacaktır, çünkü bu ülkelerdeki üretim hacmi azalarak gidecektir.

Yedinci nokta.

Dünya kapitalist sisteminin genel bunalımı, özellikle Sovyetler Birliği'nin kapitalist sistemden ayrılması dolayısıyla, Birinci Dünya Savaşı sırasında başlamıştır. Bu, genel bunalımın ilk aşaması olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında, hele Avrupa ve Asya'da halk demokrasisi ülkelerinin kapitalist sistemden kopmasından sonra, genel bunalımın ikinci aşaması gelişti. Birinci Dünya Savaşı döneminde birinci bunalım ve İkinci Dünya Savaşı döneminde ikinci bunalım, bağımsız, ayrı, birbirinden kopuk olarak değil de, dünya kapitalizminin genel bunalımının gelişmesinin aşamaları olarak görülmelidirler.

Dünya kapitalizminin bu genel bunalımı, yalnızca politik ya da yalnızca ekonomik bir bunalım mıdır? Ne ^[sayfa 114] biri, ne de öteki. Bu, genel bir bunalımdır, yani dünya kapitalist sisteminin bütün yönlerini etkileyen, aynı derecede ekonomiyi de, politikayı da sarmalayan bir bunalımdır. Bu bunalımın temelinde, bir yandan kapitalizmin dünya ekonomik sisteminin durmadan daha belirgin olan çözülüşünün bulunduğu, ve öte yandan da, kapitalizmden kopan ülkelerin, SSCB'nin, Çin'in ve diğer halk demokrasisi ülkelerinin, büyümekte bulunan ekonomik gücü bulunduğu, kavranmaktadır. ^[sayfa 115]

21 Nisan. 1952

YAROŞENKO yoldaş, son zamanlarda SSCBK(B) P Merkez Komitesi Politbüro üyelerine, kasım ayında tartışılan bazı sorunlarla ilgili ve 20 Mart günlü bir mektup ilettili. Bu mektubun yazarı, ne tartışma ile ilgili başlıca belgelerin, ne Stalin yoldaşın *Düşünceler* yazısının, Yaroşenko yoldaşın “görüşlerini hiç hesaba katmadıklarından” yakınmaktadır. Yaroşenko yoldaş, mektubunda, ayrıca kendisine, bir yıl ya da onsekiz ay içinde ulaştırabileceği bir “Sosyalizmin Ekonomi Politikası” kitabını yazması için yetki verilmesini ve bu amaçla kendisine iki yardımcı katılmasını önermektedir.

Saniyorum ki, Yaroşenko yoldaşın yakınmalarını ve [sayfa

116] önerisini özü bakımından incelemek gerekir.

Yakınlardan başlayalım.

Sözü geçen belgelerde hiç hesaba katılmayan Yaroşenko yoldaşın “görüşü” nedir?

I. YAROŞENKO YOLDAŞIN BAŞLICA YANLIŞI

Eğer Yaroşenko yoldaşın görüşünü iki sözcükle nitelendirmek gerekirse, onun marksist olmadığını ve bu yüzden görüşlerinin tamamen yanlış olduğunu söylemek gerekir.

Yaroşenko yoldaşın temel yanlışı, toplumun gelişmesinde, üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin rolü konusunda marksizmden uzaklaşması; üretici güçlerin rolünü aşırı bir biçimde abartması, ve üretim ilişkilerinin rolünü aynı derecede küçümsemesi ve sonunda üretim ilişkilerinin sosyalist rejimde üretici güçlerin bir parçasından ibaret olduğunu söylemesindedir.

Yaroşenko yoldaş, “uzlaşmaz sınıf çelişkileri” olduğu zaman, o koşullarda, üretim ilişkilerinin “üretici güçlerin gelişmesini engellediklerinden” üretim ilişkilerinin belirli bir rol oynadıklarını kabul edebiliyor. Ancak bu rolü de olumsuz bir role, üretici güçlerin gelişmesini engelleyen, bu gelişmeyi felce uğratan bir etken rolüne indiriyor. Yaroşenko yoldaşın görüşüne göre, üretim ilişkilerinin, başka olumlu görevleri yoktur.

“Uzlaşmaz sınıf çelişkilerinin” yok olduğu, ve üretim ilişkilerinin “üretici güçlerin gelişmesini artık engellemediği” sosyalist rejime gelince, Yaroşenko yoldaş, burada, üretim ilişkilerinin bağımsız her rolünün, ne olursa olsun sözkonusu olamayacağı; üretim ilişkilerinin, gelişmenin önemli bir etkeni olmaktan çıktıklarını ve bir bütün içinde, bir parça olarak üretici güçlerin içinde yok olduklarını sanıyor. Yaroşenko yoldaşa göre, sosyalist [sayfa 117] rejimde, “insanlar arasındaki üretim ilişkileri, bu örgütün aracı olarak, unsuru olarak, üretici güçler örgütünün bir parçasıdır”. (Yaroşenko yoldaşın Politbüroya mektubuna bakınız.)

Böyle olunca sosyalizmin ekonomi politığının başlıca görevi nedir? Yaroşenko yoldaş, yanıt veriyor:

“Böyle olunca sosyalizmin ekonomi politiğinin başlıca sorunu, sosyalist toplumda insanlar arasında üretim ilişkilerini incelemek değil de, toplumsal üretimde üretici güçlerin örgütlenmesinin bilimsel bir teorisini, ulusal ekonominin gelişmesinin planlanması teorisini hazırlamak ve geliştirmektir.” (Yaroşenko yoldaşın tartışmanın genel kurulundaki demecine bakınız.)

Yaroşenko yoldaşın ekonomimizde değişik mülkiyet biçimlerinin var oluşu, meta dolaşımı, değer yasası vb. gibi sosyalist rejimin ekonomik sorunları ile ilgilenmemesi, aslında, [bu tutumu ile] açıklanmaktadır, çünkü bunların ikinci derecede, yalnızca skolastik tartışmalara yolaçmaya yarayan sorunlar olduğunu kabul etmektedir. Açık olarak ilân etmektedir ki, kendi [yazacağı] sosyalizmin ekonomi politiğinde, “Bizde çok kez skolastik bir nitelik taşıyan -değer, meta, para, kredi, politika, vb.- gibi sosyalizmin ekonomi politiğinin şu ya da bu kategorilerinin rolü konusundaki tartışmalar; toplumsal üretimde üretici güçlerin rasyonel bir örgütlenişi, bu örgütlenişin temelinde bulunacak bilimsel ilkelerin hazırlanması konusundaki sağlam düşüncelere yerlerini bırakırlar.” (Yaroşenko yoldaşın tartışmanın genel kurulundaki demecine bakınız.)

Yani, ekonomik sorunları kapsamayan bir ekonomi politik.

Yaroşenko yoldaş sanıyor ki, sosyalizmden komünizme özel güçlüklerle karşılaşmadan geçmek için “üretici güçlerin rasyonel bir örgütlenişi” yeterlidir. Bunun, komünizme [sayfa 118] geçmek için tamamen yeterli olduğunu sanmaktadır. Açıkça diyor ki, “Sosyalist rejimde, komünist bir toplumun kuruluşu için savaşım, üretici güçlerin iyi düşünülmüş bir örgütlenişi ve onların toplumsal üretimde rasyonel kullanılışı için savaşıma indirgenmektedir.”. (Tartışmanın genel kurulundaki demece bakınız.)

Yaroşenko yoldaş, zafer çığlıkları ile ilân ediyor ki, “komünizm, toplumsal üretimde üretici güçlerin en yüksek bilimsel örgütleniş biçimidir.”

Yani, böylece, komünist rejim, aslında, yalnızca “üretici güçlerin rasyonel bir örgütlenmesinden” ibaret olurdu.

Yaroşenko yoldaş bütün bunlardan, bütün toplumsal oluşumlar için ortak bir ekonomi politik olamayacağı sonucunu, yani iki ekonomi politik olması gerektiğini: biri sosyalizm-öncesi toplumsal oluşumlar için, ki bunun amacı insanlar arasındaki üretim ilişkilerini incelemektir; öteki sosyalist rejim için, ki bunun amacı, üretim ilişkilerini, yani ekonomik [ilişkileri] incelemek değil de, üretici güçlerin rasyonel örgütlenişi sorunlarını incelemek olacaktır, sonuçlarını çıkartmaktadır.

Yaroşenko yoldaşın görüşü budur.

Bu görüş hakkında ne denebilir?

Önce, üretim ilişkilerinin toplum tarihindeki rolünün üretici güçlerin gelişmesini felce uğratan engeller olmakla yetindiği, yanlıştır. Marksistler, üretim ilişkilerinin köstek rolü oynadığını söyledikleri zaman, herhangi bir üretim ilişkisini değil de, ancak üretici güçlerin gelişmesine artık tekabül etmeyen ve bunun sonunda onların gelişmesini köstekleyen üretim ilişkilerini gözönüne getirirler. Ancak, eski üretim ilişkilerinden başka, bilindiği gibi yenileri de vardır ki, bunlar eskilerin yerine geçerler. Denebilir mi ki, yeni üretim ilişkilerinin rolü, üretici güçlerin kösteği rolüne indirgenir? Kuşkuşuz ^[sayfa 119] hayır. Tersine, yeni üretim ilişkileri, üretici güçlerin sonraki ve üstelik güçlü gelişmesini belirleyen *başlıca* ve kesin gücün ta kendisidir; ve bu ilişkiler olmazsa, bu«ün kapitalist ülkelerde olduğu gibi üretici güçler sürünmeye mahkûm olurlar.

Hiç kimse beş yıllık planlar süresince Sovyet sanayimizin üretici güçlerinin dev gelişmesini yadsıyamaz. Ancak, eğer Ekim 1917'de, ecki kapitalist üretim ilişkileri yerine, yeni, sosyalist üretim ilişkileri getirmiş olmasaydık, bu gelişme olmazdı. Üretim ilişkilerinde, ülkemizin ekonomik ilişkilerinde bu devrim olmasaydı, bizde üretici güçler bugün kapitalist ülkelerde olduğu gibi sürünmeye devam ederdi.

Hiç kimse 20-25 yıldır tarımımızdaki üretici güçlerin dev gelişmesini yadsıyamaz. Ancak, 1930 yıllarında kırsal bölgelerde eski kapitalist üretim ilişkilerinin yerine, yeni, kolektivist üretim ilişkilerini kurmasaydık, bu gelişme olamazdı. Üretimde bu devrim yapılmıyaydı, tarımımızın üretici güçleri, bugün kapita-

list ülkelerde olduğu gibi sürünmeye devam ederdi.

Kuşkusuz, yeni üretim ilişkileri her zaman yeni olarak kalmazlar, kalamazlar; eskimeye başlarlar ve üretici güçlerin sonraki gelişmesi ile çelişkiye düşerler; yavaş yavaş üretici güçlerin en önemli devindiricisi rollerini yitirip, onların köstekleri haline gelirler. O zaman, bu zamanı geçmiş üretim ilişkilerinin yerine yenileri belirir, bunların rolü, üretici güçlerin sonraki gelişmesinin başlıca devindiricisi olmaktadır.

Üretim ilişkilerinin gelişmesinin bu özelliği, –[üretim ilişkilerinin] üretici güçlerin kösteği olmak rolünden, onları ileriye doğru iten esas devindirici haline girmesi, ve esas devindirici rolünden üretici güçlerin kösteği haline girmesi– marksist diyalektik materyalizmin temel öğelerinden birini oluşturur. Bunu, bugün bütün [sayfa 120] marksizmi öğrenmeye yeni başlayanlar bilmektedirler. Görülüyor ki, Yaroşenko yoldaşın bilmediği de budur.

İkinci olarak, üretim ilişkilerinin, yani ekonomik [ilişkilerin] bağımsız rolünün sosyalist rejimde yok oluşu; üretim ilişkilerinin üretici güçler tarafından yutulmuşu; sosyalist rejimde toplumsal üretimin üretici güçlerin örgütlenmesine indirgenişi, yanlıştır. Marksizm, toplumsal üretime, ayrılmaz iki görünüşü olan bir bütün olarak bakar: toplumun üretici güçleri (toplum ile kendisi için vazgeçilmez olan maddî nimetleri sağlaması için toplumun savaşımlarını verdiği doğa güçleri arasındaki ilişkiler), ve üretim ilişkileri (üretim süreci sırasında insanların kendi aralarındaki ilişkileri). Bunlar, toplumsal üretimin, ayrılmaz biçimde birbirlerine bağlı bulunmakla birlikte, değişik iki yönüdür. Ve özellikle, üretimin değişik iki yönünü meydana getirdikleri içindir ki, birbirine karşı, karşılıklı etkide bulunabilirler. Bu iki yönün birinin öteki tarafından yutulabileceğini ve ötekinin onun tamamlayıcı parçası olabileceğini iddia etmek, marksizme karşı en ağır suç işlemek demektir.

Marx diyor ki: “Üretimde, insanlar, yalnız doğa üzerinde değil, birbirleri üzerinde de etkili olurlar. Ancak belirli bir biçimde işbirliği yaparak ve etkinliklerini karşılıklı olarak değiş-tokuş ederek üretimde bulunurlar. Üretmek için birbirleriyle belirli bağ-

lantılar ve ilişkiler içine girerler, ve ancak bu toplumsal bağıntı ve ilişki sınırları içindedir ki, doğa üzerinde etkili olur, üretimde bulunurlar.”¹⁶

Bunun sonucu olarak, toplumsal üretim, birbiriyle ayrılmaz biçimde bağlı bulunmakla birlikte, iki değişik ilişki kategorisini ifade eden iki görünüşe sahiptir: insanların doğa ile ilişkileri (üretici güçler), ve üretim süreci [sayfa 121] içinde insanların birbiri arasındaki ilişkiler (üretim ilişkileri). İster sosyalist rejim, ister başka toplumsal oluşumlar sözkonusu olsun, yalnızca, üretimin bu iki yönünün aynı zamanda var oluşu, bize toplumsal üretimi verir. .

Öyle anlaşılıyor ki, Yaroşenko yoldaş Marx ile tamamen aynı fikirde değildir. Marx’ın bu tezinin sosyalist rejime uygulanamayacağı kanısındadır. Bu yüzden, sosyalizmin ekonomi politikasının görevini, üretici güçlerin rasyonel örgütlenişine indirgiyor, ve üretim ilişkilerini, yani ekonomik ilişkileri silip süpürüyor ve bunları üretici güçlerden yalıtıyor.

Bunun sonucu olarak, Yaroşenko yoldaş, marksist bir ekonomi politik yerine, bize Bogdanov’un *Örgütlenmenin Genel Bili-mi* tarzında bir şey önermektedir.

Böylece, üretici güçlerin üretimin en devingen ve en devrimci güçleri olduğu doğru düşüncesinden hareket eden Yaroşenko yoldaş, bu fikri, zırva olacak kadar aşınılaştırıyor, sosyalist rejimde, üretim ilişkilerinin, ekonomik ilişkilerin rolünü yadsımaya kadar varıyor; bunu yapmakla da, sözcüğün tam anlamıyla, toplumsal bir üretim yerine, bize, üretimin dar, tek yanlı bir teknolojisini, Buharin’in “toplumsal örgütlenmenin tekniği” tarzında bir şeyi önermektedir.

Marx der ki: “Varlıklarının toplumsal üretiminde, [yani yaşamları için gerekli maddî değerlerin üretiminde, -J. S.] insanlar, aralarında zorunlu, kendi iradelerine bağlı olmayan belirli ilişkiler kurarlar; bu üretim ilişkileri, onların maddî üretici güçlerinin belirli bir gelişme derecesine tekabül eder. Bu üre-

¹⁶ Karl Marx, *Ücretli Emek ve Sermaye - Ücret, Fiyat ve Kâr*, Sol Yayınları, Ankara 1078, s. 41. -Ed.

tim ilişkilerinin tümü, toplumun iktisadî yapısını, belirli toplumsal bilinç şekillerine tekabül eden bir hukukî ve siyasî üstyapının üzerinde yükseldiği somut temeli oluşturur.” (*Ekonomi Politîğin Eleştirisine Katkı*’nın. “Önsöz”üne bakınız.¹⁷)

Bir başka deyişle, sosyalist toplum dahil, her toplumsal oluşumun insanlar arasındaki üretim ilişkilerinin tümü tarafından oluşturulan ekonomik temeli vardır. Şu soru ortaya çıkar: Yaroşenko yoldaşın görüşüne göre, sosyalist rejimin ekonomik temeli nedir? Bildiğimiz gibi Yaroşenko yoldaş, şimdiden, azçok bağımsız bir alan olarak, sosyalist rejimde üretim ilişkilerini tasfiye etmiştir, ondan kalan küçük kısmı da üretici güçlerin örgütlenmesi içine sokmuştur. Sosyalist rejimin kendine özgü ekonomik bir temeli var mıdır? diye akla bir soru gelecektir. Apaçiktır ki, üretim ilişkileri, sosyalist rejimde, azçok bağımsız güç olarak yok olduğuna göre, bu rejim kendine özgü ekonomik temelden yoksun kalmaktadır.

Yani, kendi ekonomik temeli olmayan bir sosyalist rejim, bu gülünç bir şey değil mi?..

Kendi ekonomik temeli olmayan bir toplumsal rejim var olabilir mi? Görülüyor ki, Yaroşenko yoldaş, olabileceğini düşünüyor. Ama marksizme gelince, o, böyle toplumsal rejimlerin var olmadığı kanısındadır.

Son olarak komünizmin üretici güçlerin rasyonel örgütlenmesi demek olduğu; komünist rejimin esas bakımından üretici güçlerin rasyonel örgütlenmesini indirgendiği; komünizme büyük güçlükler olmadan üretici güçlerin rasyonel bir biçimde örgütlenmesi ile geçilebileceği, yanlıştır. Bizim yazılarımızda komünizmin bir başka tanımlanması, bir başka formülü vardır, Lenin’in formülü: “*Komünizm, Sovyet iktidarı, artı, bütün ülkenin elektrikleştirilmesidir.*”. Görülüyor ki, Lenin’in formülü Yaroşenko yoldaşın hoşuna gitmemektedir, ve kendisi onun yerine kendine göre bir başkasını getirmektedir: “*Komünizm, toplumsal üretimde üretici güçlerin* [sayfa 123] *en yüksek bilimsel ör-*

¹⁷ Karl Marx, “Önsöz”, *Ekonomi Politîğin Eleştirisine Katkı*, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 25. -Ed.

gütlenme biçimidir.”

Önce, Yaroşenko yoldaşın öne sürdüğü bu “bilimsel örgütlenmenin en yüksek biçiminin” ya da üretici güçlerin “rasyonel” örgütlenmesinin tam olarak ne demek olduğunu, onun somut kapsamını kimse tam olarak bilmemektedir. Yaroşenko yoldaş bu efsanevî formülü Genel Kurulda verdiği demeçlerde, komisyonlardaki tartışmalarda, Politbüro üyelerine yazdığı mektupta onlarca kez yinelemektedir; ancak hiç bir yerde, komünist rejimin esas olarak indirgeneceği üretici güçlerin bu “rasyonel örgütlenişini doğru olarak anlamak için ne yapmak gerektiğini açıklamak çabasında bulunmak için tek bir sözcük söylememektedir.

İkinci olarak, iki formül arasında seçim yapmak gerekirse, reddedilmesi gereken, tek doğru olan Lenin’in formülü değildir, Yaroşenko yoldaşın, gözle görünür bir biçimde baştan savma olan ve marksist olmayan, Bogdanov’un cephaneliğinden, *Örgütlenmenin Genel Bilimi*’nden aktarılmış formülüdür.

Yaroşenko yoldaş sanıyor ki, ürünlerin bolluğunu sağlamak ve komünizme geçmek, “herkese emeğine göre” formülünden, “herkese gereksinmesine göre” formülüne geçmek için üretici güçleri rasyonel bir biçimde örgütlemeyi başarmak yeterlidir. Bu, sosyalizmin ekonomik gelişmesi yasaların hiç anlamamaktan doğan büyük bir yanıltır. Yaroşenko yoldaş sosyalizmden komünizme geçişin koşullarını fazla basit, çocukcasına basit bir biçimde görmektedir. Yaroşenko yoldaş anlamıyor ki, kolhozcu grup mülkiyeti, meta dolaşımı vb. gibi ekonomik olguların varlığının sürüp gitmesine olanak vermekle, ne toplumun bütün gereksinmelerinin karşılanmasını sağlayabilecek bir ürün bolluğu sağlanabilir, ne de “herkese gereksinmesine göre” formülüne geçilebilir. Yaroşenko yoldaş anlamıyor ki, “herkese gereksinmesine göre” [sayfa 124] formülüne geçmeden önce, toplum bir sürü aşamalardan geçerek ekonomik ve kültürel yönden kendi kendini yeniden eğitmeli, bu aşamalar sırasında yalnızca yaşamayı sürdürmek için bir araç olan emek, toplumun gözünde ilk hayatî gereksinme durumuna gelecektir; ve toplumsal mülkiyet, toplumun varlığının değişmez ve dokunulmaz teme-

li durumuna girecektir.

Komünizme geçişi hazırlamak için, salt sözle değil, gerçek geçişi hazırlamak için, önce hiç olmazsa üç önkoşulun yerine gelmesi gerekmektedir.

1. Önce, üretici güçlerin hayalî bir “rasyonel örgütlenmesi” ile değil, gelişmede üretim araçlarının üretimine öncelik tanıyarak, bütün toplumsal üretimin sürekli gelişmesini sağlamak gereklidir. Üretim araçlarının üretiminin gelişmesinin önceliği, yalnızca kendi işletmelerinin ve ulusal ekonominin bütün öteki dallarındaki işletmelerin donatımının sağlanması gerektiğinden dolayı değil, aynı zamanda, bu olmadan genişletilmiş yeniden üretimin sağlanmasının, kesin olarak olanaksız olduğu için, gereklidir.

2. İkinci olarak, kademeli aşamalarla, kolhozlara kâr sağlayarak, ve sonuçta bütün topluma da kâr sağlayarak, kolhoz mülkiyetini ulusal mülkiyetin düzeyine çıkarmak ve gene kademeli aşamalarla, meta dolaşımının yerine bir ürün değişimi sistemini getirmek gerekir ki, merkezî iktidar, ya da başka herhangi merkezî toplumsal ekonomik [örgüt], toplumsal üretimin bütün ürünlerini toplumun yararına kullanabilsin.

Sosyalist rejimde, toplumun üretim ilişkileri ile üretici güçleri arasında hiç bir çelişki olmadığını öne sürdüğü zaman, Yaroşenko yoldaş aldanmaktadır. Kuşkusuz, bizim üretim ilişkilerimiz şimdiki durumda öyle bir devir geçiriyorlar ki, üretici güçlerin gelişmesine tam olarak tekabül ediyorlar ve onları dev adımlarla ilerletiyorlar. [sayfa 125] Ancak, rahat etmemiz ve üretici güçlerimiz ile üretim ilişkilerimiz arasında hiç bir çelişki olmadığını sanmamız bir yanılgı olurdu. Çelişkiler vardır, ve kuşkusuz olacaktır, çünkü üretim ilişkilerinin gelişmesi üretici güçlerin gelişmesine göre geri kalmaktadır ve kalacaktır. Eğer yönetici kurumlar doğru bir siyaset uygularlarsa, bu çelişkiler, uzlaşmaz çelişkiler halinde soysuzlaşa-mâzlar ve üretim ilişkileri ile toplumun üretici güçleri arasında bir çatışmaya varamazlar. Yaroşenko yoldaşın önerdiği gibi yanlış bir siyaset izlersek, durum bambaşka olur. O zaman bir çatışma kaçınılmaz olur, ve üretim ilişkilerimiz, o zaman üretici güçlerin sonraki gelişmesi için

çbk ağır bir engel olmak tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar.

Bu yüzden, yönetici kurumların görevi, olgunlaşan çelişkileri zamanında not edip, üretim ilişkilerini üretici güçlerin gelişmesine uyduracak biçimde, zamanında önlemını almaktır. Bu söylediklerimiz, her şeyden önce grup mülkiyeti -kolhoz mülkiyeti-, meta dolaşımı gibi ekonomik olguları ilgilendirir. Kuşkusuz bugün, sosyalist ekonomiyi geliştirmek için bu olguları başarı ile kullanıyoruz ve bunlar, toplumumuza yadsınılmaz hizmetler sağlıyorlar. Yakın bir gelecekte gene de hizmette bulunacaklarına kuşku yoktur. Ama devletin, ulusal ekonominin ve özellikle tarımın tam olarak planlamasına engel olmakla bu olguların daha bugünden üretici güçlerimizin güçlü gelişmesini engellemeye başladıklarını görmemek, bağışlanmaz bir gaflet olur. Kuşkusuz, ne kadar zaman geçerse, bu olgular, ülkemizin üretici güçlerini o kadar çok engelleyeceklerdir. Böylece, gereken şey, yavaş yavaş kolhoz mülkiyetini bütün halkın mülkiyeti durumuna dönüştürmek ve aynı şekilde kademeli aşamalarla, meta dolaşımının yerine ürünlerin değişimini getirmek ve çelişkileri böylece tasfiye etmektir. [sayfa 126]

3. Üçüncü olarak, toplumun bütün üyelerine fiziksel ve zihinsel yeteneklerinin bütün alanlarda gelişmesini sağlayacak toplumsal ve kültürel bir gelişme sağlamak gerekir ki, toplum üyeleri, toplumsal gelişmenin faal yapıcıları olabilecek biçimde yeterli bir eğitim alabilsinler, özgürlük içinde bir meslek sağlayabilsinler ve mevcut işbölümü uyarınca bütün yaşamları süresince tek bir mesleğe perçinlenmiş bulunmasınlar. Bunun için ne yapmak gerekir?

Toplum üyelerinin bu kadar önemli kültürel bir ilerleyişinin, emeğin bugünkü durumunun ciddî biçimde değişmeden sağlanabileceğini sanmak yanlış olur. Bunun için önce işgününün en azından altı saate ve daha sonra beş saate indirmek gerekir. Toplumun bütün bireylerinin geniş bir öğretime sahip olmaları için yeterince boş zamanları olmasını sağlamak bakımından bu gereklidir. Bunun için, aynı zamanda, zorunlu politeknik eğitim sağlanmalıdır, toplumun bütün bireylerinin özgür olarak bir meslek seçmesi ve yaşamları boyunca herhangi tek bir mesleğe

bağlı kalmaması için bu gereklidir. Bu amaçla, konut koşullarını da köklü bir biçimde iyileştirmek gerekir, en azından işçilerin ve memurların gerçek gündelikleri iki katma ve belki de daha fazlaya çıkartılmalı, bu, gerçek gündeliklerin miktar olarak artması ile, ve hele geniş tüketim maddelerinin fiyatlarını sistemli olarak düşürmeye devam etmekle,” sağlanmalıdır.

Komünizme geçişi hazırlayacak olan temel koşullar bunlardır.

Ancak *bütün* bu önkoşullar, tüm olarak ele alınarak yerine getirildikleri zaman, toplum üyelerinin gözünde çalışma bir angarya olmaktan çıkacak, ve “*varlığının ilk gereksinmesi*” (Marx) olacaktır; ve “*çalışma bir yük değil,, bir zevk olacaktır*” (Engels); toplumsal mülkiyet, toplumun bütün üyeleri tarafından toplumsal [sayfa 127] varlığın değişmez ve dokunulmaz temeli sayılacaktır.

Ancak tüm olarak alınan *bütün* bu önkoşullar yerine getirildikleri zaman, “herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre” sosyalist formülünden, “herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre” komünist formülüne geçilebilecektir.

Bu, bir ekonomiden, sosyalizm ekonomisinden, başka, üstün bir ekonomiye, komünizm ekonomisine tümünden geçişi oluşturacaktır.

Sosyalizmden komünizme geçişin, Yaroşenko yoldaşın hayal ettiği kadar kolay bir şey olmadığı görülüyor.

Ekonomik düzenin son derece derin değişmeler gerektiren bu karmaşık ve önemli görevi, Yaroşenko yoldaşın yaptığı gibi, “üretici güçlerin rasyonel örgütlenişine” indirgemek istemek, marksizmin yerine bogdanovculuğu getirmek istemek demektir.

II. YAROŞENKO YOLDAŞIN BAŞKA YANLIŞLARI

1. Yanlış bir noktadan yola çıkan Yaroşenko yoldaş, bundan, ekonomi politüğün niteliği ve amacı hakkında da yanlış sonuçlar çıkarmaktadır.

Her toplumsal oluşumun özgül ekonomik yasaları olduğu olgusundan hareket ederek, Yaroşenko yoldaş, bütün toplumsal oluşumlar için geçerli bir ekonomi politiğın zorunluluğunu yadsımaktadır. Ancak tamamen aldanmaktadır, ve bu konuda Engels ve Lenin gibi marksistlerle çatışmaktadır.

Engels, ekonomi politiğın, “çeşitli insan toplumlarının içinde üretim ve değışimde buldukları, ve sonuç olarak, ürünlerin her kez içinde bölüşüldükleri koşulların ve biçimlerin bilimi olarak”¹⁸ tanımlamaktadır. [sayfa 128]

Böyle olunca, ekonomi politik, herhangi bir toplumsal oluşumun değıl, değışik toplumsal oluşumların gelişim yasalarını inceler.

Bu görüş tarzi, bilindiğı gibi, Lenin tarafından tamamen kabul edilmekteydi; Lenin, Buharin’in *Geçiş Dönemi Ekonomisi* kitabı konusundaki eleştirici notlarında, Buharin’in ekonomi politiğın etki alanını meta üretimi ile ve her şeyden önce kapitalist üretim ile sınırlamakla yanıldığını söylemiş ve Buharin’in, burada, “*Engels’e oranla bir adım geride*” bulunduğunu belirtmiştir.

Ekonomi politik elkitabı taslağında yer alan ve ekonomi politiğın, “insan toplumunun gelişmesinin değışik aşamalarında, ürünlerin toplumsal üretiminin ve dağıtımının yasalarını” inceleyen bilim dalı olduğunu belirten ekonomi politik tanımlaması, bu görüşlere tümüyle uymaktadır.

Ve bu, anlaşılır bir şeydir. Değışik toplumsal oluşumlar, ekonomik gelişmelerinde, yalnızca kendi özgül yasalarına değıl, bütün oluşumlar için ortak olan ekonomik yasalara da uyarlar; örneğın, aynı bir toplumsal üretimde üretici güçlerle üretim ilişkilerinin birliğı, ve bütün toplumsal oluşumların gelişme sürecinde üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki ilişkiler gibi yasalara uyarlar. Bunun sonucu olarak, toplumsal oluşumlar, birbirinden yalnızca kendi özgül yasalarıyla ayrılmış bulunmazlar; aynı zamanda, herbiri için ortak olan ekonomik yasalar tarafından birbirlerine bağılı bulunurlar.

Engels, “Burjuva ekonomisinin bu eleştirisini sonuna ka-

¹⁸ Friedrich Engels, *Anti-Dühring*, s. 254. -Ed.

dar götürebilmek için, üretim, değişim ve bölüşümün kapitalist biçimini bilmek yetmiyordu. Ona öngelen ya da daha az gelişmiş ülkelerde onun yanında hâlâ varlıklarını sürdüren biçimler de, hiç değilse anaçizgileri içinde, irdelenmeli ve karşılaştırma konuları hizmeti görmeliydiler.”¹⁹ derken tamamen haklıydı. [sayfa 129]

Burada, bu konuda Yaroşenko yoldaşın Buharin’i öykündüğü apaçaktır.

Devam edelim. Yaroşenko yoldaş iddia ediyor ki kendi “Sosyalizmin Ekonomi Politigi”nde: “değer, meta, para, kredi vb. gibi ekonomi politigin kategorileri yerine toplumsal üretimde üretici güçlerin rasyonel bir örgütlenişi hakkında sağlıklı incelemeler yer almaktadır”; bunun sonucu olarak da, *bu* ekonomi politigin konusu sosyalizmin üretim ilişkileri *olmayip*, “üretici güçlerin bilimsel örgütlenişinin teorisinin hazırlanışı ve geliştirilmesi, dünya ekonomisinin planlanması vb.” olacaktır; sosyalist rejimde, üretim ilişkileri kendilerine özgü bütün önemlerini yitirerek, tamamlayıcı bir parçası olacakları üretim ilişkileri tarafından yutulacaklardır.

Şunu söylemem gerekir ki, şimdiye kadar bizde yolunu şaşmış hiç bir “marksist” böyle saçmalıklar sıralamamıştı. Gerçekten, ekonomik sorunları olmayan, üretim sorunları olmayan sosyalizmin bir ekonomi politigi ne demektir? Böyle bir ekonomi politik var olabilir mi? Sosyalizmin ekonomi politikinde, ekonomik sorunların yerine, üretici güçlerin örgütlenişi sorunlarını getirmek ne anlama gelir? Bu, sosyalizmin ekonomi politikini tasfiye etmeye varır. Yaroşenko yoldaşın yaptığı da budur: sosyalizmin ekonomi politikini tasfiye etmektedir. Bu raslantıda, her noktasında Buharin’e erişmektedir. Buharin, kapitalizmin yok edilmesiyle birlikte, ekonomi politikinin de yok edilmesi gerektiğini söylüyordu. Yaroşenko yoldaş, sosyalizmin ekonomi politikini tasfiye ederken, bunu söylemiyor, *yapıyor*. Aslında Buharin ile tamamen aynı fikirde değilmiş gibi gözüküyor, ancak bu bir kurnazlıktan başka bir şey değildir, ucuz bir kurnazlık. Gerçekte, Buharin’in vaazda bulunduğu ve Lenin’in [sayfa 130] karşı

¹⁹ Friedrich Engels, *Anti-Dühring*, s. 255. -Ed.

çıkacağı şeyi yapıyor. Yaroşenko yoldaş Buharin'in izinde yürümektedir.

Devam edelim. Yaroşenko yoldaş, sosyalizmin ekonomi politığının sorunlarını üretici güçlerin rasyonel örgütlenişi sorununa, ulusal ekonominin planlanması sorunlarına, vb. indiriyor. Ancak ağır bir biçimde aldaniyor. Üretici güçlerin rasyonel örgütlenişi, ulusal ekonominin planlanması" vb. sorunları, ekonomi politığın değil, yönetici kurumların ekonomik politikasının konusudur. Bunlar karıştırılmaması gereken iki ayrı alandır. Yaroşenko yoldaş bu iki değişik şeyi karıştırmıştır, ve işte pek kötü bir duruma düşmüştür! Ekonomi politik, insanlar arasındaki üretim ilişkilerinin gelişmesinin yasalarını inceler. Ekonomik siyaset ise ondan pratik sonuçlar çıkarır, onları somutlaştırır, günlük eyleminde onlardan esinlenir. Ekonomi politığı, ekonomik siyasetin sorunları ile yüklemek, onu bilim olarak öldürmek demektir.

Ekonomi politığın konusu insanlar arasındaki üretim ilişkileri, ekonomik ilişkilerdir. Bu ilişkiler şunları kapsar: a) üretim araçlarının mülkiyet biçimleri; b) değişik toplumsal grupların üretimdeki yerleri, ve onların karşılıklı ilişkileri ya da Marx'ın deyimini kullanırsak, bu biçimlerden çıkan "faaliyetlerinin değişimi"; c) bunlara tamamen bağlı olan, ürünlerin dağıtım biçimleri. Bütün bunlar, ekonomi politığın konusunu oluşturur.

Bu tanımlamada, Engels'in tanımlamasında bulunan "değişim" sözcüğü eksiktir. Bunun nedeni şudur: çok kişi, genellikle, "değişim" sözcüğünden, meta değişimini anlar, ancak bu, bütün toplumsal oluşumlara değil, yalnızca aralarında bazılarına özgüdür, bu yüzden bazan bir anlaşmazlık doğmaktadır, oysa Engels, "değişim" sözcüğünden, yalnızca meta değişimini anlamamaktadır. Oysa görmekteyiz ki, Engels'in "değişim" sözcüğünden [sayfa 131] anladığı şey, önce verdiğimiz tanımlamada yerini bulmaktadır, onun tümleyici parçasıdır. Dolayısıyla, ekonomi politığın konusunun bu tanımlaması, Engels'in tanımlaması ile tamamen uyuşmaktadır.

2. Bu ya da şu toplumsal oluşumun temel ekonomik yasasından sözedilirken, çoğu kez, söylenmese de, bu oluşumun

birçok temel ekonomik yasası olamayacağı, ancak bir tek temel ekonomik yasası olacağı kabul edilir, özellikle bir *temel* yasa olduğu için böyledir. Aksi halde, her toplumsal oluşum için elimizde birçok temel ekonomik yasamız olurdu, bu da temel yasa kavramıyla çelişir. Ama, Yaroşenko yoldaş başka düşüncededir. Sosyalizmin, bir değil, birçok temel ekonomik yasası olabileceği kanısındadır. İnanılacak gibi değil, ama böyle. Tartışmanın genel kurulundaki demecinde demişti ki:

“Toplumsal üretimin ve yeniden-üretimin maddî kaynaklarının hacmi ve aralarında var olan ilişki, toplumsal üretimde istihdam edilen emek-gücünün niceliği ve artış umudu tarafından belirlenmiştir. Bu, sosyalist rejimde toplumsal üretimin ve yeniden-üretimin yapısını koşullandıran, sosyalizmin temel ekonomik yasasıdır.”

Bu, sosyalizmin birinci temel ekonomik yasasıdır.

Aynı demecinde Yaroşenko yoldaş iddia ediyor ki:

“Sosyalist toplumda, I. ve II. Kesim²⁰ arasındaki ilişkiyi koşullandıran, çalışmaya yetenekli tüm nüfusu toplumsal üretime çekmek için gerekli oranda üretim araçlarını üretme gereğidir. Bu, sosyalizmin temel ekonomik yasasıdır ve aynı zamanda bütün Sovyet yurttaşlarının çalışma haklarını sağlayan anayasamızın bir gereğidir.”

Bu, böylece, sözümona, sosyalizmin ikinci temel yasasıdır.

Ensonu, Yaroşenko yoldaş, Politbüro üyelerine yolladığı [sayfa 132] mektupta diyor ki:

“Buradan hareket ederek, bana öyle geliyor ki, sosyalizmin temel ekonomik yasasının çizgilerini aşağıdaki şekilde formüle edebiliriz: toplumun maddî ve kültürel yaşam koşullarını durmadan artıracak ve yetkinleştirecek üretim.”

Bu da sosyalizmin üçüncü bir temel ekonomik yasası oluyor.

Bütün bu yasalar sosyalizmin temel ekonomik yasası mıdır ya da yalnızca bir tanesi midir, hangisidir? Yaroşenko yoldaş,

²⁰ I. Kesim ile üretim araçları üretimi, II. Kesim ile tüketim araçları üretimi ifade edilir. -ç.

Politbüro üyelerine yolladığı son mektubunda bu sorulara hiç bir yanıt vermemektedir. Politbüro üyelerine yazdığı mektupta sosyalizmin temel ekonomik yasasını saptarken, herhalde Genel Kuruldaki tartışmada, üç ay önce, sosyalizmin temel ekonomik yasasının başka iki formülünü verdiğini “unutmuş” olacaktır, görünürde tamamen kuşku uyandırıcı bir oyunun farkına varılmayacağını sanmıştır. Ama görüldüğü gibi, bu umudu gerçekleşmedi.

Kabul edelim ki, Yaroşenko yoldaşın formülünü verdiği ilk iki sosyalizmin temel ekonomik yasaları yoktur; ve böylece, Politbüro üyelerine sunduğu mektubundaki üçüncü formülü, Yaroşenko yoldaş, sosyalizmin temel ekonomik yasası saymaktadır. Yaroşenko yoldaşın mektubuna bakalım.

Yaroşenko yoldaş, Stalin yoldaşın *Düşünceler* yazısında vermiş olduğu sosyalizmin temel ekonomik yasasının tanımlaması ile aynı kanıda olmadığını yazıyor. Diyor ki: “Bu tanımlamadaki en önemli yan, ‘bütün toplumun ... gereksinmelerinin azamisini sağlamaktır.’ Burada üretim, bu en önemli amaca, yani gereksinmelerin giderilmesine erişmek için bir araç olarak gösterilmektedir. Bu tanımlama, sizin formül haline soktuğunuz sosyalizmin temel ekonomik yasasının, üretimin önceliğinden [sayfa 133] değil de, tüketimin önceliğinden hareket ettiğiniz kanısını uyandırıyor.”

Apaçiktır ki, Yaroşenko yoldaş, aslında sorunu hiç anlamamıştır ve görmemektedir ki, tüketim ya da üretimin öncelikleri hakkındaki sözlerinin burada hiç de yeri yoktur. Bu ya da şu toplumsal sürecin başka bir sürece olan önceliğinden sözedildiği zaman, genellikle bu iki sürecin azçok aynı türden olduğu, örtülü olarak kabul edilir. Üretim araçları üretiminin, tüketim araçları üretimine karşı önceliğinden sözedilebilir, edilmelidir; çünkü iki durumda da sözkonusu olan üretimdir, yani azçok aynı türden olan şeylerdir. Ancak, tüketimin üretim üzerindeki önceliğinden ya da üretimin tüketim üzerindeki önceliğinden sözedilemez, sözetmek yanlış olur; çünkü üretim ve tüketim kesin olarak farklı iki alandır, kuşkusuz birbirine bağlıdır, ama ayırdır. Yaroşenko yoldaş, herhalde burada üretimin ya da

tüketimin önceliğinin değil de, örneğin sosyalist toplumda toplumun toplumsal üretime tanıdığı *amacın*, toplumsal üretimi bağımlı kıldığı *görevin* sözkonusu olduğunu kavrayamıyor. Yaroşenko yoldaş, “sosyalist toplumun ve bütün öteki toplumların yaşamlarının temeli üretimdir” dediği zaman böylece bir kez daha tamamen konunun dışına çıkıyor. Yaroşenko yoldaş unutuyor ki, insanlar, üretimde bulunmak için üretimde bulunmazlar, gereksinmelerini gidermek için üretimde bulunurlar. Unutuyor ki, toplumun gereksinmelerinin giderilmesinden kopan üretim, söner ve ölür.

Genel olarak, sosyalist ya da kapitalist üretimin izlediği amaçtan, sosyalist ya da kapitalist üretimin bağımlı tutulduğu görevlerden sözedüebilir mi? Bunun yapılabileceği ve yapılması gerektiği kanısındayım. Marx der ki: “Kapitalist üretimin dolaysız amacı meta üretimi [sayfa 134] değil, ama artı-değer ya da gelişmiş biçimi ile kâr; ürün değil, artı-ürün üretmektir. Bu bakımdan, emeğin kendisi de, sermaye için kâr ya da artı-ürün yarattığı ölçüde verimlidir. Eğer işçi bunu yaratmıyorsa, emeği verimsizdir. Demek ki, kullanılan üretici emek kitlesi, sermayeyi, ancak onun sayesinde -ya da onunla ilgili olarak- artı-emeğin büyümesi ölçüsünde ilgilendirir; gerekli-emek zamanı diye adlandırdığımız şey ancak bu ölçüde gereklidir. Eğer emek bu sonucu sağlamıyorsa, gereksizdir ve durdurulmalıdır.

“Kapitalist üretimin amacı, her zaman, yatırılan asgarî sermaye ile, azamî artı-değeri ya da azamî artı-ürünü yaratmaktan ibarettir; eğer bu amaca, işçilerin aşırı çalıştırılmasıyla varılmıyorsa, sermaye, belirli bir ürünü elden gelen asgarî masrafla üretmek, emek-gücünü ve masrafları kısmak eğilimini gösterir...

“Bu kavrama göre, kapitalist üretimde, işçilerin kendileri, ne kendinde bir amaç, ne de üretimin amacı değil, basit üretim araçları olarak görünürler.” (*Artı-Değer Üzerine Teoriler*, c. II, Kısım 2.)²¹

Marx'ın bu sözleri, yalnızca, kısaca ve doğru olarak kapi-

²¹ Karl Marx, *Theorien über der Mehrwert*, Stuttgart 1919, s. 333-334. -Ed.

talist üretimin amacını tanımladığı için değil, ayrıca sosyalist üretime verilmesi gereken temel amacı, esas görevi belirttiği için de dikkate değer.

Böylece, kapitalist üretimin amacı kârdır. Tüketime geline, kapitalistlere ancak kâr sağladığı ölçüde gereklidir. Bunun dışında, tüketim sorunu kapitalisti ilgilendirmez. Kapitalist, insanı ve onun gereksinmelerini gözden kaçırmaktadır.

Sosyalist üretimin amacı nedir; sosyalist rejimde, toplumsal üretim hangi temel toplumsal görevin uygulanışına bağımlı tutulmamalıdır? [sayfa 135]

Sosyalist üretimin amacı kâr değildir, insan ve onun gereksinmeleridir, yani onun maddî ve kültürel gereksinmelerinin giderilmesidir. Stalin yoldaşın *Düşünceler* yazısında dendiği gibi sosyalist üretimin amacı “*bütün toplumun durmadan artan maddî ve kültürel gereksinmelerinin azamî ölçüde sağlanmasıdır.*”

Yaroşenko yoldaş, burada, tüketimin üretime karşı “önceliğinin” sözkonusu olduğunu sanıyor. Bu, kuşkusuz, onun bir düşünüş eksikliğidir. Gerçekte, burada, tüketimin önceliği değil, sosyalist üretimin temel amacına: bütün toplumun durmadan artan maddî ve kültürel gereksinmelerinin azamî ölçüde giderilmesini sağlamak amacına *bağımlılığı* sözkonusudur.

Yani bütün toplumun durmadan artan maddî ve kültürel gereksinmelerinin azamî ölçüde giderilmesi – işte sosyalist üretimin *amacı*; üstün bir teknik temel üzerinde sosyalist üretimi durmadan artırmak ve yetkinleştirmek – işte bu amaca erişmenin *aracı*. Sosyalizmin temel ekonomik yasası budur. Üretimin tüketim üzerindeki önceliğini sürdürmek isteyerek, Yaroşenko yoldaş, “sosyalizmin temel ekonomik yasasının”, “toplumun maddî ve kültürel yaşam koşullarını durmadan artırmak ve yetkinleştirmek” olduğunu iddia ediyor. Bu, tümüyle yanlışır. Yaroşenko yoldaş, Stalin yoldaşın *Düşünceler* yazısında açıklanan formülünü kaba bir biçimde sakatlıyor ve bozuyor. Onda, üretim bir araç iken amaç oluveriyor, ve toplumun durmadan artan maddî ve kültürel gereksinmelerinin azamî ölçüde giderilmesini sağlamak artık gereksiz duruma geliyor. Elimizde olan, üretimin artışı için bir üretim artışıdır, üretim kendinde (biza-

tihi) amaçtır, ve Yaroşenko yoldaş, insanı ve gereksinmelerini gözden kaçırmıştır.

Böylece, eğer sosyalist üretimin amacı olarak bakılan [sayfa 136] insanın kaybolması ile birlikte, Yaroşenko yoldaşın “anlayışına” göre marksizmin son izleri kayboluyorsa, bunda şaşılacak yan yoktur.

Bunun sonucu olarak, eninde sonunda Yaroşenko yoldaşta bulunan şey, üretimin tüketim üzerindeki “önceliği” değil, burjuva ideolojinin marksist ideoloji üzerindeki önceliğidir.

3. Başka bir sorun özel bir biçimde ortaya çıkmaktadır: Marx’ın yeniden-üretim teorisi sorunu. Yaroşenko yoldaş öne sürüyor ki, Marx’ın yeniden-üretim teorisi, ancak kapitalist yeniden-üretime uygulanabilir, onda sosyalist toplumsal oluşum dahil olmak üzere, öteki toplumsal oluşumlar için geçerli hiç bir şey yoktur. Diyor ki:

“Sosyalist toplumsal üretime Marx’ın kapitalist ekonomi için geliştirdiği yeniden-üretim şemasını uygulamak, Marx’ın öğretisi konusunda dogmatik bir kavram sahibi olmak ve onun öğretisinin özü ile çelişkiye düşmek demektir.” (Yaroşenko yoldaşın tartışmanın genel kurulundaki demecine bakınız.)

Sonra öne sürüyor ki: “... Marx’ın yeniden-üretim şeması, sosyalist toplumun ekonomik yasalarına tekabül etmemektedir ve sosyalist yeniden-üretimin incelenişi için temel oluşturamaz.” (IbicL)

Marx’m, üretim araçları üretimi (kesim I) ile tüketim nesneleri üretimi (kesim II) arasında belirli bir ilişki kuran basit yeniden-üretim teorisinden hareket ederek, Yaroşenko yoldaş, demektedir ki:

“I. ve II. kesimler arasında var olan ilişki, sosyalist toplumda, Marx’ın I. kesimin $d + a$ [değişen sermaye + artı-değer] ve II. kesimin s [değişmeyen sermaye] formülü koşuluna bağlı değildir. Sosyalizm koşullarında, I. ve II. kesimler arasında bu gelişmedeki karşılıklı bağımlılık ilişkisi var olmamalıdır.” (Ibid..) [sayfa 137]

Öne sürüyor ki,

“... I. ve II. kesimler arasında var olan ilişki konusunda

Marx'ın geliştirdiği teori, bizim sosyalist koşullarımızda kabul edilemez, çünkü Marx'ın teorisinin temeli kapitalist ekonomi ve onun yasalarıdır." (Yaroşenko yoldaşın Politbüroya gönderdiği mektuba bakınız.)

Yaroşenko yoldaş, Marx'ın yeniden-üretim teorisinin canına işte böyle okuyor.

Kuşkusuz, kapitalist üretimin yasalarını inceledikten sonra Marx'ın geliştirdiği yeniden-üretim teorisi, kapitalist üretimin özgöl çizgilerini yansıtmaktadır, ve doğal olarak, kapitalist meta üretimine özgü değer ilişkilerinin biçimini taşıtmaktadır. Başka türlü olamazdı. Ancak, Marx'ın yeniden-üretim teorisinde yalnızca bu şekli görmek ve onun geçerliliğini yalnızca kapitalist toplumsal oluşumla [sınırlamak], onun temelini, temel içeriğini sezinlememek, bu teori konusunda hiç bir şey anlamamak demektir. Eğer Yaroşenko yoldaş bu konuyu azıcık olsun anlarsaydı, Marx'ın yeniden-üretim şemalarının hiç bir şekilde yalnızca kapitalist yeniden-üretim özgöl çizgilerini yansıtmadıkları apaçık gerçeğini de anlardı, bunların, aynı zamanda, bütün toplumsal oluşumlar için ve özellikle sosyalist toplumsal oluşum için geçerli kalan yeniden-üretimle ilgili birçoek temel tezleri kapsadığını anlardı. Marx'ın yeniden-üretim teorisinin temel tezlerinden; toplumsal üretimin üretim araçları üretimi ile tüketim araçları üretimine bölünmesi tezi; genişlemiş yeniden-üretim sırasında üretim araçları üretimine öncelik verilmesi tezi; I. ve II. kesimler arasında var olan ilişki tezi; birikimin tek kaynağı olarak alınan net hâsıla tezi; toplumsal fonların oluşumu ve rolü tezi; genişletilmiş yeniden-üretim tek kaynağı olarak alınan birikim tezi gibi; Marx'ın yeniden-üretim teorisinin bütün bu temel tezleri yalnızca kapitalist oluşum [sayfa 138] için geçerli değildir, ve hiç bir sosyalist toplum, ulusal ekonomiyi planlarken bunları uygulamaktan vazgeçemez. Dikkat çekici nokta, Marx'ın "yeni-üretim şemaları"na yüksekte bakan Yaroşenko yoldaşın, sosyalist yeniden-üretim sorunlarını incelerken durmadan onlara başvurmak zorunda kalmasıdır.

Ancak bu şemalar konusunda Lenin ne düşünüyordu, Marx ne düşünüyordu?

Buharin'in *Geçiş Dönemi Ekonomisi* kitabı konusundaki Lenin'in eleştirici notlarını herkes bilir. Bilindiği gibi, Lenin, bu notlarında, Yarosenko yoldaşın savaş ilân ettiği, I. ve II. kesim arasındaki mevcut ilişkinin Marx tarafından verilmiş bulunan formülünün, sosyalizm için, ve "saf komünizm" için, yani komünizmin ikinci aşaması için geçerli kaldığını kabul ediyor.

Marx'a gelince, bilindiği gibi, kendisi kapitalist üretimin yasalarının incelenmesinden ayrılmaktan hoşlanmazdı, ve *Kapital'de*, yeniden-üretim şemalarının sosyalizme uygulanıp uygulanamayacağı sorununu ele almamıştır. Bununla birlikte, *Kapital'in* ikinci cildinin Yirminci Bölümünde, "*Kesim I'in Değişmeyen Sermayesi*" kesiminde kesim I'in ürünlerinin bu aynı kesimin içinde değişimini incelerken, Marx, yeri gelmişken, sosyalist rejimde bu kesimin içinde ürünlerin değişiminin kapitalist rejimde olduğu kadar değişmez bir şekilde oluşacağını not etmektedir. Diyor ki:

"Üretim, eğer, kapitalist olacağına, toplumsallaştırılmış olsaydı, kesim I'in bu ürünleri, düzenli olarak, bu kesimin değişik kollarına yeniden-üretim amaçları için üretim araçları olarak tekrar dağıtılır, bir kısım, ürün biçiminde çıktığı üretim alanında doğrudan doğruya kaldığı halde, bir başkası, öteki üretim yerlerine geçer ve böylece, bu kesimdeki çeşitli üretim yerleri arasında sürekli bir gidiş-geliş hareketine yolaçardı."²² [sayfa 139]

Yani, Marx, o sıralarda kapitalist üretimin yasalarını incelemekle meşgul olduğu halde, yeniden-üretim teorisinin yalnızca kapitalist üretim için geçerli olduğunu kesinlikle düşünmüyordu. Görüldüğü gibi, tersine, kendi yeniden-üretim teorisinin aynı şekilde sosyalist üretim için geçerli olduğu kanısındaydı.

Şunu belirtelim ki, *Gotha Programının Eleştirisi*'nde Marx, sosyalizmin ve komünizme geçiş döneminin ekonomisini tahlil ederken, kendi yeniden-üretim teorisinin temel tezlerine dayanmaktadır, onları komünist bir rejim için açıkça zorunlu saymaktadır.

Şunu da not edelim ki, *Anti-Dühring'de* Engels, Dühring'in

²² Karl Marx, *Kapital*, İkinci Cilt, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 478. -Ed.

“sosyalist sistemi”ni eleştirirken, ve sosyalist rejimin ekonomisini tanımlarken, o da, komünist bir rejim için zorunlu gördüğü Marx’ın yeniden-üretim teorisinin temel tezlerine dayanmaktadır.

Olgular bunlardır.

Buradan da anlaşılmaktadır ki, yeniden-üretim sorununda, Yaroşenko yoldaş, gene, Marx’ın “şema”larına karşı umursamazlığına karşın, gemisini karaya oturtmuştur.

4. Yaroşenko yoldaş Politbüro üyelerine yazdığı mektubunu, kendisinin “Sosyalizmin Ekonomi Politikği”ni yazmakla görevlendirilmesini önererek bitiriyor.

Diyor ki:

“Benim –Genel Kurulda, komisyonda ve bu mektubumda açıkladığım– sosyalizmin ekonomi politikğinin konusunu oluşturan bilimi tanımlamamdan hareket ederek ve marksist diyalektik yöntemi uygulayarak, bir yılda, en çok onsekiz ayda, ve iki yardımcı ile birlikte, sosyalizmin ekonomi politikğinin temel sorunlarının teorik çözümlerini özümleyebilirim; sosyalizmin ekonomi [sayfa 140] politikğinin marksist-leninist-stalinist teorisini açıklayabilirim; ki bu teori, bu bilimi, halkın komünizm için savaşında etkili bir silah durumuna sokacaktır.”

Şunu itiraf etmek gerekir ki, Yaroşenko yoldaşın eksik yanı, aşırı alçakgönüllülüğü değildir. Dahası: bazı edebiyatçıların üslubunu kullanarak diyebiliriz ki, “tam tersi doğru”dur.

Önce de söylemiştik. Yaroşenko yoldaş, sosyalizmin ekonomi politikği ile onun yönetici kurumlarının ekonomik politikalarını karıştırmaktadır. Sosyalizmin ekonomi politikğinin konusu olarak gördüğü –üretici güçlerin rasyonel örgütlenişi, ulusal ekonominin planlanması, toplumsal fonların kurulması vb.– sosyalizmin ekonomi politikğini değil de, onun yönetici kurumlarının ekonomik siyasetini ilgilendirmektedir.

Yaroşenko yoldaşın ağır yanlışları ye onun marksist olmayan “görüş açısı”, böyle bir görevi, Yaroşenko yoldaşa emanet etmeye olanak bırakmamaktadır.

Sonuçlar:

1° Yaroşenko yoldaşın, tartışmaları yönetenler konusunda-

ki yakınmaları dayanaktan yoksundur, çünkü tartışmaları yönetenler marksisttirler ve bu yüzden tartışmayı saptayan belgelerde Yaroşenko yoldaşın marksist olmayan “görüş açısını” hesaba katamazlardı;

2° Yaroşenko yoldaşın –kendisinin sosyalizmin ekonomi politikasını yazmakla görevlendirilmesi– önerisi ciddiye alınamaz; buna, Klestakov’vari²³ bir koku çıkarmış olması bile yeter nedendir. [sayfa 141]

22 Mayıs 1952

²³ Gogol’ün. *Müfettiş* oyununun başkişisi; kendini beğenmiş, palavracı tipi. -Ed.

V. SANİNA VE V. G. VENGER YOLDAŞLARA YANIT

MEKTUPLARINIZI aldım. Bu mektupların yazarlarının ülkemizin ekonomik sorunlarını sonuna kadar ve ciddi bir biçimde incelemekte oldukları açıktır. Bu mektuplar çok sayıda doğru formüller ve ilginç fikirler kapsamaktadır. Bununla birlikte, bu mektuplarda da ağır teorik yanlışlar bulunmaktadır. Yanıtımda özellikle bu yanlışlar üzerinde durmak istiyorum.

I. SOSYALİZMİN EKONOMİK YASALARININ NİTELİĞİ ÜZERİNE

Sanina ve Venger yoldaşlar iddia ediyorlar ki: “sosyalizmin ekonomik yasaları yalnızca maddî üretimle uğraşan [sayfa 142] Sovyet insanların bilinçli faaliyetleri sayesinde ortaya çıkmaktadır.”

Bu tez, kesin olarak yanlıştır.

Ekonomik gelişmenin yasaları, nesnel olarak, bizim dışımızda, insanların iradesi ve bilinci dışında var mıdır? Marksizm bu soruya olumlu yanıt vermektedir. Marksizme göre, sosyalizmin ekonomi politiğinin yasaları, bizim dışımızda var olan nesnel yasaların insanların beynindeki yansımalarından ibarettir. Oysa, Sanina ve Venger yoldaşların formülü, bu soruya olumsuz yanıt vermektedir. Böyle olunca, bu yoldaşlar, sosyalist rejimde ekonomik gelişme yasalarının toplumun yönetici kurumları tarafından “yaratıldıkları”nı, “değiştirildiklerini” iddia eden yanlış bir teorinin tarafını tutuyorlar. Başka türlü söylersek, bunlar, marksizmle ilişkilerini kesiyorlar ve öznel bir idealizmin yoluna sapıyorlar.

Kuşkusuz, insanlar bu nesnel yasaları bulabilirler, onları tanıyabilirler ve onlara dayanarak onları toplumun yararına kullanabilirler. Ancak onları ne “yaratabilirler,” ne de “değiştirebilirler”.

Bir an için, sosyalist rejimde ekonomik yaşamdaki nesnel yasaların varlığını yadsıyan ve ekonomik yasalar “yaratmak”, “değiştirmek” olanaklarını savunan hatalı teorinin görüşünü kabul ettiğimizi düşünelim. Sonucu ne olurdu? Bunun sonucunda, karışıklığın ve raslantıların egemenliği altında bulunurduk; bu raslantıların kölesi olurduk, bu raslantılar karışıklığını yalnızca anlayabilmek değil, çözebilmek olanağımız bile olmazdı.

Bunun sonucu olarak, bilim olarak ekonomi politiği yok ederdik, çünkü bilim, nesnel yasaları tanımaksızın, onları incelemeksizin ne var olabilir, ne de gelişebilir. Oysa, bir kez bilim yok edildi mi, ülkenin ekonomik yaşamında olayların gidişini önceden kestirmek olanağına sahip olmazdık, yani ekonomik yönetimin en ilkelini bile ^[sayfa 143] örgütlemek olanağına artık sahip bulunmazdık.

Eninde sonunda, ne nesnel yasaları anlamadan, ne de hesaba katmadan, ekonomik gelişmenin yasalarını “yok etmeye” ve yenilerini “yaratmaya” hazır bulunan “ekonomik” serüvencilerin keyfi hareketlerinin kölesi olurduk.

Engels’in *Anti-Dühring*’de verdiği, bu konudaki marksist

görüşün klasik formülünü herkes bilir:

“Toplumsal olarak etkide bulunan güçler, tıpkı doğa güçleri gibi etkide bulunurlar: onları tanımadığımız ve hesaba katmadığımız sürece, kör, zorlu, yıkıcı güçler olarak. Ama bir kez onları tanıdıktan, etkinlik, yön, ve etkilerini bir kez kavradıktan sonra, onları gitgide kendi irademize bağlamak, ve onlar sayesinde ereklerimize erişmek yalnızca bize bağlıdır. Ve bu, bugünkü çok büyük üretici güçler konusunda, özellikle böyledir. Biz, bu güçlerin, özlük (mahiyet) ve niteliklerini anlamak istememekte direndiğimiz sürece –ve kapitalist üretim, biçimi ve onun savunucuları, işte bu anlayışa karşı çıkarlar–, bu güçler, ayrıntılı bir biçimde açıklamış bulduğumuz gibi, bize karşı, tüm etkilerini gösterir, bizi egemenlikleri altına alırlar. Ama özlükleri içinde bir kez kavradıktan sonra, birleşmiş üreticilerin (*producteurs associes*) elinde, şeytan ruhlu efendiler durumundan uysal hizmetkârlar durumuna dönüşebilirler. Bu, fırtına şimşegindeki elektrikliğin yıkıcı gücü ile telgraf ve elektrik arkının evcilleştirilmiş elektriği arasında varolan farklılıktır, yangın ile insan hizmetinde kullanılan ateş arasındaki farklılıktır. Bugünkü üretici güçleri, aynı biçimde, sonunda onların özlüğünü tanıdıktan sonra kullanınca, üretimdeki toplumsal anarşi yerine, üretimin, topluluğun olduğu gibi her bireyin de gereksinmelerine göre toplumsal olarak planlanmış bir düzenlenmesinin geçtiği görülür; böylece, ürünün önce üreticiyi, sonra temellükçüyü [sayfa 144] egemenliği altına aldığı kapitalist temellük biçimi yerine, ürünlerin, modern üretim araçlarının özlüğüne dayanan temellük biçimi geçer: bir yandan üretimi sürdürme ve geliştirme aracı olarak dolaysız toplumsal temellük, öte yandan yaşama ve zevk alma aracı olarak dolaysız bireysel temellük.”²⁴

II. KOLHOZ MÜLKİYETİNİ ULUSAL MÜLKİYET DÜZEYİNE ÇIKARMAK İÇİN ALINACAK ÖNLEMLER

Bütün halkın mülkiyeti olmadığı apaçık olan kolhoz mül-

²⁴ Friedrich Engels, *Anti-Dühring*, s. 442-443. -Ed.

kiyetini bütün halkın mülkiyeti düzeyine (“ulusal” mülkiyet) yükseltmek için hangi önlemler gerekmektedir?

Bazı yoldaşlar, zamanında kapitalist mülkiyet için yapıldığı gibi, kolhoz mülkiyetini yalnızca ulusallaştırmak, onu halkın mülkiyeti ilân etmek gerektiğini düşünüyorlar. Bu öneri tamamen yanlış ve kesin olarak kabul edilemeyecek türdendir. Kolhoz mülkiyeti sosyalist bir mülkiyettir, ve hiç bir şekilde kapitalist mülkiyet için yaptığımızı, kolhoz mülkiyetine yapamayız. Kolhoz mülkiyetinin bütün halkın mülkiyeti olmadığı verisinden, kolhoz mülkiyetinin sosyalist bir mülkiyet olmadığı sonucu hiç bir şekilde çıkarılamaz.

Bu yoldaşlar, kişilerin ya da kişi gruplarının mülkiyetinin devlete kendi malı olarak verilmesinin, ulusallaştırmanın tek ya da herhalde en iyi şekli olduğunu varsaymaktadırlar. Yanlıştır. Gerçekte, kendi malı olarak devlete devretme, ulusallaştırmanın ne tek, ne de en iyi biçimidir; ama Engels’in *Anti-Dühring*’de çok doğru olarak söylediği gibi, bu, ulusallaştırmanın ilk biçimidir. Apaçıktır ki; devlet var olduğu sürece, devlete kendi [sayfa 145] malı olarak teslim, en anlaşılır ilk ulusallaştırma biçimidir. Ancak, devlet sonsuza dek var olmayacaktır. Sosyalizmin dünyanın birçok ülkesinde etki alanını genişletmesi ile devlet çözülecektir, ve apaçıktır ki, bunun sonucu olarak, kişilerin ya da grupların mülklerinin kendi malı olarak devlete verilmesi sorunu artık ortaya atılmayacaktır. Devlet yok olacak, ama toplum kalacaktır. Bunun sonucu olarak, ulusal mülkiyetin mirasçısı, yok olmuş olan devlet değil, yönetici, merkezî ekonomik kurumun kişiliğinde, toplumun kendisi olacaktır.

Bu durumda kolhoz mülkiyetini, ulusal mülkiyet düzeyine yükseltmek için ne gibi girişimler gerekir?

Sanına ve Venger yoldaşlar, temel önlem olarak, makine ve traktör istasyonlarında yığılı üretim araçlarının başlıcalarını kolhozlara kendi malları olarak satmayı önermektedirler; böylece devlet, tarımda, sermaye yatırımı yapmaktan kurtulacak ve makine ve traktör istasyonlarının bakımı ve gelişmesi kolhozlara yüklenecektir. Diyorlar ki:

“Kolhoz yatırımlarının, esas olarak, kolhoz köylerinin ta-

tarımsal gereksinmelerine ayrılması gerektiğini; oysa devletin, eskiden olduğu gibi, tarımsal üretim gereksinmeleri için gereken yatırımların tümünü sağlaması gerektiğini sanmak yanlış olur. Kolhozlar bu yükümü tamamen karşılayacak durumda olduğuna göre, devleti bu yükten başışık tutmak daha doğru olmaz mı? Ülkede bir tüketim nesnelere bolluğu yaratmak amacı ile devletin bu olanakları yatırılabileceği yeteri kadar işletme bulunur.”

Bu önerilerini doğru göstermek için yazarlar birçok kanıtları sürüyorlar.

Önce: Stalin'in üretim araçlarının kolhozlara bile satılmadığı hakkındaki sözlerine atıfta bulunarak, önerinin sahipleri Stalin'in bu tezini kuşku ile karşılıyorlar, [sayfa 146] ve buna karşın, devletin, kolhozlara, tırpan, orak, küçük motor vb. gibi küçük avadanlıkları sattığını söylüyorlar. Eğer devlet, kolhozlara bu üretim araçlarını satıyorsa, aynı şekilde, onlara diğer üretim araçlarını, örneğin MTİ'nin [Makine ve Traktör İstasyonlarının] makinelerini de satabilir, diye düşünüyorlar.

Bu kanıt tutarlı değil. Kuşkusuz devlet, kolhozlara tarımsal Artel Tüzüğü'nün ve Anayasanın gerektirdiği gibi küçük avadanlık satmaktadır. Ancak, küçük avadanlık ile MTİ'nin makineleri gibi tarımsal üretimin bu öze değgin araçlarını ya da, örneğin o da tarımda üretimin esas araçlarından olan, toprağı aynı düzeyde tutabilir miyiz? Tutulamayacağı açıktır. Bu yapılamaz, çünkü küçük avadanlık hiç bir şekilde kolhozcu üretimin yazgısını belirleyemez, oysa MTİ'nin makineleri ve toprak gibi üretim araçları, bugünkü koşullarımızda tarımın yazgısını tamamen belirler.

Stalin'in, üretim araçlarının kolhozlara satılmadığını söylediği zaman küçük avadanlığı kastetmediğini, ama MTİ'nin makinelerini, toprak gibi tarımsal üretimin öze değgin araçlarını kastettiğini anlamak kolaydır. Yazarlar, “üretim araçları” sözcükleri üzerinde oynamaktadırlar ve yanlış yolda olduklarının farkına varmadan değişik iki şeyi karıştırmaktadırlar.

İkinci olarak: Sanina ve Venger yoldaşlar, kolhoz yığın hareketinin başlangıcında –1929 sonu ve 1930 başı– SSCBK(B)P

Merkez Komitesinin, Makine ve Traktör İstasyonlarının kolhozlara öz malları olarak tesliminden yana olduğu, [kolhozların ise] MTİ değerini üç yıllık bir vadede ödeyeceği olgusuna değinmektedirler. Kanılarına göre bu girişim, kolhozların “yoksullukları dolayısıyla” o zaman başarısızlığa uğradıysa da, kolhozlar şimdi zengin olduklarına göre bu politikaya dönülebilir, yani MTİ kolhozlara satılabilir. [sayfa 147]

Bu kanıt da tutarlı değildir. SSCBK(B)P Merkez Komitesi, 1930 yılı başında, gerçekten, MTİ'nin kolhozlara satışına değgin bir karar almıştı. Bu karar, öncü bir kolhozcu grubunun önerisi üzerine, deneysel olarak, denenmek üzere alınmıştı, konu kısa sürede yeniden ele alınıp incelenecekti. Oysa, ilk doğrulama, bu kararın akla-aykınlığını meydana çıkarmış ve birkaç ay sonra, yani 1930 sonunda bu karar geri alınmıştır.

Kolhoz hareketinin yayılması ve kolhozların kuruluşunun gelişmesi, kolhozcuları ve aynı zamanda yönetici emekçileri, kolхозlarda üretimin yüksek düzünlerle yükselişini sağlamanın tek çaresinin, tarımsal üretimin esas araçlarının devletin elinde, Makine ve Traktör İstasyonlarında temerküzü ile olabileceğine inandırmıştır.

Hepimiz, ülkemizdeki tarımsal üretimin olağanüstü artışından, tahılın, pamuğun, ketenin, pancarın vb. artışından sevinç duyuyoruz. Bu artışın kaynağı nerededir? Bu kaynak modern teknikte, bütün bu üretim dallarına dağılmış bol miktardaki yetkinleşmiş makinelerdedir. Burada sözkonusu olan yalnızca genel olarak teknik değildir; gerçek şudur ki, teknik, hareketsiz kalmaz, durmadan yetkinleşmek zorundadır; eski teknik iskartaya çıkartılmalı ve sırası gelince daha yeni bir tekniğe yerini bırakacak olan, yeni bir teknik ile değiştirilmelidir. Aksi halde, sosyalist tarımımızın gelişmesi düşünülemez, büyük rekolte, tarımsal ürünlerin bolluğu düşünülemez. Ancak yüzbinlerce tekerli traktörü iskartaya çıkarmak ve onların yerine paletli traktör koymak, zamanı geçmiş onbinlerce biçerdöveri yenileri ile değiştirmek, örneğin sanayi bitkileri için yeni makineler icat etmek ne demektir? Bunlar, ancak altı ya da sekiz yılda geri alınabilecek milyarlar düzeyinde bulunan masraflar demektir. Kol-

hozlarımız, milyoner kolhozlar da olsalar, bu masrafları karşılayabilirler mi? Hayır karşılayamazlar, [sayfa 148] çünkü ancak altı ya da sekiz yılda geri alınabilecek milyarlar sarfedecek durumda değildirler. Bu masrafları yalnız devlet yüklenebilir; çünkü yalnız o, eski makinelerin iskartaya çıkartılıp yenileri ile değiştirilmesinin yaratacağı zararlara tahammül edebilecek durumdadır; yalnız o, bu zararlara altı ya da sekiz yıl dayanacak ve masraflarının geri alınması için bu sürenin geçmesini bekleyebilecek durumdadır.

Bütün bunlardan sonra MTİ'nin kolhozlara öz malları olarak satılmasını istemenin anlamı nedir? Bunun anlamı, kolhozlara olağanüstü zararlar verdirmek, onları iflâs ettirmek, tarımın makineleşmesini tehlikeye sokmak, kolhoz üretiminin düzünü yavaşlatmaktır.

Buradan şu sonuç çıkar: MTİ'nin kolhozlara satılmasını önermekle, Sanina ve Venger yoldaşlar, geriye bir adım atıyorlar ve tarihin çarkını geriye döndürmeye uğraşıyorlar.

Bir an için Sanina ve Venger yoldaşların önerisini kabul ettiğimizi ve kolhozlara öz malları olarak esas üretim araçlarını, Makine ve Traktör İstasyonlarını satmayı kabul ettiğimizi düşünelim. Bunun sonucu ne olur?

Bunun sonucu şu olur ki, önce, kolhozlar başlıca üretim araçlarının sahibi olurlar, yani ülkedeki hiç bir işletmenin sahip bulunmadığı olağanüstü bir duruma girmiş bulunurlar, çünkü bilindiği gibi ulusallaşmış işletmeler bile ülkemizde üretim araçlarının mülkiyetine sahip değillerdir. Kolhozların bu olağanüstü durumunu, nasıl, hangi ilerleme ve ileriye gidiş düşüncesi ile haklı gösterebiliriz? Bu durumun, kolhoz mülkiyetinin, ulusal mülkiyet düzeyine yükseltilmesine katkıda bulunduğu toplumuzun sosyalizmden komünizme geçişini hızlandırdığı söylenebilir mi? Bu durumun, ancak, kolhoz mülkiyetini ulusal mülkiyetten uzaklaştırabileceği ve komünizme yaklaştırmak yerine bizi ondan uzaklaştırmaya varacağını [sayfa 149] söylemek daha doğru olmaz mı?

Bunun ikinci bir sonucu da, yörüngesi içine pek büyük miktarda tarımsal üretim aletleri sürükleyecek olan meta dola-

şımının etki alanının genişlemesi olurdu. Sanina ve Venger yoldaşlar bu konuda ne düşünüyorlar? Meta dolaşımı alanının genişlemesi, komünizme doğru ilerleyişimize katkıda bulunabilir mi? Bunun, ancak komünizme doğru ilerlememizi frenleyebileceğini söylemek daha doğru olmaz mı?

Sanina ve Venger yoldaşların öze değgin yanılgıları, sosyalist rejimde meta dolaşımının rolünün önemini anlamamış olmalarındadır; meta dolaşımının, sosyalizmden komünizme geçiş amacı ile uzlaşmadığını anlamıyorlar. Herhalde, meta dolaşımı rejiminde bile sosyalizmden komünizme geçilebileceği, meta dolaşımının, bu durumda, bir engel olamayacağı kanısındadırlar. Bu, marksizmi eksik olarak kavramaktan doğan büyük bir yanılgıdır.

Engels, meta dolaşımı koşullarında işleyen Dühring'in "ekonomik komünasını" *Anti-Dühring*'inde eleştirirken, meta dolaşımının, kaçınılmaz bir biçimde, Dühring'in "ekonomik komünasını", kapitalizmi yeniden doğurtmaya vardıracağını açık seçik göstermiştir. Görünüyor ki, Sanina ve Venger yoldaşlar bu düşüncede değildirler. Kendileri için yazık. Ancak biz marksistler, sosyalizmden komünizme geçişin ve gereksinmelere göre ürünlerin üleşimi komünist ilkesinin, her tür meta değişimini ve, sonuç olarak, ürünlerin metalara dönüşmesini ve, aynı zamanda, onların değere dönüşmesini dışladığını belirten marksizmin iyi bilinen tezinden hareket ediyoruz.

İşte, Sanina ve Venger yoldaşların öneri ve kanıtlarının durumu.

Kolhoz mülkiyetini ulusal mülkiyet düzeyine yükseltmek için sonuçta yapılması gereken nedir ki?

Kolhoz özel tür bir işletmedir. O, çoktan beri kolhoza ^[sayfa 150] ait olmayan, ama ulusa ait olan bir toprağı işlemektedir, bir toprak üzerinde çalışmaktadır. Dolayısıyla, kolhoz, işlediğı toprağın sahibi değildir.

Devam edelim. Kolhoz, kendi mülkiyetinde olmayıp ulusal mülkiyette bulunan esas üretim araçları yardımı ile çalışır. Dolayısıyla, kolhoz, başlıca üretim araçlarına öz malı olarak sahip değildir.

Gene devam edelim. Kolhoz, bir kooperatif işletmedir, üyelerinin emeğini kullanır, ve geliri, üyeleri arasında, sağlanan işgünlerine göre üleşilir; kolhoz, ayrıca tohum yedeklerine sahiptir, bunlar her yıl yenilenir ve üretimde kullanılırlar.

Şu soru sorulabilir: kolhoz kendi malı olarak neye sahiptir, istediği gibi, tamamen serbest kullanabileceği kolhoz malların nelerdir? Bu mülkiyet, kolhozun üretimidir, kolhoz üretiminin meyvesidir: buğday, et, yağ, sebze, pamuk, pancar, keten vb.; ayrıca, evlerine bitişik toprak üzerindeki kolhozcuların kişisel işletmeleri ve binaları. Durum budur ki, bu üretimin önemli bir kısmı pazara arz edilmektedir ve bu şekilde meta dolaşımı ile tümleşir. İşte bugün kolhoz mülkiyetinin ulusal mülkiyet düzeyine yükseltilmesine engel olan bu durumdur. Demek ki, kolhoz mülkiyetini ulusal mülkiyet düzeyine yükseltmek için çalışmayı bu yönde geliştirmeliyiz.

Kolhoz mülkiyetini ulusal mülkiyet düzeyine yükseltmek için, kolhoz üretim fazlasının meta dolaşımından tasfiye edilmesi ve devlet sanayii ile kolhozlar arasında ürün değişimi sistemine tümlenmesi gerekir. Esas olan budur.

Bizde hâlâ gelişmiş bir ürün değişimi sistemi bulunmamaktadır, ancak bu değişimin bir filizi olan tarımsal ürünler için “meta olarak ödeme” şekli vardır. Bilindiği gibi, pamuk, keten, pancar, vb. üreten kolhozların üretimi çoktan beri “meta olarak ödenmektedir”; bunun kısmî [sayfa 151] olarak yapıldığı, tümü ile yapılmadığı doğrudur, ancak gene de yapılmaktadır. Geçerken şunu da not edelim ki, “meta olarak ödeme” deyimini hatalıdır, onun yerine “ürün değişimi” denmelidir. Görev, tarımın bütün dallarında bu ürün değişimlerinin filizlerini örgütlemek, ve onları geliştirip geniş bir değişim sistemi haline sokmaktır, öyle ki, kolhozcular üretimleri için yalnızca para değil, daha fazla gereksinimleri olan çeşitleri alsınlar. Böyle bir sistem, kentin kıra teslim ettiği üretimin büyük çapta artmasını gerektirecektir. Bu yüzden, bu sistemi, acele etmeden kentin ürettiği çeşitlerin birikimi ölçüsünde geliştirmek gerekir. Ancak, bunu, kesinlikle, duraksama göstermeden, meta dolaşımı alanını adım adım kısarak ve ürün değişimi etki alanını genişleterek başarmalıdır.

Bu sistem, meta dolaşımının etki alanını kısmakla sosyalizmden komünizme geçişi kolaylaştıracaktır. Ayrıca, kolhozların esas mülkiyetini, kolhoz üretiminin meyvelerini, ulusal çaptaki genel plancılık sistemine sokmak olanağını verecektir.

Bu, özellikle, şimdiki koşullarımızda, kolhoz mülkiyetini bütün halkın mülkiyeti düzeyine kadar yükseltmenin gerçek ve kesin aracı olacaktır.

Bu sistem kolhoz köylülüğü için elverişli midir? Söz-götürmeyecek şekilde elverişlidir. Elverişlidir, çünkü kolhoz köylülüğü, devletten meta dolaşımı sistemine oranla çok daha büyük miktarda ve daha ucuz olarak ürünler elde edecektir. Herkes bilir ki, hükümet ile ürün değişimi için (meta olarak ödeme) sözleşmeleri yapan kolhozlar, yapmayan kolhozlara oranla çok daha büyük yararlar sağlamaktadırlar. Eğer ürün değişimi sistemi, ülkenin bütün kolhozlara yayılırsa, kolhoz köylülüğümüz bu üstünlüklerden yararlanacaktır. [sayfa 152]

28 Eylül 1952

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GAZETECİLERLE KONUŞMALAR

Kısa bir süre önce, bir *Pravda* muhabiri Stalin yoldaşa dış politika ile ilgili bir dizi sorular sordu. Stalin yoldaşın yanıtlarını aşağıda yayınlıyoruz.

SORU. – İngiliz Başbakanı Attlee'nin Avam Kamarasında verdiği son demecinde, Sovyetler Birliği'nin savaş sonrasında silahsızlanmadığını, yani silahlı kuvvetlerini terhis etmediğini ve o gün bu gün durmadan silahlı kuvvetlerini artırdığını söylemesini nasıl değerlendirirsiniz?

YANIT. – Başbakan Attlee'nin bu demeciyle Sovyetler Birliği'ne iftira ettiği kanısındayım.

Bütün dünya bilmektedir ki, Sovyetler Birliği, savaştan sonra askerlerini terhis etmiştir. Bilindiği gibi terhis üç aşamada yapıldı: birincisi ve ikincisi 1945 yılı süresince, üçüncüsü de Mayıs 1946'dan Eylül 1946'ya kadar [sayfa 155] tamamlandı. Ayrıca

1946'da ve 1947'de Sovyet ordusunun eski sınıfları terhis edildiler, 1948 başlarında geri kalan bütün öteki eski sınıflar terhis edilmişlerdir.

Bunlar herkesçe bilinmektedir.

Eğer Başbakan Attlee, maliye ya da ekonomi bilimlerinden anlasaydı, hiç bir devletin, ve bu arada da Sovyet devletinin, Volga, Dinyeper, Amuderya nehirleri üzerinde on milyarlarca bütçe yatırımı gerektiren hidroelektrik santrallerinin inşaatı gibi dev çalışmalara girişmesi, aynı şekilde on milyarlarca bütçe harcaması gerektiren gündelik tüketim mallarında fiyatların sistemli olarak düşürülmesi politikasını izlemesi, Alman istilâcılar tarafından yıkılan ulusal ekonomimizin kalkınması için yüzlerce milyar yatırım yapılması yanında ve aynı zamanda silahlı kuvvetlerini çoğaltmak ve savaş sanayiini geliştirmek gibi işlere girişmesinin olanaksız olduğunu güçlükle çekmeden anlardı. Böyle çılgınca bir politikanın devletin iflâsına yolaçacağını anlamak da güç değildir. Başbakan Attlee, kendilerinin ve ABD'nin deneyimlerinden bilmeliydi ki, bir ülkenin silahlı kuvvetlerini artırması ve silahlanma yarışı, savaş sanayilerinin gelişmesi ile sonuçlanır, bu durumda sivil sanayi kısılır, büyük bayındırlık inşaatları durur, vergiler ve gündelik tüketim mallarının fiyatları artar. Kolayca anlaşılır ki, eğer Sovyetler Birliği, sivil sanayi azaltmıyor ve tersine onu geliştiriyorsa, dev hidroelektrik santrallerinin ve sulama şebekelerinin inşaatını kısmıyor ve tersine onları genişletiyorsa, fiyatları düşürme politikasını durdurmuyor ve ama tersine onu devam ettiriyorsa, iflâsı göze almadan, aynı zamanda, savaş sanayimi şişirtemez ve silahlı kuvvetlerini çoğaltamaz.

Ve eğer Başbakan Attlee bütün bu verilere ve bilimsel değerlendirmelere karşın, Sovyetler Birliği'ne ve onun banış politikasına açıkça iftira edilebileceğini düşünüyorsa, [sayfa 156] o zaman, bunun mümkün olan tek açıklaması şudur ki, kendisi, Sovyetler Birliği'ne iftira ederek Büyük Britanya İşçi Hükümetinin²⁵ izlemekte olduğu silahlanma yarışını böylece haklı göstermek yolunu tutabileceğini sandığındandır.

²⁵ Bilindiği gibi Attlee, İkinci Dünya Savaşından sonra iktidara gelen İşçi Partisi hükümetinin başbakanıdır. -ç.

Başbakan Attlee, Sovyetler Birliği hakkında yalan söylemek zorundadır, Sovyetler Birliği'nin barışçı politikasını saldırgan bir politika olarak göstermek ve İngiltere hükümetinin saldırgan politikasını bir barış politikası olarak göstermek zorundadır. Bunu İngiliz halkını aldatmak için, ona Sovyetler Birliği hakkında bu yalanı zorla kabul ettirmek için ve onu, aldatarak Amerika Birleşik Devletleri'nin yönetici çevrelerinin düzenledikleri yeni bir dünya savaşıma sürüklemek için yapmaktadır.

Başbakan Attlee barış yanlısı olduğunu öne sürmektedir. Ancak eğer kendisi gerçekten barışa bağlı ise, neden Sovyetler Birliği, Büyük Britanya, Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve Fransa arasında bir barış paktının derhal karara alınması hakkındaki Sovyetler Birliği'nin Birleşmiş Milletler Örgütüne yaptığı öneriyi reddetti?

Eğer o, barışa gerçekten bağlı ise, neden Sovyetler Birliği'nin silahların derhal azaltılması ve atom silahının derhal yasak edilmesi için yapmış olduğu önerileri reddetti?

Eğer o, barışa gerçekten bağlı ise, neden Barışseverleri takip ettirmektedir? Neden Barışseverlerin kongresini Büyük Britanya'da yasak etmiştir? Barışın savunulması kampanyası Büyük Britanya'nın güvenliğini tehdit edebilir mi ki?

Apaçiktır ki, Başbakan Attlee barışın sürdürülmesinden değil, yeni bir dünya saldırganlık savaşının patlak [sayfa 157] vermesinden yanadır.

SORU. – Kore'deki müdahale konusunda ne düşünüyorsunuz? Bu hareket nasıl sonuçlanabilir?

YANIT. – Eğer Büyük Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri, Çin Halk Hükümetinin barış önerilerini kesin olarak reddederlerse, Kore savaşı ancak müdahalecilerin yenilgisi ile sonuçlanabilir.

SORU. – Neden? Amerikan ve İngiliz generalleri ve subayları, Çinli ve Koreli general ve subaylardan aşağı mıdırlar?

YANIT, – Hayır, onlardan aşağı değillerdir. Amerikan ve İngiliz generalleri ve subayları başka herhangi bir devletin generallerinden ve subaylarından kesinlikle aşağı değillerdir. Hitler Almanyasına ve militarist Japonya'ya karşı verilen savaşta, Bir-

leşik-Devletler'in ve Büyük Britanya'nın askerleri, bilindiği gibi sınavlarını başarıyla vermişlerdir. Öyleyse sorun nedir? İşte bu askerler, Kore'ye ve Çin'e karşı verilen savaşı haksız buluyorlar; oysa Hitler Almanyasma ve militarist Japonya'ya karşı verilen savaşı tamamen haklı bulmaktaydılar. Ve bu savaş, Amerikan ve İngiliz askerleri arasında son derece tutulmayan bir savaştır.

Gerçekten, Amerikalılar, Tayvan [Formoza] adasını almış-larken, Büyük Britanya'yı ve Amerika'yı tehdit etmeyen Çin'in saldırgan olduğunu, oysa Tayvan adasını alan ve askerlerini ta Çin sınırlarına kadar götürün Amerikalıların savunma halinde olduklarını, bu askerlere inandırmak güçtür. Amerikalıların kendi güvenliklerini Kore topraklarının üzerinde ve Çin sınırlarında savunmak hakkına sahip olduklarını, oysa Çin'in ve Kore'nin kendi toprakları üzerinde ya da devletlerinin sınırlarında kendi güvenliklerini savunmak hakkına sahip olmadıklarını askerlere inandırmak güçtür. İşte, bu savaşın İngiliz-Amerikan askerleri arasında tutulmamasının nedeni. [sayfa 158]

Kolayca anlaşılır ki, askerler, kendilerine zorla kabul ettirilen savaşın son derece haksız olduğunu anlıyorlarsa ve bu yüzden cephedeki görevlerini, tamamen şekle bağlı olarak, davalarının doğruluğuna inanmadan ve heyecan duymadan yerine getiriyorlarsa, en tecrübeli generallerin ve subayların yenilgi-ye uğramaları anlaşılabilir.

SORU. – Birleşmiş Milletler Çin Halk Cumhuriyetini saldırgan ilân eden kararını nasıl değerlendirirsiniz?

YANIT. – Bu kararın utanç verici saymaktayım. Gerçekten, bir Çin toprağı olan Tayvan adasını ellerine geçiren ve Kore'yi ta Çin sınırlarına kadar istilâ eden Amerikalıların savunma durumunda olan taraf olarak ilân edilmesi, oysa sınırlarını savunan ve Amerikalıların işgal ettikleri Tayvan adasını geri almaya uğraşan Çin Halk Cumhuriyetinin saldırgan ilân edilmesi için, vicdanın son kalıntısının kaybedilmiş olması gerekir.

Barışın kalesi olmak için kurulan Birleşmiş Milletler, bir savaş aracı, yeni bir dünya savaşı tezgâhlamak için bir araç haline dönüşmektedir. Birleşmiş Milletlerin saldırgan çekirdeğini on ülke teşkil etmektedir: saldırgan Kuzey-Atlantik Paktı üyeleri

(Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya, Fransa, Kanada, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Danimarka, Norveç, İzlanda) ve yirmi Latin Amerika ülkesi (Arjantin, Brezilya, Bolivya, Şili, Kolombiya, Kosta-Rika, Küba, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Salvador, Guatemala, Haiti, Honduras, Meksika, Nikaraguay, Panama, Paraguay, Peru, Uruguay, Venezüela). Bu ülkelerin temsilcileri, şimdiki durumda, Birleşmiş Milletlerde savaş ve barışın kaderini ellerinde tutmaktadırlar. Çin Halk Cumhuriyeti ni saldırgan ilân eden utanç verici kararın Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmesini sağlayan bunlardır. [sayfa 159]

Birleşmiş Milletlerde durumun karakteristik bir olayı: örneğin ancak iki milyon nüfusu olan küçük Dominik Cumhuriyeti nin bu örgütte Hindistan kadar ağırlığı vardır ve Birleşmiş Milletlerde oyu tanınmayan Çin'den çok fazla ağırlığı bulunmaktadır.

Bu şekilde, Birleşmiş Milletler bir saldırı savaşı aracı haline dönüşmektedir ve aynı zamanda eşit hakları olan ulusların dünya örgütü olmaktan çıkmaktadır. Gerçekten, Birleşmiş Milletler bugün bir dünya örgütü olmaktan çok Amerikalıların yarına bir örgüttür, Amerikan saldırganlarının isteğine uygun olarak faaliyette bulunan bir örgüttür. Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada yeni bir savaşın patlak vermesini arzulamakla kalmamaktadırlar, üstelik bu yol, yirmi Latin Amerika ülkesi tarafından izlenmektedir, bu ülkelerin toprak sahipleri ve tüccarları Avrupa ya da Asya'nın herhangi bir yerinde yeni bir savaşın arzusu içindedirler, ki savaş halindeki ülkelere ürünlerini fahiş fiyatlarla satabilsinler ve bu kanlı ticaretten milyonlar kaldırsınlar. Latin Amerika'nın yirmi ülkesinin temsilcileri, bugün Amerika Birleşik Devletleri'nin Birleşmiş Milletlerdeki en birleşmiş ve en itaatli ordusunu teşkil ettiği, hiç kimse için bir sır değildir.

Birleşmiş Milletler bunu yapmakla, Cemiyet-i Akvamin pek onurlu olmayan yolunu izlemektedir. Bunu yapmakla saygınlığını yitirmekte ve kendi kendisini çözülmeye mahkûm etmektedir.

SORU. – *Yeni bir dünya savaşını kaçınılmaz sayar mısınız?*

YANIT. – Hayır. Hiç olmazsa şimdilik kaçınılmaz sayılamaz.

Kuşku yok ki, yeni bir savaşa susamış güçler, Amerika Birleşik Devletleri'nde, Büyük Britanya'da ve Fransa'da mevcut bulunmaktadır. Bunlar aşırı kârlar sağlamak, [sayfa 160] başka ülkeleri soymak için bir savaşa gereksinme duyarlar. Savaşı dev kârlar getiren bir gelir bölümü sayanlar, milyonerler ve milyar-derlerdir.

Karşı-devrimci hükümetleri ellerinde tutan ve onları yöneten saldırgan güçler bunlardır. Ama aynı zamanda, bunlar, yeni bir savaş istemeyen ve barışın devamından yana olan kendi halklarından korkmaktadırlar. Bundan dolayı halklarını bir yalan örtüsü ile sarmalamak, onları aldatmak ve yeni bir savaş bir savunma savaşı olarak gösterip barışçı devletlerin politikasını saldırgan bir politika olarak göstermek için karşı-devrimci hükümetleri kullanmaya uğraşmaktadırlar. Kendilerine saldırma planlarını kabul ettirmek ve onları yeni bir savaşa sürüklemek için halklarını aldatmaya uğraşmaktadırlar.

İşte özellikle bundandır ki, barışı savunma kampanyasından korkmaktadırlar, bu kampanyanın karşı-devrimci hükümetlerin saldırgan niyetlerini açığa çıkartmasından çekinmektedirler.

Özellikle bu yüzdendir ki, Sovyetler Birliği'nin bir Barış Paketi kabul edilmesi ile ilgili, silahların azaltılmasını, atom silahının yasak edilmesini öngören önerilerini başarısızlığa uğrattılar; korkuları, bu önerilerin kabul edilmesiyle karşı-devrimci hükümetlerin saldırgan girişimlerinin suya düşmesi ve silahlanma yarışının yararsız hale gelmesiydi.

Saldırgan güçler ile barışa âşık güçler arasındaki bu savaşım nasıl sonuçlanacak?

Halklar barışın sürdürülmesi davasını kendi ellerine alırlarsa ve onu sonuna kadar savunurlarsa, barış sürdürülür ve pekleşir. Savaş suçluları, halk yığınlarını yalanlarla sarmalayabilir, ve onları yeni bir dünya savaşına razı edebilir ve sürükleyebilirse, savaş kaçınılmaz olabilir. [sayfa 161]

Bu nedenledir ki, barışın devamı için yapılan geniş kampanya, savaş suçlularının canice tertiplerini ortaya çıkartma aracı olarak bugün en büyük bir önceliği olan bir önem taşımaktadır.

Sovyetler Birliği'ne gelince, o, dn olduğu gibi yarın da savaşı önlemeye ve barışı sürdürmeye yönelmiş bir politikayı bükülmez bir şekilde yürütmeye devam edecektir. [sayfa 162]

17 şubat 1951

ATOM SİLAHI KONUSUNDA
BİR PRAVDA MUHABİRİNE VERİLEN YANITLAR

SORU. – Sovyetler Birliği'nde bir atom bombasının denemesi dolayısıyla bugünlerde yabancı basında kopan gürültü hakkında ne düşünüyorsunuz?

YANIT. – Gerçekten, yakında, bizde, atom bombası tiplerinden bir tanesinin deneyi yapılmıştır. Ülkemizin saldırgan İngiliz-Amerikan bloku tarafından hücumu uğramasına karşı hazırlanan savunma planı uyarınca gelecekte de çeşitli çapta atom bombalarının deneyleri sürdürülecektir.

SORU. – Amerika Birleşik Devletleri'nde çeşitli yetkililer, bir atom bombasının deneyinin yapılması yüzünden alarm çalıyorlar ve Amerika Birleşik Devletleri'nin [sayfa 163] güvenliğinin

tehlikeye girdiğini söylüyorlar. Bu alarm herhangi bir esasa dayanıyor mu?

YANIT. –Bu alarm, her türlü esastan yoksundur.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yetkililer, Sovyetler Birliği'nin, atom bombasının kullanılışının aleyhinde olmakla kalmayıp onun yasak edilmişinden, yapımının durdurulmasından yana olduğunu bilmemezlikten gelemeler. Bilindiği gibi Sovyetler Birliği atom silahının yasaklanmasını birçok kez talep etmiştir, ama her keresinde, Atlantik Bloku Devletleri bunu reddetmiştir. Bunun anlamı şudur ki, Amerika Birleşik Devletleri, ülkemize karşı saldırıya geçtiği takdirde Amerika Birleşik Devletleri'nin yönetici çevreleri atom bombasını kullanacaklardır. Sovyetler Birliği'ni atom silahına sahip olmaya zorlayan, özellikle bu durum olmuştur; saldırıyı, olanaklarımızın zirvesinde karşılamak için bu yola gidilmiştir.

Elbette, saldırıyı, bir saldırıya geçtikleri takdirde, Sovyetler Birliği'nin kendilerine karşı silahsız bulunmasını isterler. Ancak Sovyetler Birliği bu kanıda değildir ve saldırıyı olanaklarının zirvesinde karşılamak gerektiğini düşünmektedir.

Böyle olunca, eğer Birleşik-Devletler, Sovyetler Birliği'ne saldırmak niyetinde değilse, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yetkililerin alarmına, nedeni olmayan ve yapmacık bir alarm gözüyle bakmalıyız; çünkü Sovyetler Birliği, ne Amerika Birleşik Devletleri'ne ve ne de herhangi başka bir ülkeye hiç bir zaman saldırmak niyetinde değildir.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yetkililer, atom silahının sınırının yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nin elinde olmayıp aynı zamanda başka ülkelerin ve özellikle Sovyetler Birliği'nin elinde olmasından hoşnut değildirler. Onlar isterler ki, Amerika Birleşik Devletleri [sayfa 164] atom bombasının üretimini tekeline sahip bulunsun, Amerika Birleşik Devletleri öteki ülkeleri yıldırma ve onlara karşı şantaj yapmak olanaklarına sınırsızca sahip olsun. Ama, aslında, böyle düşünmeye ne hakları ve ne de herhangi bir nedenleri vardır. Başın korunması böyle bir tekel gerektiriyor mu? Bunun tersinin doğru olduğunu, önce bu tekelin tasfiye edilmişinin ve sonra da atom silahının kesin olarak ya-

saklanması, özellikle barışın korunması gereği olduğunu söylemek daha doğru olmaz mı? Düşünceme göre, atom bombası yanlıları, ancak onun tekeline artık sahip olmadıklarını gördükleri zaman, bu silahın yasaklanmasına rıza gösterebileceklerdir.

SORU. – Atom silahının uluslararası denetimi konusunda ne düşünüyorsunuz?

YANIT. – Sovyetler Birliği, atom silahının yasak edilmesinden ve üretiminin durdurulmasından yanadır. Sovyetler Birliği atom silahının yasak edilmesinin, bu silahın üretiminin durdurulmasının ve şimdiye kadar imal edilmiş bulunan atom bombalarının yalnızca sivil amaçlarla kullanılmasının, en titiz ve özenli şekilde gözetilmesi için atom silahının yasaklanması kararının uluslararası bir denetime bağlanmasından yanadır. Sovyetler Birliği, özellikle böyle uluslararası bir denetimden yanadır.

Amerikalı yetkililer de “denetim”den söz etmektedirler, ancak onların “denetim”leri atom silahının üretiminin durdurulması anlamına değil, şu ya da bu ülkenin sahip bulunduğu hammadde miktarına uygun gelecek miktarda üretiminin sürdürülmesini öngörme anlamındadır. Bu yüzden Amerikan “denetimi”, atom silahının yasaklanmasını değil, onun yasallaşmasını ve meşrulaşmasını kapsamaktadır. Böyle yapılmakla savaş kırkıcılarının atom silahı aracılığıyla onbinlerce ve yüzbinlerce [sayfa 165] masum insanı yoketmesi hakkı yasallaşmış olmaktadır. Bunun bir denetim değil, denetimin soytanlaşması olduğunu kavramak güç değildir, bu, halkların barışçı dileklerini oyuna getirmektir. Bu “denetim”, barışa bağlı bulunan, atom silahının yasaklanmasını ve yapımının durdurulmasını isteyen halkları hoşnut edecek nitelikte değildir. [sayfa 166]

6 Ekim 1951

AMERİKAN GAZETELERİ BAŞYAZARLARINDAN
BİR GRUBUN SORULARINA
VERİLEN YANITLAR²⁷

SORU. – *Üçüncü bir dünya savaşı bugün için mi daha yakındır, iki ya da üç yıl önce mi daha yakındı?*

YANIT. – Hayır, [yakın] değildir.

SORU. – *Büyük devletlerin liderlerinin buluşmasının* [sayfa 167] *yararı olur mu?*

YANIT. – Yararlı olması mümkün olabilirdi.

SORU. – *Almanya'nın birleşmesinin bugün için uygun ol-*

²⁷ Batı Avrupa ve Ortadoğu ülkelerinde yaptıkları bir gezi sırasında Amerikan taşra gazeteleri başyazarları, 50 başyazar adına SSCB Bakanlar Konseyi Başkanı J. Stalin'e uluslararası durum ile ilgili dört soru yöneltmişler ve kendisinden bunları yanıtlamasını rica etmişlerdir.

Bu istemde bulunan başyazarlar, Amerika Birleşik Devletleri'nin 21 eyaletinde, (Kaliforniya, Teksas, Kansas, Michigan, Alabama, Luizyana, Pensilvanya, Tenese, New Jersey, Minnesota, Ohio, vb.) çıkmakta olan gazeteleri temsil etmektedirler.

Stalin'e soru soranların, imzaları şöyleydi: James Wick (*Daily Times*, Niles), John Jhntos (*Daily News*, Chicago), Avelena de Pentima (*Beacon*, Wiehita), Hugh Boyd, (*Home News*, New Brunswick), David Howe (*Free Press*, Burlington), Philipp Miller (*Tribüne*, Royal Oak), Irène Bedard (*Tribüne*, Hibbing), Eloise Hanna (Birmingham T.V. İstasyonu), Helena Farmer (*Daily Iberian*, New Iberia), John Corcoran (Philadelphie T.V. İstasyonu), Paul Jankins (*Morning Post*, El Centro), Tim Elliot (Akron Eadyo İstasyonu), Bayan Arthur Hoyles (*Review*, Alliance), Ronald Woodyard (Dayton Eadyo İstasyonu), Roy John Pinkerton (*Scripps Newspaper*, Ventura) ve diğerleri.

31 Mart günü Stalin, Amerikalı gazetecilerin sorularına yanıtını iletmiştir. -ç.

duđunu dűşünüyor musunuz?

YANIT. –Evet, öyle olduđunu dűşünüyorum.

SORU. – *Kapitalizm ile komünizmin birarada yaşaması hangi temel üzerinde mümkündür?*

YANIT. – Eğer karşılıklı olarak elbirliği etmek isteği bulunuyorsa, eğer yapılan sözleşmeleri yerine getirmeye hazır olunursa, eğer başka devletlerin içişlerine karışmamazlık ve eşitlik ilkeleri uygulanırsa, kapitalizm ile komünizm arasında barış içinde birarada yaşama pekâlâ mümkündür. [sayfa 168]

2 Nisan 1952

JAMES RESTON'UN SORULARINA YANIT

NEW-YORK *TİMES* GAZETESİ DİPLOMASİ MUHABİRİ J. RESTON'DAN
21 ARALIK 1952 GÜNÜ ALINAN SORULARA YANIT

SORU. – Yeni yılın yaklaştığı ve Birleşik-Devletler’de yeni bir yönetimin iktidara geldiği sırada, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin ve Birleşik-Devletler’in gelecekteki yıllarda barış içinde yaşayabileceklerine ilişkin kanınızı koruyor musunuz?

YANIT. – Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasında bir savaşın kaçınılmaz olamayacağına ve ülkelerimizin barış içinde yaşamaya devam edebileceklerine inanmaya devam ediyorum.

SORU. – Sizin kanunuza göre bugünkü uluslararası gerilim kaynakları nerede bulunmaktadır?

YANIT. – Sovyetler Birliği’ne karşı güdülen “soğuk savaş”

[sayfa 169] politikasının saldırgan eylemlerinin belirlediği her yerde ve her şeyde.

SORU. – *Uluslararası bir yumuşamanın sağlanması amacıyla, sizinle general Eisenhower arasında bir karşılaşmanın olanaklarını incelemek üzere, yeni Eisenhower yönetiminin temsilcileri ile diplomatik konuşmaların yapılmasından yana olur musunuz?*

YANIT. – Böyle bir öneriye karşı tutumum olumludur.

SORU. – *Kore savaşına son vermek amacıyla olan her yeni diplomatik hareketle işbirliği yapar mısınız?*

YANIT. – İşbirliği konusunda aynı fikirdeyim, çünkü, SSCB, Kore’de savaşın sona ermesiyle ilgilenmektedir. [sayfa 170]

21 Aralık 1952

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MESAJLAR

MAURICE THOREZ YOLDAŞA
28 NİSAN 1950

Çok Sevgili Thorez Yoldaş,
Ellinci yıldönümünüz dolayısıyla sizi selâmlamama ve sizi kutlamama izin veriniz.

Fransa komünistlerinin denenmiş yöneticisi olarak, Fransız işçilerinin ve çalışkan köylülerinin rehberi olarak, barışın pekiştirilmesinin, bütün dünyada demokrasinin ve sosyalizmin zaferinin yürekli savaşçısı olarak sizi bütün dünya halkları, bütün ülkelerin işçileri tanıyorlar, size saygı gösteriyorlar.

Sovyet yurttaşları sizi ayrıca dost olarak ve Fransa ile Sovyetler Birliği halkları arasındaki dostluğun ve birliğin sarsılmaz savaşçısı olarak tanıyor ve seviyorlar. [sayfa 173]

Fransız halkının ve bütün dünya emekçilerinin yararına yaptığımız çalışmalarda size yeni başarılar dilerim. Elinizi içtenlikle sıkarım.

J. STALİN

BAY OTTO GROTEWOHL'A
DEMOKRATİK ALMAN CUMHURİYETİ BAŞBAKANI
15 MAYIS 1950

Bay Başbakan,

Almanya'nın ödemekte olduğu onarım bedeli miktarında bir indirim yapılmasına ilişkin Demokratik Alman Cumhuriyeti hükümetinin istemini, Sovyet hükümeti incelemiştir.

Sovyet hükümeti, bunu yaparken, Demokratik Alman Cumhuriyetinin onarım bedeli ile ilgili taahhütlerini dürüstçe ve düzenli bir şekilde yerine getirdiğini, 10 milyar dolar olarak saptanan bu bedelden, 1950 yılı sonuna kadar 3.658 milyon dolar tutarındaki elle tutulur bir kısmının ödenmiş olacağını hesaba katmıştır.

Demokratik Alman Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği arasında kurulan dostluk ilişkilerini gözönünde bulunduran Sovyet hükümeti, Alman halkının, Alman ulusal ekonomisini kalkındırmak ve geliştirmek için harcadığı çabaları kolaylaştırmak isteğiyle Polonya Cumhuriyeti hükümeti ile görüş birliğine vararak, bundan sonra ödenecek olan onarım bedelinin yüzde-ellisini indirmeye, yani bu meblağı 3.171 milyon dolara düşürmeye karar vermiştir.

Dışişleri Bakanları Konseyinin Mart 1947 tarihli Moskova toplantısında SSCB hükümetinin onarım bedellerinin yirmi yıllık bir vade ile ödenmesini öngören açıklaması uyarınca, Sovyet hükümeti, Almanya'nın kalan [sayfa 174] onarım bedeli tutarını, yani 3.171 milyon doları, 1951'de başlamak ve 1965 yılı dahil tamamlanmak üzere, 15 yıl süreyle, gündelik üretim mallarından, ka-

demeli olarak ödenmesini karara bağlamıştır. Derin saygılarımla.

J. STALİN
SSCB BAKANLAR KURULU BAŞKANI

JAVAHARLAL NEHRU'YA YANIT
15 TEMMUZ 1950

Baş girişiminizi selâmlarım. Kore sorununun, Çin Halk hükümeti dahil olmak üzere, beş büyük devletin zorunlu olarak katılacağı Güvenlik Konseyi tarafından barış yolu ile çözümlenmesinin yerinde olduğu konusundaki görüşünüze tam olarak katılırım. Kanıma göre, Kore sorununun hızla çözümlenmesi için Güvenlik Konseyinde Kore halkının sözcülerinin dinlenmesi yerinde olur.

Saygı ile.

J. STALİN
SOVYETLER BİRLİĞİ BAŞBAKANI

MAO ÇE-TUNG YOLDAŞA
ÇİN HALK CUMHURİYETİ MERKEZİ HALK HÜKÜMETİ BAŞKANI
2 EYLÜL 1951

Başkan yoldaş, Sovyetler Birliği'nin ve onun silahlı kuvvetlerinin Japonya'nın saldırgan güçlerinin ezilmesindeki rolü hakkındaki yüksek değerlendirmenizden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Kuomintangın tertiplerine karşın, Çin halkı ve kurtarıcı ordusu, Japon emperyalistlerinin tasfiyesinde büyük ^[sayfa 175] bir rol oynamışlardır. Çin halkının ve kurtarıcı ordusunun savaşımı,

saldırğan Japon kuvvetlerinin ezilişini temelli bir şekilde kolaylaştırmıştır.

Hiç kuşkuya yer yok ki, Sovyetler Birliğı ile Çin Halk Cumhuriyetinin yıkılmaz dostluğu Uzak Doğu'da her tür saldırıya ve savaş kışkırtıcısına karşı, barışın güvence altına alınması davasına hizmet etmektedir ve etmeye devam edecektir.

Başkan yoldaş, Doğu Asya'nın Japon emperyalizminin boyunduruğundan kurtuluşunun altıncı yıldönümü dolayısıyla Sovyetler Birliğı'nin ve silahlı kuvvetlerimizin tebriklerini kabul etmenizi rica ederim.

Yaşasın Çin Halk Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliğinin büyük dostluğu!

Yaşasın Çin Halk Kurtuluş Ordusu!

J. STALİN
SSCB BAKANLAR KURULU BAŞKANI

MAO ÇE-TUNG YOLDAŞA
ÇİN HALK CUMHURİYETİ MERKEZİ HALK HÜKÜMETİ BAŞKANI
1 EKİM 1951

Başkan yoldaş, Çin Halk Cumhuriyetinin ilânının bu ikinci yıldönümünde dostça tebriklerimi kabul etmenizi rica ederim.

Büyük Çin halkına, Çin Halk Cumhuriyeti hükümetine ve şahsınıza, demokratik halkçı Çin'in kuruluşunda yeni başarılar sağlamanız için candan dileklerimi sunarım.

Uzak Doğu'da barışın ve güvenliğin devamlı güvencesi olan Çin Halk Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliğı arasındaki büyük dostluk güçlenmekte devam etsin. [sayfa 176]

J. STALİN

OTTO GROTEWOHL YOLDAŞA
DEMOKRATİK ALMAN CUMHURİYETİ BAŞBAKANI
7 EKİM 1951

Başbakan yoldaş, Alman Demokratik Cumhuriyetinin kuruluşunun ikinci yıldönümü olan bu ulusal bayram gününde tebriklerimi kabul etmenizi rica ederim.

Alman halkına, hükümete ve şahsınıza, birleşmiş, bağımsız, demokratik, barışsever bir Alman devletinin kuruluşunda yeni başarılar dilerim.

J. STALİN

KİM İR-SEN YOLDAŞA
KORE DEMOKRATİK HALK CUMHURİYETİ
BAKANLAR KURULU BAŞKANI
20 EKİM 1951

Başkan yoldaş, Sovyetler Birliği hükümeti ve kendi adıma, ülkelerimiz arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasının üçüncü yıldönümü dolayısıyla selâmlarınıza ve iyi dileklerinize karşı, teşekkürlerimi kabul etmenizi rica ederim.

Yurdunun özgürlüğü ve bağımsızlığı için yaptığı kahramanca savaşında kahraman Kore halkına başarılar dilerim.

J. STALİN

BAY KİİSİ İVAMOTO'YA
"KYODO" AJANSI BAŞYAZARI
31 ARALIK 1951

Sayın Bay K. İvamoto! Japon halkına bir yeni yıl mesajı iletmem hakkındaki talebinizi aldım. [sayfa 177]

Sovyet devlet adamlarının geleneğine göre, yabancı bir devletin başbakanının başka bir devletin halkına dilekler iletmesi sözkonusu değildir. Bununla birlikte, yabancı işgal sonucunda bahtsızlığa yuvarlanan Japon halkına karşı Sovyetler Birliği halklarının duyduğu derin sempati, bu kurala aykırı hareket etmeye ve isteğinizi yerine getirmeme beni zorladı.

Japon halkına, kendisine özgürlük ve mutluluk dilediğimi, yurdunun bağımsızlığı için verdiği cesur savaşımında, kendisine tam bir başarı dileğinde bulunduğumu iletmenizi rica ederim.

Sovyetler Birliği halkları da eskiden Japon emperyalistlerinin de katıldığı, yabancı işgalin dehşetini yaşamışlardır. Bu yüzden Japon halkının derin acısını pek iyi anlamaktadırlar, ona karşı derin bir sempati duymaktadırlar ve zamanında Sovyetler Birliği halklarının yaptığı gibi Japon halkının da yurdunun yeniden doğuşunu ve bağımsızlığını elde edeceğine emindirler.

Japon işçilerine, işsizliğin ve düşük gündeliklerin ortadan kalkması, günlük tüketim maddelerinin yüksek fiyatlarının tasfiyesi ve barışın korunması için savaşımalarında başarılar dilerim.

Japon köylülerine, tam ya da kısmî toprak eksikliğinin giderilmesi, ağır vergilerin tasfiyesi ve barışın korunması için savaşımalarında başarılar dilerim.

Bütün Japon halkına ve aydınlarına, Japonya'da, demokratik güçlerin tam zaferi, ülkenin ekonomik yaşamındaki gelişmenin yeniden başlaması, ulusal kültürün, bilimin ve sanatın gelişmesi ve barışın korunması için savaşımında başarılar dilerim. [sayfa 178]

Saygılarımla.

J. STALİN

MAGNİTOGORSK METALÜRJİ KOMBİNASINA

KOMBİNA MÜDÜRÜ BORISOV YOLDAŞA - KOMBİNA BAŞMÜHENDİSİ VORONOV YOLDAŞA - PARTİ SORUMLUSU, PARTİ MERKEZ KOMİTESİ DELEGESİ SVETLOV YOLDAŞA - FABRİKA KOMİTESİ BAŞKANI PLİSKANOS YOLDAŞA - KOMSOMOL SORUMLUSU, KOMSOMOL MERKEZ KOMİTESİ DELEGESİ PANKOV YOLDAŞA

31 OCAK 1952

Ülkenin kudretli metalürji üssü Magnitogorsk Metalürji Kombinasının ve “Magnitostroy” tröstünün kadın ve erkek işçilerini, mühendislerini, teknisyenlerini ve memurlarını, kombinanın hizmete girişinin yirminci yıldönümü dolayısıyla selâmlar ve kutlarım.

Yurdumuzun sadık oğulları ve kızları olan Magnitogorsk işçileri, kombinanın üretim potansiyelini yaratmak için bütün bu yıllar boyunca dürüstçe ve fedakârca çalıştılar, yeni tekniği başarı ile kavradılar, maden üretimini durmadan artırdılar ve ülkemize maden sağlamak için partinin ve hükümetin- saptadığı görevleri onurla gerçekleştirdiler.

Yoldaşlar, bütün kalbimle, çalışmanızda size yeni başarılar dilerim.

J. STALİN

MAO ÇE-TUNG YOLDAŞA
ÇİN HALK CUMHURİYETİ MERKEZİ HALK HÜKÜMETİ BAŞKANI
14 ŞUBAT 1952

Sevgili başkan, Sovyet-Çin dostluk, ittifak ve karşılıklı yardım antlaşmasının ikinci yıldönümü dolayısıyla gönülден tebriklerimi ve bütün dünyada barış davasının çıkarları gereği olarak Çin Halk Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği arasındaki ittifakın ve güçbirliğinin devamlı pekleşmesi dileklerimi kabul etmenizi rica ederim. [sayfa 179]

J. STALİN

KUZNETSK METALÜRJİ KOMBİNASINA
KOMBİNA MÜDÜRÜ BELO YOLDAŞA - KOMBİNA BAŞMÜHENDİSİ SERMOLAY-
EV YOLDAŞA - PARTİ SORUMLUSU, PARTİ MERKEZ KOMİTESİ DELEGESİ
KARPOV YOLDAŞA - FABRİKA SENDİKA KOMİTESİ BAŞKANI PİSTEHİN
YOLDAŞA - KOMSOMOL SORUMLUSU, KOMSOMOL
MERKEZ KOMİTESİ DELEGESİ REZNIKOV YOLDAŞA
3 NİSAN 1952

Ülkenin kudretli ve teknik yönden öncü işletmesi olan Kuznetsk Metalürji Kombinasyonunun ve “Stalinsk-romstroy” tröstünün kadın ve erkek işçilerini, mühendislerini, teknisyenlerini ve memurlarını, kombinasyonun hizmete girişinin yirminci yıldönümü dolayısıyla selâmlar ve kutlarım.

Kuznetsk metal işçileri, Sovyetler Birliği'nin kahraman işçi sınıfının ön saflarında yürümektedirler; ulusal ekonomiye maden sağlamak için partinin ve hükümetin saptadığı görevleri onurla yerine getirmişlerdir ve getirmektedirler.

Yoldaşlar, bütün kalbimle, çalışmanızda size yeni başarılar dilerim.

J. STALİN

BOLESLAV BIERUT YOLDAŞA
POLONYA CUMHURBAŞKANI
2 NİSAN 1952

Başkan yoldaş, bu altmışıncı yıldönümünüz gününde, demokratik, halkçı, birleşmiş ve bağımsız yeni Polonya'nın büyük kurucusu ve yöneticisi olarak sizi selâmlamama izin veriniz.

Kardeş Polonya halkının iyiliği ve dünya barışının yararına olan Polonya Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği arasındaki dostluğun devamlı pekleşmesi için gösterdiğiniz [sayfa 180] çalışmalarda başarılar diler ve candan sağlık dileklerimi iletirim.

J. STALİN

PETRU GROZA YOLDAŞA
ROMANYA HALK CUMHURİYETİ BAKANLAR KURULU BAŞKANI
GH. GHEORGHÎU-DEJ YOLDAŞA
ROMANYA İŞÇİ PARTİSİ MERKEZ KOMİTESİ GENEL SEKRETERİ
10 MAYIS 1952

Romanya'nın devlet olarak bağımsızlığının ilânının 75. yıldönümü dolayısıyla yollamış bulunduğunuz dostane selâm mesajınız için, Romanya Halk Cumhuriyeti hükümetinin, Romanya İşçi Partisi Merkez Komitesinin ve şahsen sizlerin, teşekküllerimi kabul etmenizi rica ederim.

Yeni, özgür, halkçı, demokratik Romanya'nın kurulmasında Romanya halkına, Romanya Halk Cumhuriyeti hükümetine ve İşçi Partisi Merkez Komitesine yeni başarılar dilerim.

J. STALİN

O. GROTEWOHL YOLDAŞA
DEMOKRATİK ALMAN CUMHURİYETİ BAŞBAKANI
9 MAYIS 1952

Başbakan yoldaş, Alman halkının faşist zulmünden kurtuluşunun yedinci yıldönümü dolayısıyla yolladığınız dostane mesaj için Demokratik Alman Cumhuriyetinin ve şahsınızın teşekküllerimi kabul etmenizi rica ederim.

Alman halkına ve Demokratik Alman Cumhuriyeti hükümetine, birleşmiş, bağımsız, demokratik ve barışçı bir Almanya uğruna yaptığı savaşta, Almanya'nın ve [sayfa 181] bütün dünyanın barışa kavuşması için hızla bir barış antlaşmasının yapılması ve Almanya'dan işgal kuvvetlerinin geri çekilmesi için yaptığı savaşta, başarılar dilerim.

J. STALİN

ZAPOTOCKY YOLDAŞA
ÇEKOSLOVAKYA CUMHURİYETİ BAŞBAKANI
10 MAYIS 1952

Başkan yoldaş, sizin ve Çekoslovakya Cumhuriyeti hükümetinin Çekoslovakya'nın hitlerci istilâcılarının boyunduruğundan kurtuluşunun yedinci yıldönümüne raslayan ulusal bayramı dolayısıyla dostça tebriklerimi ve Çekoslovak halkının yeni, halkçı, demokratik Çekoslovakya'nın kurulmasında yeni başarılar için dileklerimi kabul etmenizi rica ederim.

J. STALİN

SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN GENÇ PİYONYELERİNE
20 MAYIS 1952

V. Lenin adını taşıyan piyonye örgütünün bu otuzuncu yıldönümü gününde bütün kalbimle genç piyoniyeleri ve öğrencileri selamlarım.

Piyonyelere ve öğrencilere, öğrenimlerinde, çalışmalarında, toplumsal faaliyetlerinde başarı ve sağlık dilerim.

Piyonye örgütünün, piyoniyeleri ve öğrencileri, sadık leninistler, büyük yurdumuzun fedakâr evlâtları olmalarını sağlayacak şekilde eğitmeye devam etmesini dilerim. [sayfa 182]

J. STALİN

KİM İR-SEN YOLDAŞA
KORE DEMOKRATİK HALK CUMHURİYET BAŞBAKANI
15 AĞUSTOS 1952

Başkan yoldaş, Kore Demokratik Halk Cumhuriyetinin ulusal bayramı dolayısıyla yürekten tebriklerimi kabul etmenizi rica eder ve kahraman Kore halkına yurdunun özgürlüğü ve

bağımsızlığı için başarılı bir şekilde savaşım vermesini dilerim.

J. STALİN

MAO ÇE-TUNG YOLDAŞA
ÇİN HALK CUMHURİYETİ MERKEZİ HALK HÜKÜMETİ BAŞKANI
2 EYLÜL 1952

Başkan yoldaş, Japon emperyalistlerine karşı elde edilen zaferin yedinci yıldönümü dolayısıyla, Sovyet halkı ve Sovyet ordusuna karşı ifade ettiğiniz duygularınıza karşı teşekkürlerimi kabul etmenizi rica ederim.

Bu tarihsel zaferde, Japon saldırısının tasfiyesini kolaylaştıran Çin halkının ve onun Halk Kurtuluş Ordusunun kahramanlığının ve fedakârlığının dev bir payı vardır.

Sovyetler Birliği ile Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki büyük dostluk, yeni bir saldırı tehlikesine karşı emin bir güvence, Uzak Doğu'da ve bütün dünyada barışın güçlü bir kalesidir.

Başkan yoldaş, Çin halkının Japon boyunduruğundan kurtuluşunun yedinci yıldönümü dolayısıyla Sovyetler Birliği'nin ve Sovyet Ordusunun selâmlarını kabul etmenizi rica ederim.

Yaşasın Çin Halk Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği'nin yıkılmaz dostluğu! [sayfa 183]

Yaşasın Çin Halk Cumhuriyetinin Halk Kurtuluş Ordusu!

J. STALİN
SSCB BAKANLAR KURULU BAŞKANI

MAO ÇE-TUNG YOLDAŞA
ÇİN HALK CUMHURİYETİ MERKEZİ HALK HÜKÜMETİ BAŞKANI
30 EKİM 1952

Başkan yoldaş, Çin Halk Cumhuriyetinin ilânının üçüncü yıldönümü dolayısıyla candan tebriklerimi kabul etmenizi rica ederim.

Güçlü halkçı demokratik bir Çin devletinin kuruluşunda büyük Çin halkına, Çin Halk Cumhuriyeti hükümetine, ve şahsınıza yeni başarılar dilerim.

Uzak Doğu'da ve bütün dünyada barışın ve güvenliğin sağlam desteği olan Çin Halk Cumhuriyeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin büyük dostluğu güçlensin ve gelişsin!

J. STALİN

MAO ÇE-TUNG YOLDAŞA
ÇİN HALK CUMHURİYETİ MERKEZİ HALK HÜKÜMETİ BAŞKANI
14 ŞUBAT 1953

Başkan yoldaş, Sovyet-Çin dostluk, ittifak ve karşılıklı yardım antlaşmasının üçüncü yıldönümü dolayısıyla, yürekten tebriklerimi ve barışın ve halkların güvenliği yararına Çin Halk Cumhuriyeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği arasındaki dostluk ve ittifakın daha da güçlenmesi için dileklerimi kabul etmenizi rica ederim. [sayfa 184]

J. STALİN

BEŞİNCİ BÖLÜM
SON SÖYLEV

SOVYETLER BİRLİĞİ KOMÜNİST PARTİSİ
XIX. KONGRESİ KAPANIŞ TOPLANTISI
KONUŞMASI

Yoldaşlar,

Kongremiz adına, kongremizi varlıkları ile onurlandıran bütün kardeş partilerin ve grupların temsilcilerine ya da ona selâm mesajları sunan bütün kardeş partilere ve gruplara teşekkür etmeme, dostça selâmları, başarı dilekleri, güvenleri için onlara teşekkür etmeme izin veriniz.

Bu güvene ayrı bir önem vermekteyiz, çünkü bu güven, partimizi, halkların aydınlık geleceği uğruna savaşımında, savaşa karşı savaşımında, barışı sürdürmek için verdiği savaşımında destekleme kararının bir ifadesidir.

Kudretli bir güç haline gelmiş bulunan partimizin, [sayfa 187]

artık desteğe gereksinmesi kalmadığını sanmak bir yanılığ olurdur.

Bu yanlıştır. Partimizin ve ülkemizin her zaman yabancı ülkelerdeki kardeş halkların güvenine, sempatisine ve desteğine gereksinmesi olmuştur ve olacaktır.

Bu desteği aşağıdaki özellik ifade etmektedir: herhangi bir kardeş partinin, partimizin barışçı isteklerini desteklemesi, aynı zamanda, onun, barışın sürdürülmesi için savaşımında kendi halkının desteklemesi anlamını taşımaktadır. 1918-1919 yıllarında İngiliz burjuvazisinin Sovyetler Birliği'ne karşı yaptığı silahlı saldırıları sırasında, "Rusya'dan ellerinizi çekin" sloganı ile İngiliz işçileri savaşa karşı savaşımı örgütlediklerinde, bu bir destektir; bu, önce kendi halklarının barış için verdiği savaşımında ona sağlanan bir destektir ve aynı zamanda, daha sonra Sovyetler Birliği'ne bir destektir. Thorez yoldaş ya da Togliatti yoldaş, halklarının, Sovyetler Birliği halklarına karşı savaşmayacağını ilân ettikleri zaman, bu bir destektir, bu önce barış için savaşım vermekte bulunan Fransa ve İtalya işçilerine ve köylülerine bir destektir ve, aynı zamanda, Sovyetler Birliği'nin barışsever isteklerine bir destektir. Karşılıklı desteklemenin bu özelliği, partimizin çıkarlarının, barışa tutkun halkların çıkarları ile karşıt olmak yerine, onlarla ayırılmaz şekilde kaynaşmaları ile açıklanabilir. Sovyetler Birliği'ne gelince, onun çıkarları, bütün dünyada, barış davası ile kesin olarak ayırılmaz durumdadır.

Partimizin kardeş partilere karşı borçlu kalamayacağı ve kendisinin de bu partilere ve, aynı zamanda, onların halklarını, bağımsızlık savaşımalarında, barışın korunması savaşımalarında, desteklemesi gerektiği anlaşılır. Bilindiği gibi, partimiz de, tamamen böyle hareket etmektedir. 1917 yılında, partimiz, iktidarı ele aldıktan sonra, ve kapitalistlerin ve büyük toprak sahiplerinin [sayfa 188] boyunduruğunu tasfiye etmek için fiili önlemler uyguladığı zaman, kardeş partilerin temsilcileri, partimizin yiğitliğine ve başarılarına karşı hayranlık duyarak, kendisine dünya devrimci ve işçi hareketinin "Hücum Tugayı" unvanını takmışlardı. Bununla, "Hücum Tugayının başarılarının kapitalizmin boyunduruğunun altında inleyen halkların durumunu hafifleteceği um-

udunu ifade ediyorlardı. Hele İkinci Dünya Savaşı döneminde, Sovyetler Birliği, Alman ve Japon faşist baskısını ezerek, Asya ve Avrupa halklarını faşist kölelik tehdidinden kurtardığında, partimizin, bu umutları haklı çıkardığını sanırım.

Kuşku yok ki, “Hücum Tugayı” tek oldukça ve bu öncü rolünü aşağı yukarı hemen hemen tek başına oynaması gerek-tikçe, bu onur rolünü yerine getirmek pek güç olmuştur. Ancak bu, geçmişe aittir. Şimdi durum tamamen değişmiştir. Şimdi, Çin’den ve Kore’den Çekoslovakya’ya ve Macaristan’a kadar, halk demokrasileri ülkeleri biçiminde, yeni “Hücum Tugayları” ortaya çıkmıştır, şimdi, partimiz için savaşım vermek kolaylaş-mıştır ve çalışmanın kendisi de daha neşeli bir şekilde sürdürülmektedir.

Henüz iktidara gelmemiş bulunan ve burjuvazinin şiddet yasalarının ökçesi altında çalışmakta olan komünist, demokra-tik ya da işçi ve köylü partileri, özel bir ilgiye layıktır. Kuşkusuz onlar için çalışmak daha zordur. Oysa, onların çalışmaları, bi-zim, Rus komünistlerinin, Çarlık döneminde, ileriye doğru en küçük hareketin en vahim cinayet diye adlandırıldığı zaman-lardaki çalışmalarımız kadar güç değildir. Oysa, Rus komünist-leri dayandılar, güçlükler karşısında korkmadılar ve zaferi sağ-ladılar. Bütün bu partiler için durum aynı olacaktır.

Neden aslında bu partilerin çalışmaları Çar dönemindeki [sayfa 189] Rus komünistlerinininki kadar güç değildir?

Birincisi, çünkü gözlerinin önünde Sovyetler Birli-ği’nin ve halk demokrasilerinin savaşım ve başarı deneyimleri bulun-maktadır. Bu yüzden, bu ülkelerin yanığı ve başarılarından yarar-lanabilirler ve böylece çalışmalarını kolaylaştırabilirler.

İkincisi, çünkü kurtuluş hareketinin esas düşmanı, bizzat burjuvazi başkalaşmış, ciddi şekilde değişmiştir, daha gerici olmuş, halkla bağlarını kaybetmiştir ve bu yüzden zayıflamıştır. Bu durumun da devrimci ve demokratik partilerin çalışmalarını kolaylaştırması gerektiğini kavramak kolaydır.

Eskiden burjuvazi liberalizm oyununu oynayabilirdi, bur-juva demokratik özgürlükleri savunur ve böylelikle halka hoş görünürdü. Şimdi artık burjuva liberalizminden iz kalmamıştır.

Sözümüne “kişi özgürlükleri” yoktur artık, kişi hakları şimdi artık yalnızca sermaye sahiplerine tanınmaktadır, ve geri kalan yurttaşların hepsi, ancak sömürülmeye yarayan bir insan hammaddesi sayılmaktadır. İnsanların ve ulusların hak eşitliği ilkesi ayaklar altında çiğnenmektedir, bunun yerini, bütün hakları sömürücü azınlığa tanıyan ve sömürülen yurttaşlar çoğunluğunu haklardan yoksun bırakan ilke almıştır. Burjuva demokratik özgürlükler bayrağı, geminin bordasından denize atılmıştır. Eğer siz komünist ve demokratik partiler temsilcileri, halkın çoğunluğunu çevrenizde toplamak istiyorsanız, bence, bu bayrağı başınızın üstünde yükseltmek ve ilerilere taşımak size düşmektedir. Bu bayrağı sizden başkası yükseltemez.

Eskiden burjuvazi ulusun başı sayılırdı, ulusun haklarını ve bağımsızlığını savunurdu, bunları “her şeyin üstünde” sayardı. Bugün artık “ulusal ilke”den iz kalmamıştır. Bugün burjuvazi, ulusun haklarını ve bağımsızlığını dolarla trampa etmektedir. Ulusal bağımsızlık [sayfa 190] ve ulusal egemenlik bayrağı geminin bordasından denize atılmıştır. Eğer siz, komünist ve demokratik partiler temsilcileri, yurtsever olmak istiyorsanız, ulusun yönetici gücü olmak istiyorsanız, bu bayrağı başınızın üstünde yükseltmek ve onu ilerilere taşımak hiç kuşku yok ki size düşer. O bayrağı sizden başkası yükseltemez.

İşte bugün durum böyledir.

Besbelli ki, bütün bu koşulların, henüz iktidara gelmemiş olan komünist ve demokratik partilerin çalışmalarını kolaylaştırması gerekir.

Bu bakımdan, sermaye tahakkümünün devam ettiği ülkelerde kardeş partilerin başarısına ve zaferine güvenmek gerekir.

Yaşasın kardeş partilerimiz!

Kardeş partilerin yöneticilerine sağlıklar ve uzun ömürler!

Yaşasın halklar arasındaki barış!

Kahrolsun savaş kundakçıları! [sayfa 191]

14 Ekim 1952

